

Universiteit Gent
Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Academiejaar 2011-2012
Promotor Dr. Bruno Vanobbergen

‘Iedereen uniform?’

Een belevingsonderzoek bij jongeren naar het schooluniform

Masterproef ingediend tot het behalen van de graad van Master in de
pedagogische wetenschappen, afstudeerrichting pedagogiek en
onderwijskunde

Engels Liessa

‘Iedereen uniform?’

Een belevingsonderzoek bij jongeren naar het schooluniform

Abstract

Dit onderzoek gaat na wat de attitudes, ervaringen en gevoelens van jongeren zijn met betrekking tot het dragen van een schooluniform. Twintig meisjes van zeven scholen uit de omgeving van Gent en Antwerpen werden bevraagd aan de hand van diepte-interviews.

De algemene conclusie die uit dit onderzoek naar voren komt is dat het schooluniform als randfactor in het onderwijs wel degelijk een grote invloed uitoefent op het leven en leren van jongeren. De resultaten tonen aan dat jongeren over het algemeen vrij positief staan tegenover het dragen van hun uniform. Ze zijn trots daarmee de naam van ‘hun school’ uit te dragen.

Het uniform zoals dit vandaag aanwezig is op scholen biedt volgens leerlingen geen katalysator voor beoordelingen op uiterlijk en concurrentiestrijd onder leerlingen. Ook jongeren op uniformscholen blijken erg gericht te zijn op uiterlijk, en beoordelen elkaar aan de hand ervan.

De gangbare idee dat jongeren zich onderdrukt voelen door het uniform, en dit hen zou beperken in het uitdrukken van hun identiteit, blijkt voor de meeste meisjes niet te kloppen. Bijna alle jongeren steunen het uniformbeleid, maar nemen het niet altijd nauw met de regels. Ze adapteren het uniform aan hun eigen stijl en smaak, en bedenken trucs om dit voor leerkrachten en ander onderwijspersoneel te verbergen. Het uniform biedt hen de mogelijkheid zowel hun individuele identiteit vorm te geven, alsook een collectieve identiteit uit te drukken. Jongeren vinden via het dragen van een uniform een connectie met andere jongeren, maar ook met hun school.

Dankwoord

Het indienen van deze masterproef vormt het laatste stukje van de puzzel die mijn opleiding tot pedagoog compleet zal maken. Vele mensen leverden dan ook elk op hun manier een bijdrage aan het schrijven ervan.

Mijn dank gaat in de eerste plaats uit naar alle jongeren die bereid waren hun bijzondere en boeiende verhalen met veel enthousiasme met mij te delen. Zonder hun bereidwilligheid was het voeren van dit onderzoek niet mogelijk geweest. Daarbij wil ik ook de internaten danken die zo hulpvaardig waren mij toegang te verlenen tot hun leerlingen en diens leef- en leeromgeving.

Verder wil ik graag mijn promotor Dr. Bruno Vanobbergen bedanken voor de aangename samenwerking, het deskundig advies en de opbouwende kritiek. Uw enthousiasme zorgde ervoor dat ik steeds gemotiveerd bleef en uitgedaagd werd net dat ietsje meer toe te voegen.

Graag wil ik mijn ouders bedanken voor alle morele én financiële ondersteuning doorheen mijn opleiding. Daarnaast wil ik mijn papa bedanken voor het opnemen van zijn taak als kritische lezer, en mijn mama voor alle bemoedigende woorden en gezonde hapjes tussendoor. Mijn zusje wil ik bedanken voor alle studie-uren die we samen doorbrachten, wat het schrijven van deze thesis net dat tikkeltje vlotter maakte. Mijn vriend bedank ik voor de geduldigheid waarmee hij steeds naar mijn verhalen geluisterd heeft, en de vele weekenden die hij zonder morren alleen heeft doorgebracht.

Tenslotte wil ik ook graag mijn vriendinnen bedanken, met wie ik tijdens deze opleiding onvergetelijke momenten heb beleefd, en bij wie ik steeds terecht kon voor het uitwisselen van thesiservaringen.

Verder wens ik u, als lezer, een aangename reis doorheen een bijzonder deel van de leefwereld van jongeren, en een spannende ontdekkingstocht door hun verhalen.

Engels Liessa,
5 mei 2012

INHOUD

Abstract

Dankwoord

1. Situering en probleemstelling	9
2. Literatuurstudie	12
2.1. Identiteit en kledij	12
2.2. Het kind als nieuwe consument	13
2.3. De ontwikkeling van schoolkledij	15
2.4. Het achterliggende discours	17
2.5. Pedagogisch kader	19
2.6. Kritieken	21
2.7. Onderzoek naar de ervaring van jongeren	22
3. Methodologie	26
3.1. Specificatie begrip 'schooluniform'	26
3.2. Onderzoeksopzet	26
3.3. Onderzoeksgroep	27
3.4. Rol en persoon van de onderzoeker	29
3.5. Onderzoeksverloop en analyse	29
4. Resultaten	31
4.1. Het schooluniform	31
4.1.1. <i>De essentie van het reglement</i>	31
4.1.2. <i>Evolutie en aanpassing</i>	32
4.2. Een mes dat aan twee kanten snijdt	34
4.2.1. <i>Gelijkheid onder jongeren</i>	34
4.2.2. <i>De schoolsfeer</i>	36
4.2.3. <i>Modeshows op school</i>	36
4.2.4. <i>Negatieve aspecten</i>	37
4.2.5. <i>De vorm van het schooluniform</i>	37
4.2.6. <i>Het uniform als selectiemiddel</i>	38
4.3. Het uniform als deel van het opvoedingsproject	38
4.4. Ervaringen en betekenisgeving	39
4.4.1. <i>De omschakeling naar een uniform</i>	39
4.4.2. <i>Beeldvorming</i>	40

4.4.3.	<i>Het uniform als deel van de schoolervaring</i>	40
4.4.4.	<i>Het uniform als deelaspect van de identiteit</i>	40
4.4.5.	<i>De openbare ruimte</i>	41
4.4.6.	<i>Toekomstperspectief</i>	42
4.4.7.	<i>Het uniform op internaat</i>	43
4.5.	Invloed van het schooluniform op het gedrag van jongeren	44
4.6.	Het uniform als plaats voor interactie met leeftijdsgenoten	46
4.7.	Iedereen uniform? De zoektocht naar eigenheid	48
4.8.	Commercialisering van het uniform	50
4.9.	Het uniform als onderhandelingsruimte	52
4.9.1.	<i>Beïnvloedende actoren</i>	52
4.9.2.	<i>De vraag naar verandering</i>	61
4.9.3.	<i>Hoe de regels te ontwijken: tips & tricks</i>	62
5.	Discussie en conclusie	65
5.1.	Bespreking van de resultaten	65
5.1.1.	<i>Het uniform als plek voor identiteitsontwikkeling</i>	65
5.1.2.	<i>Kiezen voor de school, is ook kiezen voor het uniform</i>	66
5.1.3.	<i>De jongere als ambassadeur van de school</i>	67
5.1.4.	<i>Het schooluniform als nieuwe markt?</i>	68
5.1.5.	<i>Het uniform als beïnvloeder van interactie, niet als onderwerp van interactie</i>	69
5.1.6.	<i>Het uniform als stimulans voor creativiteit</i>	71
5.1.7.	<i>De kracht van de groep</i>	71
5.2.	Evaluatie en suggesties voor de toekomst	72
6.	Referentielijst	75
7.	Bijlage	79

1. SITUERING EN PROBLEEMSTELLING

De voorbije jaren werd een aantal Amerikaanse series en films over het leven als jongere op de 'high school' enorm populair. Opvallend was dat daarin vaak het dragen van een schooluniform opdook. Deze series bleken een bijzonder effect te hebben: ze brachten het schooluniform op een heel andere manier dan voorheen in de aandacht bij jongeren. Waar deze kleding eerder vaak gezien werd als suf en ouderwets, werd in de mode en de media ineens aandacht gegeven aan kledij die aansloot bij een uniformstijl. Modemagazines presenteerden schooluniformen uit deze series als 'hippe' kleding: *"The rich-kids-gone-wild drama used its hallway as a runway, making private-school plaid and appliqué headbands instantly covetable"* (Joseph & Vadnal, 2009).

Dit fenomeen trok mijn aandacht en ik besloot de focus te leggen op jongeren die op school een schooluniform dragen. Deze verplichte klederdracht binnen het onderwijs kan op het eerste zicht iets oppervlakkig en weinig interessant lijken, maar een korte verkenning ervan bewees al snel het tegendeel. Ook in het Vlaamse onderwijs is het gebruik van een schooluniform nog in een groot aantal scholen gebruikelijk. Dat deze traditie in de huidige en voortdurend evoluerende onderwijscontext nog steeds aanwezig is, maakt het dan ook tot een intrigerend gegeven en boeiend onderwerp voor nader onderzoek.

Jongeren worden vandaag in onze maatschappij meer dan ooit als volwaardige personen gezien. Ze krijgen zeggenschap in kleine en grote beslissingen die in hun leven genomen worden. De evoluerende manier waarop naar kinderen en jongeren wordt gekeken, heeft ook binnen onderwijs zijn invloed gehad. Waar jongeren vroeger vooral werden geacht te luisteren en leerstof op te nemen, wordt nu vooral gepleit voor het stimuleren van interactie en ruimte voor hun eigen inbreng. Het kan dan ook een interessante invalshoek vormen te gaan kijken hoe jongeren binnen dit toenemend actorschap omgaan met beperkingen die hen worden opgelegd, zoals op vlak van kledij. Nagaan hoe jongeren het dragen van een schooluniform ervaren, en op welke manier ze daarmee omgaan, kan een nieuwe insteek bieden in het discours rond de leefwereld van jongeren.

Deze bedenkingen vormden dan ook een boeiend vertrekpunt voor mijn eigen onderzoek, en waren een aanzet om 'het schooluniform' als fenomeen nader te gaan bekijken. Hiervoor keerde ik terug naar het thema jongeren en hun kleding algemeen, een onderwerp waar vrij veel wetenschappelijk onderzoek over te vinden is. Uit deze literatuur blijkt een gemeenschappelijke conclusie voort te komen dat veel jongeren belang hechten aan hun uiterlijk en aandacht hebben voor hun kledij. In de literatuur wordt aangegeven dat de invloed van kledij op het gevoelsleven en zelfbeeld van jongeren dan ook niet onderschat mag worden. Met deze conclusie in gedachten was het bijgevolg interessant en pedagogisch relevant, de vraag te stellen wat het dan voor jongeren betekent zo'n schooluniform te dragen.

Wanneer ik in een eerste verkennende literatuurstudie op zoek ging naar wetenschappelijke literatuur omtrent het schooluniform, viel in eerste instantie op dat de hoeveelheid onderzoek daaromtrent vrij beperkt is. De meeste literatuur is afkomstig uit de Angelsaksische gebieden, en focust op de historische ontwikkeling van het schooluniform en de ontstaansredenen ervan. Verder is er een beperkt aantal wetenschappelijke artikels dat verslag doet over de effecten van het

schooluniform. Opvallend is dat in het merendeel daarvan weinig tot geen aandacht wordt besteed aan de ervaringen van de jongeren zelf, en de betekenis die zij aan hun uniform toekennen. Wetenschappelijk literatuur wijst bovendien zelf op een nood aan meer onderzoek naar jongeren en hun uniform. Laughlin (1996, in Wilson & Macgillivray, 1998) wijst erop dat meer onderzoek, naar jongeren hun kledij in het algemeen, noodzakelijk is. Meer specifiek adviseert Anderson (2002) nader onderzoek naar de percepties van leerkrachten, ouders en leerlingen met betrekking tot het dragen van schooluniformen. Ook Bodine (2003b) geeft aan dat de discussie rond schooluniformen zich zou moeten focussen op andere onderwerpen aangebracht door studenten, ouders en leerkrachten zelf. Naar aanleiding van deze eerste verkenning van de literatuur kwam ik tot volgende probleemstelling:

Binnen wetenschappelijk onderzoek omtrent schooluniformen wordt voornamelijk gefocust op de mogelijke positieve effecten van schooluniformen op het schoolmilieu, op de schoolsfeer en op prestaties van leerlingen. Er is echter weinig gekend over ervaringen van jongeren zelf bij het dragen van een schooluniform en de invloed die het dragen daarvan heeft op de hele schoolbeleving van jongeren.

Deze vaststelling vormde het vertrekpunt voor het uitwerken van mijn eigen onderzoeksopzet. Het peilen naar betekenisverlening en de visie van jongeren op het schooluniform vormde een interessante insteek om het heersende discours rond het schooluniform open te trekken. De centrale vraag doorheen deze masterproef is dan ook hoe jongeren het dragen van een schooluniform ervaren. Om dit te concretiseren werden een aantal onderzoeksvragen opgesteld, met daarbij telkens een aantal deelvragen:

- A. Hoe ervaren jongeren uit het secundair onderwijs het dragen van een uniform op school?
  - 1) Wat is de positie van jongeren tegenover het dragen van schooluniformen en wat zijn hun eigen ervaringen hiermee?
  - 2) Welke voor- en nadelen ervaren jongeren bij het dragen van een uniform?
  - 3) In welke mate is het schooluniform een beïnvloedende factor in de schoolsfeer en de manier waarop jongeren naar de school kijken?
- B. Op welke manier oefent het dragen van een uniform invloed uit op de individuele en collectieve identiteitsontwikkeling van jongeren?
  - 1) Welke invloed heeft het schooluniform op de ontwikkeling van hun eigen identiteit, hun kijk en gedrag met betrekking tot kleding?
  - 2) Welke invloed hebben de uniformregels op hun gehele schoolervaring en op de omgang met andere actoren in hun omgeving?
- C. Hoe gaan jongeren om met hun uniform?
  - 1) Op welke manier gaan jongeren de grenzen van het schooluniform verkennen en verleggen, en waarom?

Deze thesis heeft als opzet de algemene bestaande opvattingen die er heersen rond het schooluniform kritisch te benaderen. De bedoeling is een bijdrage te leveren aan het wetenschappelijk onderzoek rond de leefwereld van jongeren, vanuit de betekenissen die jongeren zelf geven aan hun schooluniform. De inhoud die jongeren aan het schooluniform toekennen, kan immers een heel andere invulling krijgen dan deze die volwassenen eraan toewijzen. Dit maakt dat

onderzoek hiernaar een verfrissende invalshoek kan bieden en nieuw licht kan werpen op een aantal zaken, en dit vanuit de positie van de jongere. Het was dan ook niet de bedoeling te komen tot veralgemeenbare conclusies, maar voornamelijk een aantal inzichten te verwerven vanuit de persoonlijke ervaringen van deze jongeren en zo hun verhaal een plaats te geven.

Vanuit de bovenstaande onderzoeksvragen en de interesse voor het perspectief van de leerling zelf, werd gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksopzet. De keuze voor diepte-interviews werd gemaakt vanuit de voorkeur om het verhaal van de jongeren maximaal aan bod te laten komen. De respondenten zijn voornamelijk afkomstig uit scholen van de regio Gent, met uitzondering van een aantal leerlingen uit Antwerpen. Het gaat om een vrij diverse groep meisjes, verspreid over de verschillende graden van de middelbare school en afkomstig uit het Algemeen Secundair onderwijs en het Technisch Secundair Onderwijs.

In het eerste luik van deze masterproef zal een overzicht worden geboden van relevante bestaande literatuur, waarbij ook een aantal thema's worden aangeraakt die in mijn eigen onderzoek nader zullen worden onderzocht. Vooreerst zal de link tussen jongeren en kleding meer algemeen worden uitgewerkt, waarna zal worden toegespitst op het schooluniform. Daarbij wordt ingegaan op het ontstaan en de evolutie van het schooluniform. Vervolgens wordt uitgewerkt wat het achterliggend discours is, en zal ingegaan worden op enkele interessante pedagogische inzichten uit de literatuur. Verder wordt een overzicht gegeven van de verschillende argumenten die geponeerd worden door voor- en tegenstanders van het schooluniform. Een laatste gedeelte van de literatuurstudie geeft de resultaten weer van bestaand onderzoek naar de ervaringen van jongeren zelf.

In een tweede luik zal vervolgens de uitwerking van de onderzoeksopzet weergegeven worden. Hierbij wordt de onderzoeksgroep besproken en wordt de keuze voor de techniek van diepte-interviews kort verantwoord en uitgewerkt. Daarnaast wordt ook het algemene verloop van het onderzoeksproces beschreven.

Een derde luik bestaat uit de weergave van de onderzoeksresultaten, ingedeeld in een aantal thema's die naar voor kwamen uit de interviews met de jongeren. Daarbij worden telkens een aantal algemene overstijgende bevindingen besproken, maar wordt bovendien een plaats gegeven aan de specifieke verhalen en posities van de jongeren. Hierbij zal steeds gebruik worden gemaakt van citaten van de respondenten, om de onderzoeksbevindingen grondig te illustreren en onderbouwen.

Het laatste luik omvat de discussie en conclusie. Beide worden in een samenhangend geheel uitgewerkt. Hierin zullen de onderzoeksresultaten gekoppeld worden aan de literatuur, en de belangrijkste onderzoeksresultaten kort besproken worden. Verder zal worden ingegaan op de sterktes en zwaktes van het onderzoek. Ook enkele suggesties worden geformuleerd voor verder onderzoek. Een persoonlijke reflectie zal aan dit gedeelte worden gekoppeld, waarbij ook een aantal besluitende kritische bedenkingen en vragen zullen worden gesteld.

2. LITERATUURSTUDIE

2.1. IDENTITEIT EN KLEDIJ

'Dress to impress' is een gangbare uitdrukking in onze samenleving. Deze toont aan dat de manier waarop we ons kleden meer dan ooit een belangrijke maatstaf is voor hoe anderen ons beoordelen, en voor hoe we onszelf wensen te presenteren naar anderen toe. Hierbij kan 'dress', of vrij vertaald 'kledij', gedefinieerd worden als: de totale verschijning van een individu, met de daarbij horende kledij, schoenen, accessoires, haardracht en andere lichamelijke versieringen (LaPoint, Alleyne, Mitchell & Lee, 2003). Heel nieuw is de idee dat 'kledij de man maakt' echter niet: de relevantie van kledij werd reeds in wetenschappelijke literatuur beschreven door auteurs van een eeuw geleden. Zo schrijft Veblen (1934, in Bodine, 2003a, p.53) het volgende over kledij:

Our apparel ... affords an indication of our pecuniary standing to all observers at the first glance ... probably at no other point is the sense of shabbiness so keenly felt as it is if we fall short of the standard set by social usage in this matter of dress.

Dit citaat wijst op het sociale aspect dat aan kleding verbonden is. Er hangt immers veel meer betekenis vast aan kleding dan louter het praktisch nut ervan. Zo wordt in wetenschappelijke literatuur gewezen op het gebruik van het lichaam als een uitdrukking van wie we zijn. Bourdieu (1981, in Swain, 1993) ziet het lichaam als een entiteit die onaf is, iets dat zich in een continu proces van wording bevindt. Goffman (1959, in Swain, 2002) wijst erop dat het lichaam een drager is van symbolen. Volgens Joseph (1986, in Brunsma & Rockquemore, 1998) kan kledij dan ook gezien worden als zo'n symbool, waarbij het begrip symbool gedefinieerd wordt als 'alles wat voor iets anders staat'. Kledij bevat informatie over je waarden, overtuigingen, emoties en persoonlijkheid. Elke persoon streeft daarbij een zekere consistentie na tussen zijn of haar zelfbeeld en kleding. Kledij kan gezien worden als een onderdeel van een georganiseerde set van percepties, dat inherent is aan het zelfbewustzijn van iedere persoon (Sontag & Lee, 2004). De kledij die we kiezen vormt dan een duidelijk zichtbare statement van hoe we onszelf willen presenteren ten opzichte van de wereld en anderen, van wie we denken te zijn en van wie we wensen te zijn (Chen-Yu & Seock, 2002). Ook Cook (2004) en Horn, Gurel en Kaiser (1981, in Mitchell & Knechtle, 2003) wijzen op de boodschap die kledij kan inhouden: het gaat om een dagelijkse en publieke presentatie van het 'zelf' naar anderen toe, waarmee men aspecten van de eigen identiteit naar voren wil brengen. Bovendien biedt kledij de mogelijkheid met verschillende identiteiten te experimenteren (Sontag & Lee, 2003).

Deze auteurs wijzen er allen op dat er een sterke verbinding is tussen de eigen identiteit en de manier waarop men zich kleedt. In wetenschappelijke literatuur is veel geschreven over wat onder dat begrip 'identiteit' kan worden verstaan. Griffiths (1995, in Spencer, 2007) biedt een interessante metafoer voor het begrip identiteit: De 'identiteit' kan volgens haar gezien worden als een soort spinnenweb, waarbij alle draden zorgen voor een bepaalde balans die leidt tot een 'zelf' waar men zich goed bij voelt. Het 'zelf' wordt autonoom gevormd, maar niet binnen zelfgekozen omstandigheden. Identiteit is bovendien vloeibaar en constant onder constructie wanneer het individu reageert op omstandigheden die de persoon omringen. Een cruciaal inzicht waar Griffiths hier op wijst, is dat de identiteit van personen niet enkel en alleen binnen zichzelf wordt gevormd, maar

aan de hand van allerlei aspecten, gebeurtenissen en invloeden vanuit de leefomgeving. De kledij waarmee men de eigen identiteit uitdrukt, is hier geen uitzondering op, maar staat eveneens onder constante invloed van buitenaf. Ook Dussel (2005b) wijst erop dat het bij de vormgeving van kledij niet enkel gaat om inbreng van de eigen persoon, maar van vele invloeden van buitenaf.

De menselijke ontwikkeling kan dan worden gezien als een soort dialectisch proces met een voortdurende wisselwerking tussen de nood aan individualiteit en autonomie, en anderzijds de nood aan verbondenheid en afhankelijkheid aan anderen (Von der Lippe & Amundsen, 1998). Ook Sontag en Lee (2003) wijzen op een proces met tweerichtingsverkeer, waarbij het gaat om het overbrengen van het 'zelf' naar anderen toe, en aan de andere kant de reactie op het oordeel van anderen. Kledij biedt dan ook de mogelijkheid om de eigen sociale rollen duidelijk te maken naar anderen toe en het uitvoeren ervan te vereenvoudigen (Sontag & Lee, 2003). Consumptie van kledij kan dan gezien worden als een sociale symbolische praktijk waarin identiteiten naar buiten gebracht worden, om zo verschillen te onderscheiden in sociale klasse, gender, etniciteit en leeftijd (Pilcher, 2011). Op die manier kan het hebben van goede smaak en een gevoel voor mode een belangrijke vorm zijn van cultureel kapitaal, dat gebruikt kan worden als waarden om voordelen te winnen in de sociale hiërarchie (Bourdieu, 1986, in Spencer, 2007).

Kleding vormt een aspect van de meest nabije omgeving van een individu, en fungeert als een soort buffer tussen dat biologische 'zelf' en de ruimere fysieke en sociale omgeving (Chen-Yu & Seock, 2002). De representaties die we van onszelf naar buiten brengen zijn gefundeerd in die omgeving, met de bedoeling een gedeelde definitie van situaties te bezitten, samen met andere personen. Het delen van bepaalde sociale afspraken rond kledij, zorgt ervoor dat personen 'passen' in de situatie en op die manier zelfs sociale stigma's, schaamte of uitsluiting kunnen voorkomen (Goffman, 1971, in Pilcher, 2011).

2.2. HET KIND ALS NIEUWE CONSUMENT

Ook de manier waarop kinderen en jongeren gekleed gaan, valt niet los te koppelen van achterliggende sociale tendensen. Kinderkleding kan volgens Bodine (2003a) een projectiescherm bieden voor het weergeven van allerlei visies, overtuigingen, angsten en verwachten ten aanzien van kinderen. Aan de hand van analyses van de historische evolutie in kinder- en jongerenkledij, kan men dan ook verschuivingen in het gangbare pedagogische discours waarnemen. Doorheen de jaren is steeds meer nadruk komen te liggen op jongeren en kinderen als een aparte groep, met een eigen cultuur, eigen waarden en een eigen identiteit. Cook (2004) beschrijft hoe deze processen reeds plaatsvinden in de jaren '20 in de Verenigde Staten, door onder andere de creatie van begrippen als 'de peuter', 'de kleuter'. Een aansluitende tendens daarbij is de ontwikkeling van allerlei kinderkleding. Cook geeft daarbij aan dat niet alleen een toenemende invloed van 'de markt' aan de basis van deze veranderingen ligt, maar dat wetenschap en markt daarbij vaak hand in hand gingen met elkaar. In de jaren '70 gingen deze veranderingen zich ook duidelijk voordoen in Europa (Bodine, 2003a). Ouders werden verwacht van hun kinderen meer gecultiveerde wezens te maken. Ook hier werden kinderen steeds meer als een specifieke groep 'getarget' in de media (Mead, 1970, in Bodine, 2003a) en ook vanuit de markt werd die aandacht voor kinderen en jongeren als specifieke doelgroep in de hand gewerkt. Voor kinderen en jongeren bestaat vandaag bijgevolg een heel

specifiek en afzonderlijk marktaanbod, waarbij ook de kledingindustrie zich naar kinderen en jongen in het bijzonder richt (Chen-Yu & Seock, 2002). Steeds meer worden zij verondersteld capabel te zijn om zelf te kunnen kiezen wat ze willen eten, welke activiteiten ze willen doen en zo ook wat ze willen dragen. Cook (2004) wijst dan ook op het ontstaan van een volledige aparte marktcultuur in de twintigste eeuw voor kinderen in het bijzonder. Bedrijven gaan zich steeds meer op kinderen en jongeren richten, en trachten hen aan te spreken in plaats van de ouders.

De markteconomie en reclame-industrie kunnen daarbij beschouwd worden als 'cultural brokers': zij schrijven voor wat 'het kind' wil en wat de bezorgdheden van moeders zijn, en creëren op die manier culturele producten met culturele betekenissen (Cook, 2004). Kledingmerken bepalen dan ook sterk de sociale karakteristieken van kledij (Bourdieu, 1984, in Pilcher, 2011). Door aan merkkleding een bepaald imago mee te geven, en kinderen daarmee aan te spreken, beïnvloedde men ook het beeld dat men van kinderen had. Kinderen worden langzaam beschouwd als legitieme, geïndividualiseerde, zelfbewuste consumenten, die actief mee vormgeven aan hun eigen wereld (James & Prout, 1997, in Pilcher, 2011). Deze verandering vond zeer vroeg plaats in de kinderkledingindustrie in het bijzonder, en zette zich vervolgens voort naar andere goederen en contexten. Kinderen worden bijgevolg niet langer beschouwd als simpelweg ontvangers van de cultuur van volwassenen. Door deze paradigmaverschuiving kwam ook de focus van wetenschappelijk onderzoek op deze consumentencultuur van kinderen te liggen (Cook, 2004).

In wetenschappelijk onderzoek is dan ook nagegaan op welke manier adolescenten gebruik maken van kledij. Hierin komt naar voor dat kleding voor jongeren een middel is om om zichzelf te vergelijken met anderen en zich solidair te tonen naar significante anderen toe. Bovendien is kleding een belangrijk middel om zichzelf al dan niet te conformeren met de omgeving (Wilson & Macgillivray, 1998). Een studie van Pilcher (2011) wijst uit dat kinderen zeer vlot zijn in het gebruik van kledingconsumptie voor het creëren van hun eigen identiteit. Ouders blijken evenwel een belangrijke facilitator en bemiddelaar te zijn in de kledijkeuze van kinderen, vaak vanwege de financiële ondersteuning die zij bieden bij aankopen (Mintel, 2003, in Pilcher, 2011).

De invloed van andere actoren dan de ouders, zoals leeftijdsgenoten, mag echter niet onderschat worden (Pilcher, 2011, Wilson & MacGillivray, 1998). Naarmate kinderen ouder worden, neemt de invloed van ouders af, en die van vrienden toe (Wilson & MacGillivray, 1998). Volgens Ghail (1994, in Swain, 2002) kunnen 'peer-groepen' als culturele netwerken worden gezien en kunnen deze fungeren als een institutioneel raamwerk, waarbinnen zowel een individuele als collectieve identiteit wordt geconstrueerd, onderhandeld en uitgevoerd. Jongeren hebben de neiging zich te vergelijken met een referentiegroep van 'peers', die normen en standaarden voorziet voor sociaal succes, ook als men zelf niet tot deze groep behoort (Adams & Gulotta, 1994, in Wilson & MacGillivray, 1998). Ook de gevoeligheid voor merken blijkt onder sterke invloed te staan van leeftijdsgenoten. Een studie van Lachance, Beaudoin en Robitaille (2003) wijst uit dat merknamen op kleding een deel blijken van het sociale interactieproces van jongeren, en zelfs een conditie kunnen vormen voor de acceptatie van jongeren door hun leeftijdsgenoten.

We kunnen concluderen dat uiterlijk voor jongeren een belangrijk aspect is met een niet te onderschatten invloed op hun sociaal leven. De focus ligt bij adolescenten dan ook sterk op uiterlijk,

meer dan in welke andere leeftijdsgroep ook (Cash, 1988, in Wilson & MacGillivray, 1998). De mate waarop iemand prestige uitstraalt wordt volgens jongeren beïnvloed door een goed voorkomen en de juiste kledij (Elkind, 1982, in Wilson & MacGillivray, 1998; Closson, 2009). Ze zijn bovendien sterk bezig met de evaluatie en goedkeuring van significante anderen (Harter, 1990b, in Wilson & MacGillivray, 1998).

2.3. DE ONTWIKKELING VAN SCHOOLKLEDIJ

Naast het ontstaan van een zeer specifiek marktaanbod voor kinderen en jongeren, moet ook een ander fenomeen worden vermeld. In onze voortdurend evoluerende samenleving houden sommige scholen stand in een traditie van schooluniformen of voorschreven kledijregels. Anderzijds staan vele actoren in het onderwijs achter de idee dat de school leerlingen een recht op eigenheid en diversiteit moet garanderen en hen de mogelijkheid moet bieden hun eigen identiteit te ontwikkelen. Sommigen zien het dragen van een schooluniform dan ook als een inbreuk daarop. De argumenten die daarbij vanuit de verschillende standpunten onderschreven worden, zullen verder in de tekst worden uitgewerkt. Wanneer we kijken naar de verspreiding van schooluniformen over de wereld, zien we dat het dragen ervan geen universele vereiste is (Spencer, 2007). Doorheen de geschiedenis is er echter wel een lange traditie van het dragen van schooluniformen te zien. Initieel ging het voornamelijk om een Westers fenomeen, dat later in andere werelddelen werd overgenomen. Opvallend hierbij is dat de verspreiding van het schooluniform voornamelijk terug te brengen is naar periodes van kolonisatie (Dussel, 2005a; Spencer, 2007).

Wanneer we zoeken naar de redenen voor het ontstaan van uniformen en het voortzetten van de traditie daarvan tot op het heden, valt op dat deze geografisch verschillen. Bovendien gaat het ontstaan van uniformen samen met grotere pedagogische, economische en sociale inzichten en bezorgdheden, en hangt de opkomst ervan dus sterk samen met de toenmalige maatschappelijke context. De evolutie van uniformen doorheen de tijd zien we immers ook samengaan met veranderingen in denken over de maatschappij en de mens (Willen, 1993). Ook Dussel (2005b) schrijft het ontstaan van uniformen toe aan een nieuwe manier van praten en het (her)conceptualiseren van het lichaam.

Zo valt het ontstaan van uniformen in het Verenigd Koninkrijk sinds midden jaren '80 te zien als een gevolg van een samenleving die te maken krijgt met devolutie en vermarkting van het onderwijs (Meadmore, 1997). Men ging schooluniformen ontwikkelen omdat een bepaalde wijze van kleden een middel was om zich zichtbaar te profileren als elitaire institutie. In de 20ste eeuw bleven jongensuniformen eerder kenmerkend door typische kledingstukken, terwijl de uniformen voor meisjes eerder gevoelig waren aan de veranderende mode. Opvallend was dat uniformen wel steeds langer resistent bleven aan veranderingen in mode dan andere kledij. De start van het secundair staatsonderwijs in 1902 in de UK, zorgde voor een grotere adaptatie van het schooluniform in scholen voor alle leerlingen, en niet langer enkel de elitaire instellingen. Recente versoepelingen in het Verenigd Koninkrijk zorgden voor een opkomst van 'dress codes': regels met betrekking tot welke kledij wel of niet toegelaten is. Deze vormen langzaam maar steeds meer een vervanging voor de echte schooluniformen.

In de Verenigde Staten van Amerika was in de jaren '50 en '60 de slogan 'Dress right, act right' een veelgehoorde leuze, waarbij de focus voornamelijk lag op campagnes tegen jeugd delinquentie. In de jaren '80 zorgde bendevoering ervoor dat veel scholen hun aanpak met betrekking tot kleding gingen herzien en het opzetten van een beleid rond schooluniformen in overweging namen. In veel scholen werden restricties opgelegd om verdere bendevoering te voorkomen. Kledij was voor leden van bendes immers een belangrijk teken van identificatie ten opzichte van anderen (Lane, Richardson, Van Berkum & Swartz, 1996, in Anderson, 2002). In 1996 kwam president Clinton met de idee om schooluniformen te voorzien in alle publieke scholen. Hierop volgend werd naar 16.000 schooldistricten in de USA een 'manual of school uniforms' gestuurd. Aan de hand van deze handleiding gingen vele schooldirecties en administrators 'dress codes' of een uniformbeleid ontwikkelen (Anderson, 2002).

Bodine (2003a) doet verslag van het beleid dat recentelijk bestaat rond kledij in Amerikaanse scholen, waarbij ze drie manieren van aanpak onderscheidt met betrekking tot uniformen. Sommige scholen bezitten een beleid over gemeenschappelijke schoolkledij, maar ouders mogen kiezen of hun kind zich hier al dan niet aan houdt. Andere scholen hebben een verplicht uniform, maar ouders mogen een uitzondering vragen voor hun kind. Tenslotte zijn er ook scholen die een beleid strikt uitvoeren, zonder uitzonderingen. Hieruit blijkt duidelijk dat scholen sterk verschillend kunnen omgaan met een beleid rond schoolkledij.

Dussel (2005b) tracht eveneens een aantal verklaringen te vinden voor de ontwikkeling van schooluniformen in de Verenigde Staten. Zij noemt eveneens het voorkomen van bendevoering, maar schrijft het ontstaan van schooluniformen ook toe aan de intentie om de 'wilde' lichamen van jongeren te temmen en te disciplineren, in het bijzonder bij die jongeren die niet in de mogelijkheid zijn tot zelfregulatie en zelforganisatie. Dussel vermeldt bovendien het gebruik van uniformen als statussymbool. Meer sociaal bevooroordeelde groepen konden door middel van een bepaalde uitstraling –wat Dussel de 'preppy look' noemt- hun hogere positie aan anderen duidelijk maken.

Aan de evolutie van schooluniformen in Argentinië liggen volgens Dussel (2005b) andere tendensen aan de basis. Daar werd de focus sterk gelegd op een opkomend egalitarisme, waarbij het uniform een hulpmiddel bood om uiterlijke verschillen in klasse te neutraliseren. Het ging bovendien om een discours dat de productie van gezonde lichamen centraal stelde. Volgens Liernur (2000, in Dussel, 2005b) vormt deze aandacht voor hygiëne dan ook een basis voor esthetiek: een 'esthetiek van wasbaarheid'. Men ging de kledij aanpassen aan de heersende aandacht voor hygiëne en netheid, iets wat zich ook doorzette naar de schoolkledij.

Uit de verschillende ontstaansredenen die hier kort besproken werden valt dus te concluderen dat de grondredenen voor het ontwikkelen van uniformen zeker niet universeel zijn geweest, maar dat deze vanuit hun eigen lokale context en daar heersende discours ontstonden. Wereldwijd blijkt het katholieke onderwijs de meeste scholen met uniform te bezitten (Brunsma & Rockquomore, 1998). Ook bij ons in Vlaanderen zijn de uniformscholen nog voornamelijk aanwezig binnen het katholieke net. Het ontstaan van schooluniformen bij ons valt dan ook te verklaren vanuit inzichten binnen de katholieke kerk die werden doorgezet naar hun onderwijs. Voornamelijk vanuit de idee van vroomheid en kuisheid werden uniformen ingevoerd op school, die van model gelijkaardig waren aan

de kledij van geestelijken (Willen, 1993). Gedurende de wereldoorlogen werd men iets minder strikt in het dragen van uniform, vaak vanuit gebrek aan stof of financiën. Ook dit wijst erop dat sociale gebeurtenissen onvermijdelijk hun invloed uitoefenden op de aan- of afwezigheid van het schooluniform, ook al bleef men wel steeds achter de waarden staan die zo'n schooluniform inhield.

In het verleden was het schooluniform in het onderwijs in Vlaanderen meer gewoonte dan uitzondering (Willen, 1993). Pas vanaf de jaren '60 gingen middelbare scholen het traditionele uniform langzaam afschaffen. Dit uniform werd vaak vervangen door het dragen van een schort voor de meisjes, die hun kledij volledig bedekte. Bovendien toont Willen aan dat ook de schoolkledij bij ons doorheen de tijd langzaam van vorm veranderde, doordat deze zich steeds aanpaste aan de mode van die tijd.

2.4. HET ACHTERLIGGENDE DISCOURS

Wanneer men naar deze ontstaansredenen van het schooluniform kijkt, en naar de argumenten die meer actueel nog gebruikt worden in literatuur, zien we dat een aantal van die oorspronkelijke doelstellingen nog steeds gebruikt worden in de verantwoording van het uniform.

Een belangrijke doelstelling die veelvuldig terug te vinden is, is het bekomen van meer discipline onder de leerlingen (Anderson, 2002; Dussel, 2005a). Dussel (2005a) stelt dat het gebruik van uniformen te zien is als een disciplinaire praktijk, afkomstig vanuit vroege Amerikaanse 'sumptuary laws'; dit zijn wetten die de gewoonte van consumptie trachten te reguleren. Deze wetten eisten dat een verschijning van het individu zijn/haar positie in de samenleving representeerde. Uniformen op school vormen dan een aanduiding van de positie als leerling tegenover de anderen. Ze zijn symbolen en kunnen gezien worden als betekenisvolle praktijken. Het uniform draagt dan betekenissen van identiteit en verscheidenheid, en zou de disciplineren van het lichaam uitdragen door middel van een macht die hen onderwerpt, in dit geval de school (Dussel, 2005a).

Verder gaat men vaak trachten aan de hand van kledijregels uiterlijke verschillen tussen jongeren te minimaliseren. Op die manier hoopt men te komen tot meer gelijkheid tussen jongeren, minder onderlinge competitie en tracht men bendeforming, stereotypering of uitsluiting te vermijden (LaPoint, Alleyne, Mitchell, & Lee, 2003). Zo zou het dragen van een uniform ook negatieve peer-pressure en slachtoffervorming kunnen vermijden (Carroll, 1994, in Mitchell, 2003). De school kan dan gezien worden als een plaats waarbinnen economische ongelijkheid, en de sociale uitsluiting en sociale strijd die het produceert, geminimaliseerd moet worden (Bodine, 2003a). Binnen dit aspect van gelijkheid valt ook het feit dat uniformen voor het weerhouden van religieuze veruiterlijking zorgen (Gies, 2006). Het gaat hier om een kwestie die, zoals eerder vermeld, recent nog voor verhitte discussies zorgde in het Vlaamse onderwijslandschap. Zo stelde men in het hoofddoekendebat recent nog de vraag in welke mate religieuze symbolen aanwezig mogen zijn op kledij van leerlingen in de school. Volgens tegenstanders van de hoofddoek op school zorgt dit immers niet alleen voor meer onderscheid tussen leerlingen, maar ook voor racisme en onderdrukking.

Ook veiligheid blijkt een belangrijk aandachtspunt van waaruit men naar uniformen kijkt. De kindertijd en het familieleven worden vaak beschouwd als een beschermde ruimte, met uniformen

als hulpmiddel om die ruimte af te bakenen (Bodine, 2003a). Uniformen kunnen dan fungeren als een vorm van sociale controle; men ziet op die manier snel wie wel en niet op de school thuis hoort. (Anderson, 2002; Brunsmas & Rockquemore, 1998) Voornamelijk in de Verenigde Staten is dit veiligheidsaspect een belangrijk onderwerp, dit na diverse gebeurtenissen waarbij ongewenste personen scholen binnen drongen, soms met dramatische gevolgen (Bodine, 2003a; Dussel, 2005a).

Het voortbrengen van verantwoordelijke en aangepaste burgers blijkt bovendien een van de sterke achterliggende doelstellingen te zijn. Het uniform leert studenten veel over de samenleving, over collectieve identiteit. Het gaat om een hele set van kennis over identiteit en verschillen die centraal zijn voor de manier waarop we onszelf zien als sociale wezens. De geschiedenis van kledingregels zegt ons dan ook veel over de manieren waarop de school onze ervaringen helpt te produceren met betrekking tot de samenlevingen waarin we leven (Dussel, 2005b). Ook volgens Meadmore (1997) pretendeert het beleid op staatsniveau vaak bezorgd te zijn om gelijkheid, gezondheid en veiligheid, maar gaat het in de praktijk vaak meer om het produceren van burgers met sociaal wenselijke karakteristieken.

Bovendien zou het dragen van een uniform volgens veel auteurs tot meer positief gedrag bij jongeren kunnen leiden. Volgens LaPoint en Workman (2003, in Mitchell, 2003) kan het uniform gedragsproblemen gerelateerd aan kledij vermijden en op die manier gezondheid, veiligheid en academische resultaten bevorderen. Bovendien kan het ook zorgen voor een positievere attitude ten opzichte van school en diens onderwijsdoelen. Gursky (1996, in Mitchell, 2003) beschrijft de kans op hogere schooltoetreding, minder schorsingen en minder druggebruik.

Wat betreft de academische prestaties van leerlingen, zouden deze kunnen worden verbeterd via het invoeren van schooluniformen. Finkelstein (1991, in Meadmore, 1997) wijst erop dat succes op school immers vaak wordt gerelateerd aan een specifieke kledingcode. Door het invoeren van specifieke kledij is er minder afleiding onder leerlingen, en zou dit zorgen voor een rustiger klasklimaat. Bovendien kan het dragen van een uniform leiden tot een hoger zelfvertrouwen bij leerlingen, meer respect voor leerkrachten, minder spijbelen, minder afleiding en beter gedrag in de klas (Anderson, 2002). Het is dan ook de gangbare visie dat dit alles de uiteindelijke schoolprestaties van leerlingen ten goede komt.

Anderson (2002) wijst er eveneens op dat het dragen van uniformen ook voor het familiale leven als een ondersteunend middel wordt gezien. Het zou zorgen voor minder stress in families en zou de financiële uitgaven van gezinnen verlichten. Een andere studie weerlegt dit echter, door aan te tonen dat uniformen eerder een complementaire uitgave vormen binnen gezinnen, en aankoop van andere kledij niet vervangen, maar deze slechts aanvullen (Norum, Weagley & Norton, 1998). Het argument dat de aankoop van uniformen de financiële zorg van gezinnen verlicht, zou dus niet kloppen.

Verder is een vaak terugkerend doel, voornamelijk in het verleden, om met uniformen aandacht te besteden aan hygiëne (Dussel, 2005a; Willen, 1993). Men legde de focus op het opvoeden van goede burgers, met een gezond lichaam. Het uniform was een manier om nadruk te leggen op dat belang van hygiëne. Dit blijkt echter niet langer een van de actuele gangbare argumenten te zijn voor het gebruik van schooluniformen in het huidige onderwijs. Mogelijks valt dit te verklaren vanuit het feit

dat mensen nu comfortabeler leven en hygiëne niet langer een van de belangrijkste opvoedingsprojecten van de school vormt (Willen, 1993).

Tenslotte wijzen Davis en Ellison (1991, in Meadmore & Symes, 1997) erop dat het schooluniform ook gezien kan worden als een tactiek om het uitzicht van de school onder controle te houden, wat men 'impression management' noemt. Het schooluniform zou een effectieve manier zijn om ouders te beïnvloeden en engagement bij studenten te stimuleren binnen de scholenmarkt, waardoor ook het beeld ontstaat dat een succesvolle student in een uniform gekleed gaat (Meadmore & Symes, 1997). Het dragen van een uniform werkt met andere woorden mee aan de beeldvorming van 'de succesvolle school'.

2.5. PEDAGOGISCH KADER

Opvallend is dat bovenstaande verantwoordingen voor het dragen van een schooluniform niet altijd vanuit pedagogische grondredenen zijn geformuleerd. Het is dan ook relevant om in te gaan op enkele inzichten van meer pedagogisch georiënteerde auteurs, die een interessant kader kunnen bieden van waaruit naar het schooluniform kan worden gekeken.

Het hedendaags discours rond schooluniformen is volgens Bodine (2003a) voornamelijk te situeren binnen een sociale angst over en voor kinderen. Dit strookt met de kindbeelden van 'child at risk' en 'child as a risk'. We moeten kinderen beschermen tegen gevaren van buitenaf, maar ook het kind zelf wordt gezien als een potentieel gevaar. Het uniform zorgt voor een visuele afbakening van 'de leerling'. Het maakt aan anderen duidelijk dat het om een kind gaat, ook als deze zich buiten de school en in de publieke ruimte begeeft. Een citaat uit het onderzoek van Bodine (2003a, p.51) illustreert dit idee van 'kind in gevaar':

There's guys out there who, you know, prey on young girls. Then when they're caught they'll say 'She said she was 16 . . . 18.' Whatever they think'll get them off the hook, you know. The uniform tells those guys, (pounding table) 'Keep your hands off! This is a kid! No excuses.'

Het uniform kan niet enkel een bescherming bieden voor gevaren van buitenaf, maar biedt daarnaast een beschermende ruimte voor kinderen om zichzelf te zijn en zichzelf te ontwikkelen. Door de focus weg te nemen van uiterlijkheden, kan sociale uitsluiting op basis daarvan vermeden worden:

You know, like those Columbine boys – always harassed, treated like shit. Clothes are just part of it, but if they weren't all dressed up for their different cliques those boys wouldn't have stood out so bad, might not have been so targeted like that. (Bodine, 2003a, p.51)

De verwijzing naar het drama op Columbine High School illustreert de idee van 'kind als gevaar': men moet kinderen voor zichzelf beschermen. In het citaat wordt bovendien het argument aangehaald dat een schooluniform uiterlijke pesterijen kan voorkomen, iets wat volgens de spreker in het geval van Columbine mogelijks een drama had voorkomen.

Verder biedt de bekende stelling van Lea Dasberg (1975) een kader waarin het fenomeen van het schooluniform past: het gaat in zekere zin om een veruiterlijking van 'grootbrengen door kleinhouden'. Door het opleggen van een uniform bakent men kinderen en jongeren als groep af van anderen, om hen zo op te voeden tot volwassenen. Het uniform zou dan ook kunnen gezien worden als een manier om de volwassenheid -of in ieder geval een volwassen uiterlijk- te onderdrukken tot leerlingen van school af zijn. In het verleden werden uniformen in Vlaanderen bovendien gebruikt om schoolgaande kinderen te onderscheiden van werkende kinderen. De kinderen die reeds werkten droegen dezelfde kledij als volwassenen en werden op die manier ook als 'kleine volwassene' beschouwd (Willen, 1993).

Wat Ellen Key (1909) 'de eeuw van het kind' noemde kan volgens Cook (2004) gezien worden als 'de eeuw van het kind als consument'. De invoering van het schooluniform kan dan ook worden opgevat als een reactie tegen het opkomende marktaanbod voor kinderen en jongeren en de groei van een intensieve marketing naar kinderen toe (Bodine, 2003a; Cook, 2004). De school wordt over het algemeen immers gezien als een plaats die mogelijkheid geeft tot interventie (Meadmore & Symes, 1997). Men heeft er de mogelijkheid niet alleen het academische curriculum van leerlingen te controleren, maar via het uniform ook controle uit te voeren over het uiterlijk van leerlingen (Spencer, 2007). Consumptiegedrag wordt bovendien overgedragen van generatie op generatie (Bourdieu, 1984, in Pilcher, 2011), waarbij de school de mogelijkheid heeft om op deze gewoontes in te grijpen, en kinderen te leren weerstand te bieden aan de 'verleidingen' van de markt.

Ook binnen het theoretisch kader van 'materialities of schooling' (Lawn & Grosvenor, 2005) valt het uniform te plaatsen. Lawn en Grosvenor wijzen op het belang van het kijken naar de dominante rol die artefacten in de klas hebben voor onderwijs. Deze artefacten zijn materialen die beschouwd kunnen worden als boodschappers van een variabele en dynamische schoolcultuur, ingebed in het institutionele systeem (McGregor, 2004). Zij zijn sociale constructies die zowel de realiteit als wenselijkheden inhouden. Hoewel het gaat om stille voorwerpen, kunnen zij ons heel veel vertellen over onderwijs (Herman, Van Gorp, Simon & Depaepe, 2011). Hamilton (2009) wijst erop dat onderwijs te zien is als een technologie, een soort productiesysteem dat zowel materiële, linguïstische als conceptuele elementen omvat. Hij verwoordt de functie van zulke artefacten voor het onderwijs als volgt:

Educational artefacts, therefore, are 'activated' or animated within a set of organisational, social and cultural relations that ascribe 'value' to the artefact. These relations bring the artefact to life, investing it with potential. Moreover, this mediation is mutual; in return, artefacts – the invention of the blackboard is a good example – disturb organisational, social and cultural relations in the school room. (Hamilton, 2009, p.304)

Onderwijsartefacten zijn dus niet louter voorwerpen, maar voeren ook hun invloed uit op de onderwijspraktijk, en geven mee vorm aan hun gebruikers (McGregor, 2004; Grosvenor & Lawn, 2001). Het theoretisch kader van 'materialities of schooling' focust zich voornamelijk op analyse van schoolmeubilair, lesmateriaal en architectuur van onderwijsgebouwen. Het schooluniform kan volgens mij echter ook gezien worden als zo'n onderwijsartefact. Het gaat immers om een materieel element dat voortdurend aanwezig is in de school- en klassituatie. In die context is het dan ook

relevant onderzoek te doen naar de manier waarop het schooluniform zijn dragers beïnvloedt, en op welke manier het uniform het onderwijsgebeuren vorm geeft.

2.6. KRITIEKEN

Uiteraard is het dragen van uniformen op school een ruim bediscussieerd thema. In de literatuur zijn dan ook argumenten terug te vinden die zich tegen de eerder beschreven voordelen ervan keren. Opvallend is dat de meeste van deze literatuur afkomstig is van Amerikaanse bodem, waarbij onderzoekers starten vanuit beleidsdocumenten of het bestaande beleid in hun omgeving. Vaak wordt hierbij vertrokken vanuit het kader van de mensenrechten, en geeft men aan dat het schooluniform gezien kan worden als een schending van bepaalde rechten. Anderzijds komen er ook kritieken uit de hoek van onderzoekers die rechtstreekse effecten van het schooluniform trachten te onderzoeken en maar weinig significante resultaten bekomen.

Caruso (1996, in Mitchell & Knechtle) en Portner (1998, in Mitchell & Knechtle, 2003) toonden aan dat tegenstanders van het dragen van schooluniformen vaak het argument gebruiken dat het gaat om een restrictie van de vrije meningsuiting van leerlingen, maar ook van ouders en families. Het gaat volgens tegenstanders om een inbreuk op de rechten van de student, in onder andere het 'first amendment' in de USA (Anderson, 2003). Men haalt bijvoorbeeld aan dat het dragen van een uniform een rem zet op de vrijheid van studenten om zich uit te drukken zoals ze willen. Verder wijst Portner (1998, in Mitchell & Knechtle, 2003) erop dat het leerlingen beperkt in het experimenteren met kledij om te komen tot hun identiteit. Anderson gaat hier wel tegenin door te stellen dat leerlingen op die manier andere, meer productieve en creatieve uitlaatkleppen moeten zoeken om hun individualisme te kunnen uitdrukken.

Volgens Jahn en Lane (1998, in Mitchell & Knechtle, 2003) en Swartz, Richardson en Van Berkum (1994, in Mitchell & Knechtle, 2003) zouden uniformen bovendien de inmenging van lokaal en hoger beleid in het privéleven van studenten representeren en bevorderen. Volgens tegenstanders gaat het dragen van verplichte schoolkledij dan ook compleet in tegen het recht op individualiteit en zorgt het voor onnodige manieren van controle (Anderson, 2003).

Anderson (2003) wijst er bovendien op dat het volgens tegenstanders maar al te vaak gaat om een oppervlakkige oplossing voor meer diepliggende problemen in het onderwijs. Volgens hen is het invoeren van uniformen niks meer dan een oplossing in de vorm van een pleister voor een ziekte die heerst binnen de scholen.

Tegenstanders steunen bovendien graag op het feit dat slechts weinig onderzoek bestaat naar positieve effecten van uniformen. Vaak gaat het slechts om anekdotische rapporten van specifieke scholen, die het promoten van uniformen op het oog hebben en hun keuze trachten te rechtvaardigen. Wetenschappelijke studies die hier wel degelijk onderzoek naar voeren, blijken bovendien besluiteloos te zijn met betrekking tot de positieve impact van uniformen op allerlei academische en academische gerelateerde gedragingen (LaPoint et al., 2003).

Zo wijzen resultaten in het onderzoek van Brunnsma en Rockquemore (1998) erop dat er geen direct effect is van schooluniformen op druggebruik, gedragsproblemen of studentopkomst. Er is wel een positieve correlatie tussen prestatie en uniform: studenten die een uniform dragen, halen hogere punten dan studenten zonder uniform. Het onderzoek van Bodine (2003b) spreekt dat van Brunnsma en Rockquemore echter tegen. Volgens de auteur zijn er fouten gemaakt in dat onderzoek, door onterecht te generaliseren. Volgens Bodine is er wel degelijk een positieve correlatie te vinden tussen het dragen van uniformen en academische prestatie, in plaats van een negatieve. Uit het onderzoek van Gentile en Iberman (2010) blijken uniformen dan weer wel voor verbeteringen in studentopkomst te zorgen en leidt het dragen van een uniform tot hogere testcores in hogere graden, voornamelijk bij meisjes. Volgens Anderson (2002) zijn er tenslotte wel enkele positieve effecten waar te nemen zoals het afnemen van geweld, maar is het moeilijk deze effecten rechtstreeks toe te schrijven aan het beleid rond schoolkledij.

Hieruit kan inderdaad afgeleid worden dat er voorlopig geen eenduidig onderzoek te vinden is met betrekking tot de invloed van uniformen op gedrag en prestaties van leerlingen. Dit toont ook aan dat heersende overtuigingen binnen de samenleving en het onderwijs niet steeds te funderen zijn met wetenschappelijk onderzoek. Onderzoek van Brunnsma en Rockquemore (1998) baseerde zich bijvoorbeeld op het heersende publieke discours rond schoolkledij, en kwam zo tot vier onderzoekshypotheses die een aantal voordelen van het dragen van schooluniformen toetsten. Geen van deze stellingen uit het publieke discours bleek echter gesteund te worden door de resultaten van het onderzoek. Wat mensen zien als positieve aspecten van zo'n schooluniform, zijn dus niet per se ook daadwerkelijke invloeden. Bovendien blijkt dat binnen dit populaire discours vaak weggelaten wordt dat uniformen niet noodzakelijk zorgen voor directe uitkomsten, maar mogelijks werken als een soort katalysator voor verandering, en een fundament vormen voor mogelijkheden (Brunnsma & Rockquemore, 1998). Gebruik van schooluniformen gaat tenslotte vaak samen met een groter geheel van veranderingen binnen de school, dikwijls om de kracht van het beleid te verbeteren (Gentile & Iberman, 2010).

2.7. ONDERZOEK NAAR DE ERVARING VAN JONGEREN

Volgens Joseph (1986, via Brunnsma & Rockquemore, 1998) kunnen schooluniformen beschouwd worden als kledij, geselecteerd door de scholen en opgelegd aan studenten, met de bedoeling de institutionele waarden van de school over te brengen. Het gaat dus niet om iets wat vrijwillig door de leerlingen gekozen wordt, maar hen wordt opgelegd. De vraag kan dan gesteld worden wat voor effect dit heeft op hun identiteitsontwikkeling. Wanneer we kijken naar wetenschappelijke literatuur daaromtrent, valt op dat maar weinig onderzoek rapporteert over kledij als expressievorm van de identiteit voor jongeren (Swain, 2002).

Kledij lijkt een oppervlakkig aspect van het onderwijs, maar in bepaalde omstandigheden is het intrinsiek te linken met de zelfbeoordeling van studenten met betrekking tot hun identiteit en hoe ze zichzelf willen presenteren ten opzichte van de wereld. Het dragen van uniformen is voor zowel de drager als de institutie dan ook niet triviaal en zeker niet zonder consequenties (Swain, 2002). Antwoorden van leerlingen binnen onderzoek tonen bovendien aan dat de evaluatie die jongeren maken van iemand niet enkel gebaseerd wordt op feiten, maar dat men ook oordeelt op basis van

percepties en gepastheid, wat de trend en de mode is, en de heersende normen binnen een groep (LaPoint et al., 2003). Studies wijzen bovendien uit dat studenten het meestal eens zijn met de stelling dat leerlingen regelmatig beoordeeld worden op hun uiterlijk (Lapoint et al., 2003; Swain, 2002). Het gaat daarbij meestal om bepaalde omstandigheden, bijvoorbeeld wanneer iemand opvalt door 'lelijke' kleren, of net door het dragen van merkkledij. Uit het thesisonderzoek van Desplenter en Mervielde (2008) blijkt dan weer dat de Vlaamse jongeren die zij bevraagden, niet het gevoel hebben dat uniformen ongelijkheid wegwerken. Ook deze meisjes gaven aan zich van elkaar te onderscheiden door bepaalde accessoires en merkkledij. Hierdoor ontstaat opnieuw een duidelijk onderscheid voor hen tussen wie zich dit wel en niet kan veroorloven, en wie al dan niet meedoet aan de heersende trends. Oudere leerlingen blijken bovendien minder afhankelijk te zijn van de visie van ouders en leerkrachten, en meer bezig te zijn met de heersende waarden van leeftijdsgenoten met betrekking tot kleding en gedrag (Lapoint et al., 2003).

Om bij de groep te horen en positief beoordeeld te worden moet je volgens Thornton (1997 in Swain, 2002) bovendien 'in the know' zijn, wat wil zeggen dat je als jongere niet alleen de juiste look moet bezitten, maar ook moet kunnen meepraten over de juiste dingen, de juiste taal en lichaamstaal moet gebruiken, de juiste games spelen enzovoort. Het is de dominante/populaire groep die bepaalt wat dat 'juiste' inhoudt. Leerlingen benadrukken niet alleen de esthetiek van mode en stijl, maar associëren hiermee ook de hoge prijs van bepaalde kledij, en de daarmee samenhangende mogelijkheid om het te kunnen betalen. Veel aandacht bij de studenten gaat zo bijvoorbeeld naar het soort schoenen dat gedragen worden. Dit blijkt -ook op uniformscholen- een indicatie te zijn voor welvarendheid en populariteit (Swain, 2002).

Ook met betrekking tot het effect van schooluniformen op de identiteitsontwikkeling zijn de bronnen beperkt. Weinig onderzoek is terug te vinden waarbij ook werkelijk gepolst wordt naar de ervaring van jongeren zelf hierbij. De invloed van schoolkleding mag echter niet als onbelangrijk beschouwd worden. Spencer (2007) wijst bijvoorbeeld op de significantie van het uiterlijk van 'schoolmeisje' bij de vorming van meisjes hun identiteit en hun bredere relatie met het onderwijs. Hieronder is een overzicht weergegeven van relevante literatuur die wel polst naar de ervaringen van jongeren met betrekking tot het dragen van een uniform. Uit een onderzoek van DaCosta (2006) kwam naar voor dat de meerderheid van de jongeren die werden ondervraagd, gekant waren tegen het uniform. Bovendien blijken ze het vaak niet eens te zijn met het uniformbeleid van de school. Weerstand van leerlingen tegen het dragen van een uniform is dan ook een fenomeen dat blijft bestaan. Opvallend is dat scholen de neiging hebben om te zwijgen over haardracht en accessoires, hoewel daarin vaak de meeste weerstand vanuit leerlingen te vinden is. Meestal beperken scholen zich tot algemene beschrijvingen van wat niet toegestaan is (Meadmore, 1997).

Studies wijzen er bovendien op dat leerlingen vaak strategieën ontwikkelen om het schoolbeleid te ondermijnen om zo enige schijn van vrijheid en waardigheid te behouden (DaCosta, 2006; Meadmore & Symes, 1996, in Swain, 2002). Een van de belangrijkste strategieën hiervoor blijkt het vervangen van een deel van het uniform door aantal persoonlijke objecten. Op die manier gaan leerlingen in tegen de regels, maar zijn ze toch gekleed volgens het reglement. Veel studenten die dit doen zorgen echter dat ze hun volledige uniform met zich mee hebben, voor het geval ze toch op de vingers getikt worden. Op die manier gaat men niet zo ver dat men zonder uniform op school komt,

maar hebben leerlingen toch het gevoel een zekere graad van vrijheid te bezitten (DaCosta, 2006). Ook het onderzoek van Spencer (2007) getuigt van deze tendensen om het uniform aan te passen. Op foto lijken meisjes over het algemeen conform de norm gekleed, maar ze herinneren zich nog subtiele details die wezen op hun vastberadenheid om het uniform te 'customizen', om zich op die manier te verweren tegen de strikte kledijregels.

Ook de invloed van het uniform op genderidentiteit wordt in verscheidene studies aangehaald. Connel (1996, in Swain, 2002) wijst op het belang van de school als een gendergevoelige institutie, en hoe deze een belangrijke rol speelt in het vormen van de genderidentiteit. Elke school blijkt een eigen 'gender regime' te bezitten en dus verschillend met geslachtsverschillen om te gaan. Zo bevestigen schooluniformen bovendien vaak gendergevoelige hiërarchieën en genderidentiteiten, zelfs bij kinderen in de lagere school (Swain, 2002). Jongens en meisjes bezitten het gevoel dat het beleid met betrekking tot uniformregels niet voor beide geslachten even streng is. Leerlingen wijten dit aan een tekort in het functioneren van leerkrachten en stafleden. Vreemd hierbij is dat beide geslachten de perceptie bezitten dat het eigen geslacht wordt benadeeld (DaCosta, 2006).

Wat betreft de visie van leerlingen op de relatie tussen schooluniformen en het gezin, zijn ook een aantal onderzoeksresultaten terug te vinden. Niet alle leerlingen ervaren evenveel controle van de ouders op het correct dragen van hun schooluniform. Leerlingen die wel veel controle ervaren, blijken zich vaak te conformeren aan die uniformregels (Swain, 2002). Resultaten van onderzoek suggereren bovendien dat ouders een voorkeur hebben voor een schoolomgeving mét uniformen (Gentile & Iberman, 2010). In welke mate die voorkeur van ouders ook echt een invloed heeft bij de schoolkeuze, en in welke mate de jongeren hierbij inspraak hebben, is echter nergens terug te vinden. Verder wordt de stelling bevestigd dat het dragen van een schooluniform de stress binnen het gezin zou verminderen, zij het dan vooral door oudere leerlingen (Bodine, 2003a). Daarbij wordt aangegeven dat het dragen van een schooluniform voornamelijk zorgt voor minder discussies met de ouders omtrent kleding.

Ook onderzoek naar de ervaring van leerlingen of het schooluniform een invloed heeft op hun gedrag, is in beperkte mate terug te vinden. Slechts iets meer dan de helft van de bevraagde studenten in een studie van Lapoint et al. (2003) was het eens met de stelling dat kledij het algemene gedrag van leerlingen op school beïnvloedt. Verder blijken vooral meisjes het risico te lopen uitgelachen te worden wanneer ze zich te sterk aanpassen aan de kledijregels van de school. Buiten de school maken meisjes gebruik van kledij om de aandacht van jongens te trekken, maar ze zouden dit niet op school doen (Swain, 2002).

Jongeren bevestigen over het algemeen het discours van het uniform als bescherming tegen bendevoering niet. Wel bevestigen ze dat kledij een sterke factor is bij sociale isolatie en dat gemeenschappelijke schoolkledij kan zorgen voor bescherming tegen geweld op basis van uitsluiting. Veel leerlingen schuiven de voordelen van meer gelijkheid onder studenten naar voor in hun interview (Bodine, 2003a). Opvallend is echter dat studies tegenstrijdige resultaten vinden bij de mate waarin pestgedrag draait om uiterlijk en kledij. Een studie van Mooney, Creaser en Blatchford (1991, in Mottet & Thweatt, 1997) kwam tot de conclusie dat uiterlijk voorkomen de meest vermelde reden is bij jongeren voor pesterijen. Onderzoek van Bodine (2003a) wees echter uit dat slechts

weinig leerlingen zichzelf associëren met geplaag of gepest over kledij. De meeste kinderen antwoordden echter wel op de vraag wat ze het positiefst vinden aan uniformen dat pesterijen zo verminderen. Ander onderzoek wijst dan weer uit dat pesterijen minder gericht zijn op uiterlijk dan verwacht (Mottet & Thweatt, 1997). Op dit vlak is er dus weinig eenduidigheid binnen wetenschappelijk onderzoek.

Tenslotte geven een aantal studies iets weer over de emotionele ervaring van leerlingen bij het dragen van een uniform. Een frappante onderzoekbevinding hierbij is dat studenten de neiging hebben uniformen te vergelijken met een gevangenisplunje: het houdt hen gevangen in de school (Anderson, 2002; Bruke & Grosvenor, 2003). Verder geeft Spencer (2007) aan dat meisjes moeilijkheden ervaren om de identiteit van 'meisje met schooluniform' te combineren met de opkomende aandacht voor tieners als een eigen consumerende groep en met hun eigen set van praktijken. Meer onderzoek naar het welbevinden en de ervaringen van leerlingen met betrekking tot het uniform is niet terug te vinden. Bijgevolg is grondiger onderzoek in de toekomst hieromtrent zeker relevant.

3. METHODOLOGIE

3.1. SPECIFICATIE BEGRIP 'SCHOOLUNIFORM'

Anderson (2002) maakt het onderscheid tussen 'dress codes', die vertellen wat niet gedragen mag worden en 'uniform policies', die aangeven wat gedragen moet worden. Verder maakt Swain (2002) een onderscheid tussen schooluniformen en schoolkleuren. Het gaat bij schoolkleuren niet om verplichte kledingstukken, maar een aantal verplichte kleuren voor de gedragen kledij op school. Ook Joseph (1986, in Brunsmas & Rockquemore, 1998) biedt een definitie van het uniform, die zich meer focust op de achterliggende intenties ervan: het moet gaan om kledij die dient als een groepsembleem, dat de legitimiteit van de institutie verklaart door de status van een bepaalde actor te tonen. Het moet bovendien de individualiteit onderdrukken. Gentile en Iberman (2010) beperken zich dan weer tot de eerder neutrale definitie van een uniform als 'eender welke outfit waar een specifieke stijl van shirt en onderkledij of een specifieke kleur vereist is.' Voor mijn eigen onderzoeksopzet zal deze definitie van Gentile en Iberman gehanteerd worden, maar met aandacht voor het onderscheid dat Swain (2002) aanhaalt. Tijdens het zoeken naar onderzoeksobjecten werd dan ook gepoogd jongeren te bevragen uit beide groepen.

3.2. ONDERZOEKSOPZET

Bij het uitwerken van de onderzoeksopzet werden twee verschillende manieren van werken overwogen. Er was de mogelijkheid een kwantitatief onderzoek te voeren om een vrij algemeen beeld van de mening van jongeren te bekomen. Hierbij zou een vragenlijst worden afgenomen bij een grote onderzoeksgroep. Anderzijds was er de mogelijkheid te kiezen voor een kwalitatieve manier van werken, en aan de hand van interviews met jongeren meer op zoek te gaan naar de verhalen en betekenissen die zij aan hun uniform toekennen. Beide opties werden grondig overwogen, maar aangezien mijn interesse voornamelijk ging naar het luisteren naar jongeren zelf, en de nood hieraan in literatuur ook sterk naar voren kwam, werd uiteindelijk gekozen voor de tweede optie. Noyes, Popay, Pearson, Hannes en Booth (2008, Definition of qualitative research, para. 1) geven een geschikte omschrijving van wat kwalitatief onderzoek inhoudt:

Qualitative researchers study things in their natural settings, attempting to make sense of, or to interpret, phenomena in terms of the meanings people bring to them (Denzin 1994). Qualitative research is intended to penetrate to the deeper significance that the subject of the research ascribes to the topic being researched.

Helseth en Misvær (2009) wijzen erop dat kwalitatief onderzoek een effectieve methode vormt voor het bekijken van ervaringen vanuit het perspectief van individuen. Binnen het luik van de kwalitatieve onderzoeksmethoden werd gekozen voor interpretatief onderzoek. Via interpretatief onderzoek zou het immers mogelijk zijn te gaan kijken naar betekenisverlening, en zou het perspectief van de jongeren zelf naar voren kunnen worden gebracht (Swanborn, 1987).

Levering en Smeyers (1999) wijzen erop dat de mens steeds betekenis geeft aan zijn eigen doen, leven en handelen. Het huidige onderzoek valt dan ook binnen het luik van het narratief onderzoek. Casey (1995, in Levering & Smeyers, 1999) onderscheidt een drietal kenmerken van narratief onderzoek:

- Het naar voren schuiven van de mens als actor en het centraal stellen van betekenis.
- De relatie tussen onderzoeker en onderzoekssubject houdt een samenwerkingsproces in.
- Eigen subjectiviteit van de onderzoekers is medebepalend voor het verloop.

Bovendien hebben mensen een bepaalde identiteit, die ten dele wordt geconstrueerd door de sociale praxis, de context waarin je wordt geboren, maar ook door jezelf (Levering & Smeyers, 1999). Ricoeur (1991, in Levering & Smeyers, 1999) wijst erop dat de eigen identiteit in feite een narratieve identiteit is, die geconstrueerd wordt via taal en verhalen die vanuit de eigen cultuur worden aangereikt. Drie belangrijke bronnen zijn daarbij te onderscheiden:

- de sociale praxis;
- wat het individu daar zelf van vindt;
- wat significante anderen verwachten en over het individu denken.

In het uitwerken van het onderzoeksmateriaal werd dan ook gepoogd deze drie aspecten te bevragen, om te komen tot een holistische benadering van het schooluniform en zowel aandacht te hebben voor de collectieve als de individuele identiteit die daarmee verbonden is. In navolging van Swain (2002) werd gekozen om te werken via diepte-interviews. Minchiello, Aroni, Timewell en Alexander (1995, in Beale, Cole, Hillege, McMaster & Nagy, 2004, p. 141) geven volgende omschrijving van het diepte-interview:

“In-depth interviewing is defined as ‘conversation with a specific purpose -a conversation between researcher and informant focusing on the informants’ perspective of self, life and experience and expressed in his or her own words’.”

Hierbij treedt de interviewer voornamelijk op als een facilitator, maar stelt deze ook gerichte vragen om bepaalde theorieën te toetsen. Het werken met een semi-gestructureerde vragenlijst bood de mogelijkheid de jongeren zelf hun verhaal te laten doen, maar om ook bevindingen uit eerder onderzoek bij hen te toetsen.

3.3. ONDERZOEKSGROEP

Omwille van de keuze voor diepte-interviews, werd beslist een groep jongeren te interviewen die niet al te groot was, zodat er voldoende ruimte was om aandacht te geven aan eenieders verhaal en betekenisgeving. Een streven van twintig jongeren werd vooropgesteld en uiteindelijk behaald. Om, ondanks de kleine onderzoeksgroep, toch te komen tot een zo divers mogelijke groep van jongeren, werd ervoor gekozen jongeren uit verschillende graden en niveaus van het secundair in het onderzoek op te nemen. In eerste instantie werd voornamelijk beroep gedaan op persoonlijke connecties om in contact te komen met een aantal jongeren. Ook werd willekeurig een aantal jongeren aangesproken op straat met de vraag mee te werken. Hieruit kwamen uiteindelijk een

zestal jongeren naar voor, maar de zoektocht naar meer jongeren verliep moeilijk. Doordat één van de geïnterviewde meisjes aangaf dat op haar school een zeer specifieke kledingcultuur heerste op het internaat, kwam de idee een aantal internaten te contacteren, om zo meer jongeren te bereiken. Een zestal internaten van verschillende scholen werden gecontacteerd, waarvan drie reageerden en wensten mee te werken. Op die manier werden nog dertien extra respondenten gevonden. Uiteindelijk werden twintig meisjes geïnterviewd van zeven verschillende scholen. Een overzicht van de scholen en het aantal leerlingen per school:

School	Locatie	Aantal bevroegde leerlingen
Het Instituut Dames van het Christelijk Onderwijs	Antwerpen	2
Institut Libre du Condroz Saint-François	Luik (Ouffet)	1
Nieuwen Bosch Humaniora	Gent	6
Sint-Bavohumaniora	Gent	3
Sint-Fransiscusinstituut Melle	Melle	2
Sint-Lutgardisschool	Antwerpen	1
Sint-Pietersinstituut	Gent	5

Het was geen bewuste keuze om enkel meisjes te interviewen, maar wel een gevolg van een samenloop van omstandigheden doorheen het onderzoeksproces. Het bleek eenvoudiger meisjes te vinden die bereid waren mee te werken, en doordat de internaten enkel toegankelijk zijn voor meisjes, werd de keuze gemaakt de onderzoeksgroep dan ook te beperken tot meisjes. De respondenten zijn verspreid over verschillende graden en niveaus van het onderwijs:

- 1ste middelbaar: 1 leerling ASO
- 2de middelbaar: 3 leerlingen ASO
- 3de middelbaar: 2 leerlingen ASO
- 4de middelbaar: 2 leerlingen ASO, 2 leerlingen TSO
- 5de middelbaar: 5 leerlingen ASO
- 6de middelbaar: 2 leerlingen ASO, 3 leerlingen TSO

Een aantal leerlingen wisselde tijdens hun schoolloopbaan in het secundair onderwijs reeds van school. Sommigen hadden daarbij ervaring met een school zonder en met schooluniform, anderen waren overgegaan van de ene uniformschool naar een andere. Deze leerlingen konden bijgevolg een vergelijking maken tussen verschillende schoolsituaties.

Om een beknopte achtergrondsituatie te schetsen van de scholen waarvan de bevroegde meisjes afkomstig zijn, werden de beschikbare schoolreglementen bekeken op vlak van regels omtrent de uniformkledij. Ook bij de jongeren zelf werd gepolst naar de regels omtrent hun uniform. Een korte analyse van deze gegevens vond plaats, waarbij voornamelijk gezocht werd naar gemeenschappelijke kenmerken over de scholen heen. Verder werd gekeken welke verschillende soorten school-

uniformen via deze reglementen te onderscheiden zijn, en werden de scholen onder deze categorieën ingedeeld. De uitwerking hiervan is terug te vinden in het gedeelte 'resultaten'.

3.4. ROL EN PERSOON VAN DE ONDERZOEKER

Als onderzoeker was het belangrijk te letten op de houding die werd aangenomen gedurende het interview en de manier waarop vragen werden gesteld. Door het stellen van bepaalde vragen, vindt er immers een 'performatieve interventie' plaats, wat inhoudt dat de deelnemers bewust worden gemaakt van bepaalde zaken en een deel van de sociale werkelijkheid wordt gewijzigd (Taylor, 1985, in Levering & Smeyers, 1999). Om die invloed te minimaliseren werd dan ook gepoogd een onpartijdige houding in te nemen en vragen zo neutraal mogelijk te formuleren.

Een belangrijk aspect in de rol van de onderzoeker was het respect naar de jongeren toe. Dit nam vorm aan door hen als volwaardige onderzoekssubjecten te behandelen, en hen persoonlijk een informed consent te laten ondertekenen. Het doel van het onderzoek werd grondig uitgelegd en ze kregen de ruimte hierover extra vragen te stellen. Hierbij werd aangegeven dat alles anoniem verwerkt zou worden, dat de school niet op de hoogte zou worden gebracht van wat zij tijdens het interview vertelden, en dat zij het interview op elk moment stop konden zetten. Verder werd er sterk op gelet de jongeren ruimte te laten om te antwoorden. Na het stellen van een vraag werd genoeg tijd gegeven daarover na te denken, en voorbeelden of suggesties werden pas gegeven wanneer de jongere echt geen idee had wat te antwoorden, of daar zelf om vroeg. Bijvoorbeeld bij het polsen naar mogelijke voor- en nadelen van een uniform, werd hen eerst gevraagd welke voor- en nadelen ze konden aangeven. Nadien werd gepolst naar hun houding tegenover zaken die nog niet door henzelf vermeld werden.

Enkele -voornamelijk jongere- meisjes voelden zich bij aanvang van het interview erg op hun ongemak, wat voor beperkte antwoorden zou kunnen zorgen of als gevolg zou kunnen hebben dat zij zich niet helemaal durfden te uiten. Op dat moment werd getracht hen gerust te stellen. Hierbij werd ook nog eens duidelijk gesteld dat er geen 'correcte' manier van antwoorden was en dat geen resultaten zouden worden doorgegeven aan leerkrachten. Dit bleek effectief te zijn: nadien leken zij zich vaak comfortabeler te voelen bij het geven van hun mening.

Bij de analyse van de gegevens moest tenslotte rekening gehouden worden met een voortdurende spanningsverhouding. Een balans moest gemaakt worden tussen het algemene en het particuliere aspect. De bedoeling was immers niet te gaan generaliseren; op die manier verliest kwalitatief onderzoek namelijk een deel van zijn nut (Smeyers, 2007). Anderzijds was het toch ook nodig een zekere samenhang te vinden in de verschillende verhalen. Het ging er als onderzoeker dus om voortdurend te zoeken naar de juiste verhouding tussen beiden.

3.5. ONDERZOEKSVERLOOP EN ANALYSE

Een semi-gestructureerde vragenlijst werd opgesteld aan de hand van bevindingen die naar voren kwamen uit de literatuurstudie, zodat deze werden getoetst, en werden aangevuld met thema's die nog niet waren onderzocht in de literatuur. Deze vragenlijst is terug te vinden in de bijlage achteraan.

Er werd bij elk gesprek vertrokken van een aantal vragen die standaard aan elke jongere gesteld werden, waarbij de geïnterviewde jongeren zelf eigen accenten legden bij wat ze belangrijk vonden, en zelf met verhalen naar voor kwamen daar waar ze dat relevant achtten. Een extra voordeel van het gebruik van interviews in plaats van vragenlijsten was bovendien het feit dat dit de mogelijkheid bood verder door te vragen waar nodig, of waar dit interessant leek. De volgorde waarop de vragen gesteld werden was voorgestructureerd, maar werd aangepast aan de volgorde waarin jongeren zelf thema's omtrent het uniform aanbrachten. Doorheen het onderzoeksproces werd de vragenlijst hier en daar aangevuld met interessante inzichten die jongeren zelf naar voor gebracht hadden, zodat deze ook voorgelegd konden worden aan de andere jongeren.

De interviews werden bij de respondenten thuis afgenomen, of op internaat in een aparte ruimte. De interviews vonden steeds plaats na schooltijd, zodat er geen tijdsdruk zou ontstaan en jongeren de kans kregen het interview zolang te laten duren als ze dat zelf wensten. De interviews vonden plaats als een gesprek tussen onderzoeker en respondent, en namen gemiddeld een half uur tot een uur in beslag. Sommige interviews werden bij twee meisjes tegelijk afgenomen, steeds vriendinnen. Dit bleek achteraf erg waardevol, doordat zij soms van mening verschilden en er zo een interessante interactie plaatsvond. Iedere respondent ondertekende een informed consent en kreeg anonimiteit gegarandeerd. Alle interviews werden opgenomen en nadien getranscribeerd voor analyse. De audio-opnames en uitgeschreven versies van de interviews zijn terug te vinden op de cd-rom in de bijlage achteraan. In de dialoog met de jongere werden onmiddellijke interpretaties van de onderzoeker voorgelegd ter toetsing: vragen werden gesteld als 'dus je ervaart het zo dat...', 'dus je vindt dat...'. Op die manier was het mogelijk om later op een valide en transparante manier met de gegevens om te gaan.

In navolging van Polit en Beck (2008, in Helseth & Misvær, 2009) werd een hermeneutische aanpak gehanteerd voor de analyse. Een interpretatief circulair proces werd doorlopen, waarbij steeds een terugkoppeling werd gemaakt tussen de ruwe data en de interpretaties. Hierbij werden richtlijnen van Kvale (1996, in Helseth & Misvær, 2009) voor interpretatief onderzoek gevolgd. In een eerste stap werden de uitgeschreven interviews doorgenomen en werden een aantal brede thematische categorieën onderscheiden. Vervolgens werden alle interviews opnieuw grondig doorgenomen en gecodeerd volgens meer specifieke thema's (zoals 'gevoelens', 'trucs' en 'vrienden'). Vervolgens werd gekeken op welke manier deze thema's een plaats vonden binnen de ruimere categorieën, en wat opvallend tendensen daarbij waren. Het was niet de bedoeling de verschillende visies van jongeren tegenover elkaar te plaatsen, maar de ruimte te laten verschillende percepties en betekenissen naast elkaar te laten bestaan. Door het zoeken naar deze thema's ontstonden uiteindelijk de verschillende onderwerpen die gepresenteerd worden in de resultaten. Een laatste stap was een interpretatie en discussie van de resultaten in het licht van eerdere bevindingen uit de literatuurstudie.

4. RESULTATEN

4.1. HET SCHOOLUNIFORM

4.1.1. DE ESSENTIE VAN HET REGLEMENT

Geen enkele bevraagde jongere was afkomstig uit een school waar een volledig opgelegd uniform werd gehanteerd. De verklaring hiervoor is dat nog maar zeer weinig scholen in België dit gebruiken. Een klein aantal scholen die wel deze strikte vorm van uniformkledij hanteren werden gecontacteerd, maar gingen niet in op de vraag mee te werken aan het onderzoek. De scholen waarvan wel leerlingen bevraagd werden, verschillen in de regels die ze hanteren met betrekking tot het uniform. Uit de analyse van de reglementen zijn een drietal categorieën te onderscheiden:

1. Een aantal scholen werkt met één of meerdere verplichte kledingstukken die moeten worden gedragen. Deze kledingstukken zijn volledig vastgelegd wat betreft kleur en model, en moeten aangekocht worden via de school of een uniformwinkel. Overige kleding moet aan een aantal voorschriften voldoen, maar mag elders worden aangekocht.
2. Een tweede groep scholen hanteert een uniform dat gedeeltelijk voorgeschreven is: de kleuren van de kledij zijn door de school bepaald en de vorm van een aantal kledingstukken is vastgelegd. Een voorbeeld hiervan is dat steeds een lichtblauwe bloes gedragen moet worden door de meisjes. Het verschil met de vorige categorie is hierbij echter dat de leerlingen vrij zijn deze verplichte kledingstukken te kopen waar ze dat zelf willen.
3. Tenslotte is er ook een derde groep scholen, waar enkel een aantal verplichte kleuren zijn vastgelegd. Met uitzondering van een aantal andere kledijregels, wordt de kledijkeuze vrijgelaten.

Hieronder wordt een overzicht geboden van de scholen waarvan de respondenten afkomstig zijn, ingedeeld in deze drie categorieën:

Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Het Instituut Dames van het Christelijk Onderwijs ▪ Sint-Bavohumanoria	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Institut Libre du Condroz Saint-François ▪ Sint-Lutgardisschool	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sint-Pietersinstituut ▪ Sint-Franciscus instituut Melle ▪ Nieuwen Bosch Humaniora

Ondanks deze verschillen in aanpak met betrekking tot het schooluniform, zijn er een aantal cruciale aspecten te onderscheiden, die te zien zijn als een essentiële eigenschap van 'het' uniform. Zo geeft een meerderheid van de scholen aan dat het uniform voornamelijk gericht is op soberheid en eenvoud. Het gaat dan om een algemene stijl die de school wil uitdragen, vaak conform met de algemene sfeer die men op school wil verkrijgen. Opvallend is verder dat richtlijnen die opgesteld worden omtrent het uniform, vaak een sterke focus hebben op wat al dan niet mag voor meisjes.

“Je draagt geen uitdagende kledij, bijvoorbeeld te korte rokken of jurken, diep uitgesneden of te korte T-shirts ... Een stijlvol mouwloos bloesje kan, een topje met bijvoorbeeld spaghettibandjes, blote rug of schouders zeker niet. De minimale lengte van een rok of jurk is drie kwart van je dij.”
(Uniformregels Sint Franciscusinstituut Melle, para. 6)

De verwijzing naar rokjes, jurken, bloesjes en spaghettibandjes toont aan dat het citaat zich volledig tot meisjes richt. Het gaat duidelijk om regels die trachten te voorkomen dat meisjes zich met hun kledij onvoldoende bedekken. Verleidingskracht die eventueel uitgeoefend kan worden aan de hand van kledij, is dus iets wat door scholen voornamelijk toegeschreven wordt aan meisjes. In geen enkel uniformreglement wordt op die manier over kledij voor jongens gesproken.

Tenslotte valt ook op dat veel scholen een bepaalde attitude willen meegeven via hun reglement naar de leerlingen toe. Ze geven aan dat, wanneer je als leerling voor de school kiest, je akkoord gaat met de regels die er zijn omtrent kledij. Op die manier verwachten scholen dan ook een engagement van hun leerlingen om zich aan de regels te houden: *“Je hebt voor een school met kledingcode gekozen. Wij rekenen er dan ook op dat de regels i.v.m. de kledingcode strikt nageleefd worden.”* (Uniformreglement Sint-Pieters Gent, para. 7).

Opmerkelijk is dat veel van de bevroegde leerlingen het ook eens zijn met deze instelling:

“Als je hier naar school komt weet je sowieso dat je een uniform moet dragen, en al ben je niet akkoord, dan moet je maar die school niet nemen. Zo denk ik erover.” (Ambre, 3de middelbaar)

“Ik wist op voorhand al dat er regels zouden zijn, en als leerling vind ik mijzelf verplicht van die regels te volgen. Zeker als ik voor deze school gekozen heb ... Ik vind dat dat redelijk normaal is. Bijvoorbeeld de rokjes, dat dat niet boven de knie mag komen. Zelf draag ik dat ook nooit. En ik vind ook, als je naar Sint-Pieters komt, je weet op voorhand dat het wat katholiek is, en dat het wat strikter zal zijn. En ik vind dan ook dat je die regels kan verwachten, dat ze ze opleggen...” (Margot, 4de middelbaar)

Dit laatste citaat wijst bovendien op een ander aspect dat een gemeenschappelijke deler is van elk uniform: het gaat, in navolging van een jarenlange traditie, nog steeds om het uitdragen van bepaalde waarden. De nadruk op soberheid van het uniform, en een vroom voorkomen bij de meisjes, kan dan ook gezien worden als een hedendaags verder zetten van vroegere katholieke waarden.

4.1.2. EVOLUTIE EN AANPASSING

Hoewel het behoud van schooluniformen stoelt op een jarenlange traditie, zijn scholen niet in staat de evolutie in mode en kledij volledig te negeren. Een eigenschap die elk schooluniform in zich draagt is dus de voortdurende afweging tussen het behoud van waarden en tradities enerzijds en het openstaan voor evolutie anderzijds. Jongeren geven aan dat hun schooluniform een zekere vorm van behoudsgezindheid in zich draagt, en de mode niet snel volgt:

*“F: maar de school biedt ook wel kleren aan, maar ja... (grinnikt)
L: neen, zo broeken met zo olifantenpijpen en zo, dat is niet echt...
F: Dat is al zo uit de mode.”* (Lisa & Fientje, 6de middelbaar)

Toch blijven uniformen niet constant van vorm, maar worden ze weleens aangepast aan de gangbare kledij en gewoontes van de tijd. Alhoewel een aantal scholen nog steeds een klassieke broek eisen van hun leerlingen, is in een aantal scholen bijvoorbeeld de jeansbroek al toegestaan, en wordt ook meer vrijheid gelegd in de vorm van de broek. Wanneer nieuwe kledingtrends de kop op steken, moet op school telkens opnieuw de afweging worden gemaakt: aanvaarden we dit binnen het uniform of niet? Zelfs wanneer een nieuw soort kledingstuk vrij algemeen aanvaard is, wordt dit soms uit het uniform geweerd:

“Wat ik ook stom vind, is dat er geen leggings mogen. Gelijk dit, dat mag niet hé [toont haar legging] Alé kom, dat is echt een broek hé. En mijn mama is super klassiek, maar mijn mama draagt dat zelfs.” (Charlotte, 5de middelbaar)

Jongeren komen dus in aanraking met nieuwe trends en nieuwe mode, die ze niet altijd mogen toepassen op school. Ook de lengte van de rok blijkt in bijna alle scholen een heikel thema. Veel meisjes vinden een rok tot op de knieën ouderwets, terwijl dit wel nog in alle scholen verwacht wordt. Jongeren respecteren zo’n regel dan ook niet altijd:

“Op onze school is het ook iets dat het [de rok] net mag tot boven of onder de knie, maar de meesten dragen hun rokje dan dat het twintig of dertig centimeter boven hun knieën komt.” (Amarylis, 2de middelbaar)

Af en toe voert men op scholen een nieuwe maatregel in bij wijze van test, die soms ook snel weer wordt afgeschaft indien deze niet werkbaar blijkt.

“Het is wel eens geweest, maar ik denk dat het nu al terug afgeschaft is, dat was zo voor een paar maand denk ik. Dat, als je door de poort kwam en je was niet in uniform, vroeger werd je gewoon opgeschreven, maar er is een tijdje geweest dat je dan moest meegaan, en dat je dan een ander kledingstuk kreeg dat wel volgens het uniform was...” (Margot, 4de middelbaar)

Op de vraag waarom volgens haar die regel dan weer werd afgeschaft, antwoordde ze:

“Ik weet het eigenlijk niet, ik denk gewoon dat het eigenlijk niet zo functioneel was.” (Margot, 4de middelbaar)

Verder is opvallend dat uniformreglementen vaak gebruik maken van vage beschrijvingen, en het oordeel of een uniformregel al dan niet wordt overtreden, soms subjectief is. Dit zorgt dat niet alle leerlingen even goed op de hoogte zijn van wat nu wel en niet mag, of wat de precieze regels zijn. Voornamelijk wanneer het gaat om regels die vaag omschreven zijn, kunnen leerlingen zich ergeren aan de onduidelijkheid ervan:

“Ik vind het momenteel ingewikkeld. Maar ja, een klein streepje mag en een groot streepje niet; wat is een groot streepje? Ik denk wel dat het gemakkelijker zou zijn als het weer allemaal effen wordt, gewoon vast.” (Jeanne, 4de middelbaar)

“V: Of je hebt soms zo van die logo’s, er mag daar één hand op kunnen. Maar gelijk hier (wijst naar eigen trui met een groot logo), er kan daar ook één hand op hé, dus...”

C: Dat zijn zo belachelijke regels, één hand, ik heb een minihandje, en dan meneer S., die is heel erg groot, die heeft gigantische handen. Dus dat is ook zo belachelijk eigenlijk hé.” (Charlotte & Virginie, 5de middelbaar)

Door aanpassingen aan de regels met betrekking tot wat wel en niet mag, of welke sancties er zijn, gebeurt het soms dat leerlingen geruchten over aanpassingen gaan verspreiden, soms niet altijd even accuraat.

“Ze hebben eens een regel gehad over het uniform, ik weet niet waar dat van kwam, dat als je een pull aanhad bijvoorbeeld van Superdry of zo, een blauwe met bijvoorbeeld oranje letters, als je u hand daar kon over leggen [de print volledig bedekt] dan was dat goed. Zelfs de leerkrachten zeiden dat: ‘leg u hand er eens over.’ En dat was dan goed. En opeens zeiden ze ‘ja, dat mag niet meer, die regel heeft nooit bestaan’. En ik vond dat zo raar.” (Lisa, 6de middelbaar)

Ook voor leerkrachten blijkt het dus niet altijd even duidelijk te zijn welke regels nu precies gehanteerd moeten worden. Een frappant bewijs van de onduidelijkheid die er soms rond deze regels bestaat, is het feit dat jongeren van dezelfde school soms verschillende regels of sancties vermeldden, die niet altijd met elkaar strookten.

4.2. EEN MES DAT AAN TWEE KANTEN SNIJDT

In de literatuur werden een aantal grondredenen voor het hanteren van een uniform op school blootgelegd. Bij de jongeren werd dan ook gepolst of de voordelen die aan het uniform worden verbonden, ook daadwerkelijk door hen worden ervaren, en welke voor- en nadelen zij verder aan het uniform ondervinden.

4.2.1. GELIJKHEID ONDER JONGEREN

Een veelvoorkomend argument voor het behoud van het schooluniform is dat het de kloof tussen de verschillende sociale klassen zou neutraliseren. Jongeren geven aan dat het inderdaad een middel is om dit onderscheid deels weg te werken, maar dat dit nooit écht verdwijnt.

“Ja, het uniform werd altijd zo gezien hé. ‘Met een uniform is er geen verschil tussen rijk en arm’. Maar hier is het ook geen uniform dat je op school koopt. Sommige mensen kunnen dan met een andere trui van een andere winkel komen, dat is ook geen uniform zoals vijftien jaar geleden. Er is ook meer vrijheid hé. Maar dat speelt ook. Je kan het zien, die heeft meer geld, dat speelt ook.” (Marie, 5de middelbaar)

Zo blijkt schoeisel voor veel van de bevroegde jongeren een sterke indicator voor de mate waarin iemand welgesteld is. Vooral aan de kwaliteit ervan blijken ze vaak te kunnen afleiden van welke sociale klasse iemand afkomstig is.

“Pa: maar er zijn er zo die ballerina’s dragen, maar je kan dan ook zo goed het verschil zien tussen...”

P: Goedkoop en ....

Pa. Ja. Want dan zie je dat ze zo heel erg afschaven, of dat dat zooltje daar afgaat. Daardoor kan je dat zien, en ook bij botten kan je dat zien, van die riempjes die daaraan hangen, of als het effen is hoe ze afgewerkt zijn zo. Van die dingen.” (Pauline D. & Pauline V., 6de middelbaar)

Belangrijk is dat een aantal leerlingen aangeeft dat, zelfs wanneer je alle uiterlijke kenmerken tracht te neutraliseren, je door het gedrag van iemand nog kan merken van welke sociale afkomst deze is.

“Ik merk daar nog wel verschil in. Misschien op het eerste zicht iets minder, maar van het moment dat je daarmee in discussie gaat of daar begint mee te praten, dan kun je dat denk ik wel horen van welk niveau of welke sociale klasse zij komen. Hun visie op alles en zo, en hoe ze reageren...Maar echt uitzicht, nee dat niet echt meer. Dat heb je vind ik veel minder, dat kun je moeilijk zien. Omdat het inderdaad wel meer allemaal in dezelfde lijn en stijl zit.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Verder geven de meeste leerlingen aan niet het gevoel te hebben dat het dragen van een uniform het groepsgevoel op school bevordert. Daarbij aansluitend geven bijna alle leerlingen aan dat het uniform niet per se de vorming van klikjes op school tegengaat.

“Dat vind ik niet, want in onze klas is het soms zo dat, je hebt een grote groep en als je daar niet bij hoort dan, ja, het is niet omdat ik dezelfde kleren draag dat ik zo één grote groep vorm, dat blijft nog altijd in kleine groepjes zo.” (Amarylis, 2de middelbaar)

De meeste jongeren die bevestigd werden hebben toch hun eigen groepje vrienden, en voelen zich door het uniform dus niet per se één met de rest van de school. Verder stelt een aantal jongeren wel dat het uniform een goed hulpmiddel biedt om anderen te bekijken met minder vooroordelen. Het uniform kan dan voorkomen dat er al te snel stempels op jongeren gedrukt worden.

“Soms was dat ook wel goed, omdat je dan ook niet direct afgaat op iemand... Alé, ik ben nogal vooroordelend dus... dat hielp wel om dat af te remmen.” (Fiona, 5de middelbaar)

“Sommige mensen hebben een andere stijl en dat is logisch, alé dat is fout van iedereen, maar dat is logisch dat je op die stijl let. Van ‘wow, wat heeft die aan, of wat heeft die aan’. En met een uniform gaat dat minder, je bent meer gelijk, en dat is wel positief vind ik.” (Charlotte, 5de middelbaar)

Volgens één meisje zou het uniform bovendien kunnen zorgen dat leraren minder vooroordelen hebben tegenover hun leerlingen:

“Ik denk ook niet dat leraren daar nog onderscheid in kunnen maken van ‘ah, die komt zo gekleed, die heeft die stijl’. Zo dat fenomeen dat ze makkelijk een etiket op je gaan drukken en gaan zeggen van ‘die draagt dat, die gedraagt zich zo’. En dat ze dan zo verder gaan speculeren.” (Jozefien, 5de middelbaar)

4.2.2. DE SCHOOLSFEER

Een klein aantal leerlingen geeft aan dat het uniform een invloed uitoefent op de sfeer die er hangt op school:

“Ik vind dat het er harmonieuzer uitziet als iedereen hetzelfde aanheeft. Terwijl, anders heb je zo alle verschillende kleuren, ik vind dat dat wel een kakofonie is en zo wat chaotisch. Terwijl, bij ons is het strikt en duidelijk.” (Margot, 4de middelbaar)

“Ja, bijvoorbeeld in de klas dat dat ook ... dat het rust uitstraalt. Terwijl als er hier één rood is, daar groen, daar geel; terwijl het nu allemaal grijs is.” (Charlotte, 4de middelbaar)

De meeste leerlingen ervaren echter geen rechtstreekse invloed van het schooluniform op de sfeer in de school. Volgens een aantal jongeren vormt het uniform wel een indicatie voor de manier waarop de school fungeert en omgaat met haar leerlingen:

“Ik weet wel, mijn zus gaat naar de Visitatie en dat de sfeer en de manier van omgang daar ook heel anders is. Ik denk dat je dat ook wel merkt, doordat ze geen uniform moeten aandoen, geen uniformverplichtingen hebben, dat het ook lossier is van omgang en van regels en zo.” (Margot, 4de middelbaar)

4.2.3. MODESHOWS OP SCHOOL

Op de vraag of het dragen van een schooluniform het pronken met kledij en merken kan tegengaan, reageren de jongeren verdeeld. Sommigen ervaren het inderdaad zo dat dit tegengegaan wordt, met een positieve invloed op de omgang tussen leerlingen.

“Ja, want anders worden er mensen zonder merkkledij aan en zo buitengesloten.” (Julie, 2de middelbaar)

Anderzijds geven veel jongeren aan dat het showen van kleding door leerlingen ook op hun school veelvuldig aanwezig is:

“J: Dat komt er misschien nog meer uit vind ik.

C: ja, met kleren kan je nog meer boffen [pochen] dan met een kleur, toch?

J: Dat blijft evenveel als wanneer je gekleurde kleren hebt hé... Je rok kan even kort blijven, je decolleté even diep. Dat maakt echt geen verschil.” (Jeanne & Charlotte, 4de middelbaar)

De meeste leerlingen merken wel op dat het pochen met kledij en merken geen algemeen fenomeen is, maar iets is dat slechts bepaalde leerlingen doen:

“Je hebt wel mensen die daarmee pronken, en je hebt er ook denk ik mensen die dat wel kunnen veroorloven, maar die dat niet zo op tafel smijten elke keer als ze daar zitten. Je hebt ook mensen die zeggen van ‘kijk, ik heb een Longchamps tas’. Dat is zo precies een beetje symbool geworden. Je hebt ook mensen die subtiel merken dragen. Dus je hebt een beetje gemengd.” (Jozefien, 5de middelbaar)

4.2.4. NEGATIEVE ASPECTEN

Naast deze positieve aspecten die leerlingen ondervinden aan het uniform, geven leerlingen ook aan bepaalde nadelen te ondervinden. Zo stelden verschillende meisjes dat het uniform ervoor zorgt dat leerlingen vaak dezelfde kledij kopen, wat niet iedereen even fijn vindt. Doordat kleding vaak op elkaar lijkt, heeft dit bovendien soms tot gevolg dat kledij per ongeluk wordt verwisseld, wat voor de nodige rompslomp zorgt en er soms toe leidt dat jongeren hun kleding niet meer terug vinden. Voor één meisje bleek het uniform bovendien een barrière om van school te kunnen veranderen:

“Want ze [ouders] zeggen ook van ... als je nu in die school zit kan je moeilijk weg gaan, want met al die grijze kleren. Ze zeggen ja, blijf nu op die school, stel je voor dat je naar Bavo moet, en je moet dan allemaal groene kleren dragen. Dan is dat wel nog een bewuste keuze dat ik op die school blijf.” (Charlotte, 4de middelbaar)

Eén meisje gaf tenslotte ook aan dat het uniform naar haar aanvoelen een te sterke invloed heeft op de persoonlijkheid van leerlingen:

“Nadelen vind ik, iedereen is toch zijn eigen, en alé, de mensen krijgen zo toch een andere persoonlijkheid door die kleren al vind ik. Je weet niet hoe ze in het echt zijn, en je gaat dan alé, misschien meer op kledingstijl af omdat je zegt van, ‘die heeft die kleren aan in het groen en die niet’, alé zo wat ongelijkheid.” (Hanne, 6de middelbaar)

De meeste meisjes bevestigen dit gevoel echter niet, integendeel. Bijna alle jongeren geven aan dat het met een schooluniform nog perfect mogelijk is een eigen stijl toe te voegen, en de persoonlijkheid van anderen daarin te onderscheiden. Later komt dit uitgebreider aan bod.

4.2.5. DE VORM VAN HET SCHOOLUNIFORM

Een belangrijke bevinding is dat voor de meeste bevraagde leerlingen niet alle uniformen gelijk zijn. Ze zijn er zich sterk van bewust dat er vele soorten schooluniformen bestaan, en de vorm ervan heeft volgens velen van hen dan ook een invloed op de uitwerking ervan:

“Gelijk in de lagere school hebben ze echt zo de strikte regels, van dan moet je een kleedje aanhebben en zo, dan denk ik wel dat je veel meer het onderscheid wegwerkt.” (Pauline D., 6de middelbaar)

“Er is wel een groot verschil tussen een echt uniform dat voor iedereen hetzelfde is, en zoals bij ons, blauw en wit. Maar bij een echt uniform zou ik dan eerder zeggen dat het voordeliger zou zijn, omdat iedereen dan hetzelfde is.” (Margot, 4de middelbaar)

Beide citaten wijzen erop dat leerlingen vooral het aspect van gelijkheid tussen leerlingen zien als iets dat wordt bevorderd door een strikter uniform. Een ander belangrijk punt met betrekking tot de vorm van het schooluniform dat door veel jongeren vermeld werd, is de kleur. De ene kleur is de andere niet, en jongeren vinden dan ook dat de kleur van hun uniform er erg veel toe doet.

“Een voordeel ook, bij ons valt het niet zo heel erg op als je helemaal in het blauw bent dat het een uniform is... Als je helemaal in het grijs bent of helemaal in het groen... Dan vind ik dat dat meer

opvalt dan helemaal in het blauw, want er zijn veel mensen die blauw dragen, dus. Ja, ik vind dat wel goed dat dat niet opvalt. Anders bekijken mensen u altijd zo.” (Lisa, 6de middelbaar)

“Ja, zeker groen dan nog, moest het nu nog blauw zijn. Je mag dan nog jeansbroeken en zo dragen bij sommige scholen, maar nu groen...” (Hanne, 6de middelbaar)

4.2.6. HET UNIFORM ALS SELECTIEMIDDEL

Een laatste punt met betrekking tot de eigenschappen van het schooluniform, is dat volgens een aantal leerlingen het gebruik van een uniform op school ervoor zorgt dat slechts een bepaald publiek aangetrokken wordt tot de school:

“Het uniform is iets dat erbij komt, maar ik denk dat je dat een beetje zelf moet zien. Als er mensen zijn die heel losbollig zijn, dat die ook niet direct gaan opteren voor een uniform. Dat is iets totaal anders, dat is niet iets expressief, of je kunnen uitdrukken met kleren... Ja, ik denk dat het wel zo iets is om mensen mee af te schrikken.” (Jozefien, 5de middelbaar)

“Bepaalde soorten mensen worden aangetrokken omdat er een uniform is. Je hebt er die dat niet willen zo ‘ah, ik wil dat niet’, die zo, lossere, die dat niet willen. Er is zo toch een verschil denk ik tussen een gewone school en een uniformschool.” (Virginie, 5de middelbaar)

4.3. HET UNIFORM ALS DEEL VAN HET OPVOEDINGSPROJECT

Een klein aantal leerlingen ziet in het uniform ook een mogelijkheid tot opvoeden. Het vormt dan een hulpmiddel voor de school om bepaalde waarden door te geven aan hun leerlingen:

“Bijvoorbeeld in mijn vorige school, als je geen uniform moet dragen, kunnen sommige leerlingen met een training op school komen. Dat vind ik echt geen respect voor een leraar. En met een uniform, dat is echt respect voor de leraren die ook op school komen, dat is echt belangrijk. Het is ook respect hé, voor de school.” (Marie, 5de middelbaar)

“Het eerste en tweede jaar was dat heel strak en duidelijk stellen van, kijk, uniform, allemaal ongeveer hetzelfde... Van het moment dat je al wat hoger komt, dan gaan ze zo al wat meer lossere zijn... Omdat ze je al wat meer vrijer laten denk ik, van wat een beetje de aanzet is naar Universiteit, naar hoge school en zo.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Het uniform wordt in deze context dus door sommige jongeren gezien als een middel om bepaalde waarden en attitudes mee te geven. In het eerste citaat gaat het om het hebben van respect tegenover de leerkrachten. Het tweede citaat toont dat deze leerlinge het uniform ook ziet als een mogelijkheid om een bepaalde zelfstandigheid bij leerlingen te creëren. Je draagt als leerling zelf de verantwoordelijkheid voor een correct uniform. Diezelfde jongere was zich ook sterk bewust van de katholieke achtergrond van het schooluniform, en zei daarover het volgende:

“Ik heb meer de indruk dat de leraren dat hier ook bekijken, dat uniform dat helpt mee aan de samenhang en aan de groepssfeer en aan gewoon het in de Dames aanwezig zijn, dan dat ze [leerkrachten] dat echt zoiets zien als, van kuisheid en dat ze daar echt op moeten letten, want dat

het heel belangrijk is voor God en al die dingen. Ik denk niet meer dat het echt nog zo wordt bekeken. Ik denk dat veel mensen die perceptie hebben, maar ik denk niet dat het effectief echt nog altijd zo ligt.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Volgens haar houdt het uniform dus nog steeds het doorgeven van bepaalde waarden in, maar zijn dat niet per se nog de katholieke waarden die men er vroeger mee trachtte uit te dragen. Tenslotte zien een aantal leerlingen in het uniform ook een manier van de school om leerlingen een bepaalde zin voor stijl en klasse mee te geven:

“Op school vind ik dat wel goed hoor, een uniform. Want als het zo uniformloze schooldag is, ik kan het u verzekeren hé, wat er hier dan rondloopt, dat is echt... Je verschiet daar super hard van hé.” (Charlotte, 5de middelbaar)

“Dat we welopgevoed kunnen overkomen. Ik denk dat dat vooral het doel is. Het uniform helpt daar denk ik wel een beetje bij, misschien bij stijl en klasse, en wat ‘done’ is en wat niet ‘done’ is en zo. Ik denk dat dat meer hun hoofdzaak is hier.” (Jozefien, 5de middelbaar)

4.4. ERVARINGEN EN BETEKENISGEVING

4.4.1. DE OMSCHAKELING NAAR EEN UNIFORM

Veel van de bevroegde jongeren droegen in het lager onderwijs geen schooluniform, of schakelden pas gedurende het middelbaar onderwijs over op een uniformschool. Voor de meeste jongeren vormde de aanpassing naar een uniform niet echt een probleem. Een aantal van die jongeren vermeldde echter wel dat deze omschakeling naar het dragen van een schooluniform voor hen niet vanzelfsprekend verliep.

“Ja, ik wou daar echt weg. Nee, daar kon ik echt niet tegen, tegen dat uniform. En dat het groen was vond ik nog het ergste.” (Hanne, 6de middelbaar)

Een aantal meisjes geeft aan dat, na die initiële fase waarin ze zich sterk aan het uniform moesten aanpassen, wel een zekere gewenning optrad:

“In het begin was dat een beetje een cultuurshock. Ik denk wel dat dat logisch was. Vooral toen ik de rok zag, omdat die redelijk lang kwam. Maar eigenlijk, nu ben ik dat al zo gewoon geworden dat ik het eigenlijk liever heb. Want iedereen is inderdaad echt wel hetzelfde, maar het voelt ook wel comfortabel vind ik.” (Jozefien, 5de middelbaar)

“In het begin ben je daar mee bezig ... dat is anders want je moet echt opletten, zeker in het begin wil je geen fouten maken. Maar een keer dat je hier een halfjaar op school zit, denk je van ‘jah, kom, blauw is blauw’. Je pakt er iets uit.” (Ambre, 3de middelbaar)

4.4.2. BEELDVORMING

Opvallend is dat een aantal jongeren bij het praten over het schooluniform een ideaalbeeld hanteert van wat 'het perfecte schooluniform' inhoudt. Het gaat dan vaak om beelden die ze meegekregen hebben uit Amerikaanse films en series: meisjes met een blazer en plooirokje.

"Ik wou eigenlijk echt naar een uniformschool gaan. Ik weet niet waarom, maar, zo van die Amerikaanse films zo... ja, het heeft echt meegespeeld in mijn beslissing... En ik heb daar echt geen spijt van. Ik vind dat echt tof." (Virginie, 5de middelbaar)

"Ze hebben dat bij ons ook al geprobeerd om te doen [een volledig vast uniform invoeren], en de internen vooral omdat ze vinden dat dat mooier zou zijn, en leuker om dat zelf vast te leggen. Omdat ze zo'n beetje Amerika willen nadoen." (Hanne, 6de middelbaar)

Sommige meisjes zien dit ook echt als een ideaal waar ze naar streven. Het laatste citaat toont aan dat leerlingen dit soms ook echt proberen doorvoeren op hun eigen school.

4.4.3. HET UNIFORM ALS DEEL VAN DE SCHOOLERVARING

Een belangrijk punt om aan te halen is dat het uniform voor veel jongeren een geïntegreerd deel is van hoe ze het globale leven op school ervaren. Volgend citaat wijst erop dat de attitude tegenover het uniform dan ook veel te maken heeft met hoe je je als leerling voelt op school:

"Want een keer je in dat groen zit, je amuseert je bijvoorbeeld op die school, dan ga je dat uniform rapper leuker vinden. Stel dat je je niet amuseert op die school, dan ga je natuurlijk ook zeggen van fuck, dat uniform. Ik denk dat het ook gewoon heeft te maken met hoe leuk je het vindt op de school waar je zit." (Pauline V., 6de middelbaar)

Deze leerlingen zien het uniform niet als een losstaand aspect, maar als een eigenschap die integraal is aan de werking van de school. Hierbij moet anderzijds aangegeven worden dat maar weinig jongeren ervan overtuigd zijn dat het uniform ook een rechtstreekse invloed heeft op hoe het er binnen de school aan toe gaat.

4.4.4. HET UNIFORM ALS DEELASPECT VAN DE IDENTITEIT

Voor veel van de bevroegde jongeren is het uniform niet gewoon een samenraapsel van een aantal kledingstukken. Zij zien het uniform ook als een deel van wie ze zijn, en willen dit graag extra in de verf zetten, door zichzelf als leerling van hun school naar de buitenwereld te presenteren. Ze gaan zich dan bewust zo kleden dat ze te herkennen zijn als 'uniformmeisje':

"Als we naar het stad gaan hebben we meestal wel hoge kousen aan met een rokje." (Charlotte, 4de middelbaar)

Sommige jongeren gaan dit zelfs manifesteren tijdens het uitgaan, door ook dan hun herkenbare uniformkledij te dragen:

“Gelijk elke vrijdag... als ze naar de Overpoort gaan bijvoorbeeld of naar Kortrijk naar het straatje, of ik weet niet wat, naar Brugge, dan is dat allemaal een plooirokje aan, met zo van die lange kousen. ... Maar dat is gewoon ook om je een beetje te stellen tegenover de anderen denk ik. Zo van ‘kijk, ik zit op een uniformschool, met mijn mooi plooirokje, kijk ik sta hier’.” (Virginie, 5de middelbaar)

Deze jongeren zien hun school en het daarbij horende uniform dus echt als een deel van zichzelf, en profileren zich dus ook graag zo naar de buitenwereld toe. Wanneer ze dan in aanraking komen met volledige vrije kledingkeuze, blijkt dit voor sommige meisjes een onwennig gevoel te geven:

“Ja, ik wou wel terug een uniform. Ik heb dan één jaar op een niet-uniformschool gezeten en ja, ik vond dat wel raar, je kon daar je goesting doen en je liep altijd met je kleren, ik weet het niet, ik vind een uniform veel leuker.” (Fiona, 5de middelbaar)

“Maar het is wel, het is vreemd, maar er was hier ook eens uniformloze dag en ik vond dat heel vreemd en oncomfortabel ... Ik vond het zelfs minder comfortabel dan dat iedereen in het blauw is en je hetzelfde beeld hebt echt.” (Jozefien, 5de middelbaar)

In die zin biedt het uniform ook een bepaalde vorm van zekerheid en standvastigheid voor sommige leerlingen. Bovendien kan het uniform een handig middel zijn om zich zekerder te voelen in de kleding die ze dragen, voor die meisjes die ietwat onzeker zijn over hun uiterlijk of kledingstijl:

“Wat ik heb, is dat als iedereen het heeft, voel ik me er ook wel gemakkelijker bij... Maar ik voel me dan meer op mijn gemak eigenlijk.” (Charlotte, 5de middelbaar)

4.4.5. DE OPENBARE RUIMTE

Jongeren begeven zich in hun uniformkledij weleens buiten de school, zoals blijkt uit bovenstaande citaten. Een groot deel van de bevroegde leerlingen geeft aan dat een uniform helpt bij het uitdragen van de naam van de school naar de buitenwereld toe. Bovendien gaf één leerlinge daarbij aan dat de reputatie van de school volgens haar door het uniform ook een eerder positieve connotatie krijgt:

“Ja, ik denk dat het wel een zekere stijl geeft aan de school. Ik denk, iedereen in Antwerpen weet ongeveer wel dat wij van de Dames zijn, te zien aan die rokken en die typische uniformdingen en zo. Dat geeft ook wel een zekere stijl vind ik. Aan de school zelf.” (Jozefien, 5de middelbaar)

De herkenbaarheid van hun schooluniform is voor een klein aantal jongeren een trigger om te letten op hun gedrag op straat:

“Als je op straat loopt, dat trekt sowieso wel de aandacht. In Antwerpen heb je heel veel mensen die dan kijken of ook direct weten ‘dat zijn de Dames’ ... Dus dat geeft ook wel een zekere trots en een zekere voldoening, van kijk, mensen kijken wel naar ons en zeggen van dat is eigenlijk wel een heel goeie school. En dat geeft ook wel een heel goed gevoel, maar dan ga je dat ook niet, ik toch niet, dan ga je juist niet proberen van dat imago naar beneden te halen. Dan denk je van, dat is een hele goeie school, dat is om trots op te zijn dat ik daar zit, en dan draag je dat ook wel met eer. Dan ga je niet nonchalant lopen, dus dat heeft wel een zeker effect.” (Jozefien, 5de middelbaar)

“Die [leerlingen met uniform] zijn veel rustiger, als je een uniform aanhebt is het van ‘oh, die komt van een uniformschool’ en die zijn dan veel stiller dan de mensen zonder uniform. Want je weet niet waar ze vandaan komen, snap je. En als wij iets doen kunnen ze zeggen van ‘amai, die Sint-Lutgardiskinderen, die zijn wel...!’” (Kiterha, 4de middelbaar)

De meeste meisjes zien het uniform dus als een aspect van hun school waar ze best trots op mogen zijn en vinden het uitdragen van de naam van hun school best aangenaam:

“Als ik naar buiten ga ben ik ook een beetje trots op mijn school hé. Ik ben ook trots op mijn school omdat ik het van in het begin een zeer goede school gevonden heb ... En als ik op straat loopt heb ik niet iets van ‘oh nee, niemand mag mij zien’. Dan is het meer van ‘kijk, ik ben van de Dames’.” (Marie, 5de middelbaar)

Doordat een schooluniform niet langer aanwezig is in de meerderheid van de Vlaamse scholen, krijgen leerlingen, wanneer ze hun uniform dragen, soms te maken met reacties van buitenstaanders.

“Hier is dat zo met kniekousen en plooirokjes, maar als ik in Kortrijk zo loop, dan kijken ze allemaal zo van ‘wat heb jij nu aan’. Mijn vrienden van de scouts, die me gewoon vierkant beginnen uit te lachen, van ‘wat heb jij nu aan’.” (Jeanne, 4de middelbaar)

“Het is wel vreemd, als je in andere steden komt, waar ze, bijvoorbeeld in Leuven hebben ze geen uniformscholen, als je daar in uniform bent dan kijken ze heel vreemd. Want dan kennen ze dat amper en denken ze van, hmm wat is dat, supervreemd.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Daarbij ervaren sommige leerlingen dat bij buitenstaanders soms een verkeerd beeld heerst van hoe het eraan toegaat in een uniformschool, en wat het is om een schooluniform te dragen:

“Euh, die [vrienden] vinden dat heel vreemd. En die hebben echt het idee dat ik in een soort internaat van de jaren '50 zit met gezamenlijke douches en de directrice die daar met de zweep staat elke morgen. Ik probeer hun dat beeld niet te geven, maar ergens hebben ze wel nog altijd die impressie van oei, uniform, dat is wel ineens zo'n totaal andere wereld. In Leuven hebben ze zoiets van, dat jij daarin gaat zitten, die hebben onbegrip van, hoe kan dat zijn dat je daar zelf voor zou kiezen.” (Jozefien, 5de middelbaar)

4.4.6. TOEKOMSTPERSPECTIEF

Bij een aantal leerlingen blijkt de vraag hoe ze zich zouden kleden na hun middelbare studies reeds iets te zijn wat hen nu bezighoudt. Een klein aantal meisjes zegt niet langer de kleur te willen dragen die nu verplicht is:

“Zo min mogelijk blauw denk ik. Zo'n beetje een trauma [lacht]. Maar ik denk dat je daar wel meer mee bezig gaat zijn: ‘Ik heb nu zes jaar of langer blauw gedragen, het is nu genoeg geweest, nu ga ik voor groen’.” (Ambre, 3de middelbaar)

Verschillende meisjes geven echter aan het toch een verspilling te vinden alle uniformkledij weg te doen. Minder opvallende stukken zullen worden bewaard, maar de kledij die duidelijk 'uniform' uitstraalt, willen de meeste meisjes wel kwijt:

“Het hangt ervan af welk kledingstuk het is. Zoals een toffe grijze broek, je kan dat altijd blijven dragen. Maar dan gelijk die grijze carreaux kleedjes en zo zullen denk ik wel weg gaan. De plooirokjes, zo de echte uniformstukken, zoals die kousen ga ik denk ik dan niet meer dragen.” (Jeanne, 4de middelbaar)

Verder geeft één meisje aan later vermoedelijk meer lef te hebben om te dragen wat ze wil, zonder daarbij rekening te houden met het oordeel van anderen:

“Je gaat je ook minder generen hé. Als je bijvoorbeeld een flashy roze jas gaat kopen, dan ga je u minder generen dan dat je nu met een flashy roze jas door straat gaat lopen. Je denkt nu: ze gaan naar mij kijken, ze gaan naar mij kijken. Maar dan, ik weet niet, ik vind dat anders. Volgend jaar ga je u echt niet meer aantrekken, van ‘ah, dat is een trend’. Alé, jawel, maar niet zoals bij ons, zo van ‘oh my god, zij heeft dat dus ik ga dat ook pakken!’.” (Pauline D., 6de middelbaar)

Tenslotte stelde een aantal meisjes dat ze zich hoogstwaarschijnlijk wel nog in dezelfde lijn zouden kleden als de stijl van het uniform dat ze nu hadden.

“Daar heb ik al over nagedacht, want dat vind ik eigenlijk wel iets vreemd. Ik denk dat ik misschien niet het uniform ga dragen, maar ik denk dat ik dan wel in dezelfde lijn ga doorgaan. Ook sobere kleren... Ik denk op deze school is het wel, de meisjes die hier zitten...dat die ook wel opgemaakt gaan zijn met heels bijvoorbeeld, maar dat het wel altijd stijlvol gaat blijven ... omdat dat ook iets is wat je hebt meegekregen denk ik van hieruit.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Dit laatste citaat wijst opnieuw op het mogelijks opvoedende aspect van het schooluniform, dat reeds eerder besproken werd: de stijl die de school aan de leerlingen tracht mee te geven, zal door deze jongere ook doorgezet worden in de toekomst.

4.4.7. HET UNIFORM OP INTERNAAT

Ook op de internaten zijn er regels met betrekking tot het dragen van een schooluniform. Over het algemeen wordt het uniform aangehouden bij de gemeenschappelijke studie, maar mogen meisjes die op kamer studeren daar dragen wat ze willen. Bij het avondmaal wordt wel weer correcte uniformkledij verwacht, of vrijetijdskledij in de kleuren van het uniform. Opvallend is dat veel leerlingen een andere positie innemen tegenover het uniform op internaat, in vergelijking met op school. De meeste jongeren zien het internaat als een 'thuis' en vinden het vreemd daar ook verplichtingen te hebben met betrekking tot wat ze dragen. Veel leerlingen maken daarbij de vergelijking met externe leerlingen, die op het einde van de dag gewoon naar huis gaan:

“Dat is echt belachelijk, want vroeger was dat totaal niet zo en mocht je een keer met een roze trainingsbroek of zo naar beneden gaan. Je voelt je daar thuis, het is niet dat je thuis ook in perfect uniform gaat lopen. Ik vind dat eigenlijk echt belachelijk.” (Charlotte, 5de middelbaar)

“Als je zo al hele dagen rondloopt, de externen doen toch ook hun uniform niet aan als zij thuiszitten... Het is zo stom, ze zitten dan tegen je ouders te verkopen ‘iedereen voelt zich hier thuis’, maar hoe kan je nu thuis voelen, als je niet...” (Virginie, 5de middelbaar)

De meeste leerlingen ervaren het uniform op internaat dan ook als iets overbodig, wat hen soms belemmert om zich er echt thuis te voelen. Hierbij moet echter meegegeven worden dat de meeste van deze leerlingen ook wel aangeven dat men op internaat minder strikt is in de controle van de uniformen, en er vaker een oogje dicht wordt geknepen wanneer iets niet volgens de regels van het uniform is.

4.5. INVLOED VAN HET SCHOOLUNIFORM OP HET GEDRAG VAN JONGEREN

Het feit dat jongeren op school een uniform moeten dragen, blijkt zijn invloed uit te oefenen op hun gedrag met betrekking tot verschillende aspecten. Deze worden hieronder besproken. De mate waarin leerlingen kledij belangrijk vinden, blijkt zeer persoonsgebonden te zijn. Veel leerlingen zien ook in dat dit iets is wat verschilt van persoon tot persoon, en ze verbinden dit niet meteen aan het al dan niet dragen van een uniform:

“Nee, ik denk dat het afhangt van persoon of persoon of je meer met kleding bezig bent of niet. Dat denk ik niet echt, dat dat uniform gerelateerd is.” (Margot, 4de middelbaar)

Sommige meisjes zitten dan ook niet in met wat ze aanhebben, en zien het eerder als iets puur praktisch. Voor andere leerlingen is de kledij die ze dragen echter wel van belang, en heeft dit ook een invloed op hoe zij zich op dat moment voelen:

“Maar gewoon, natuurlijk is dat niet zo mooi als andere kleren, want groen op groen dat trekt eigenlijk op niet zoveel vind ik. Maar ik probeer toch zo wel wat mooie kleren aan te doen.” (Hanne, 6de middelbaar)

*“P: Ik vind dat wel belangrijk... Ik voel me zo niet op mijn gemak hoor, als ik slecht gekleed ben.
Pa: ik ook niet. Dan voel ik zo van ‘dat klopt hier niet, dat gaat niet’.” (Pauline D. & Pauline V., 6de middelbaar)*

Verder vinden de meeste leerlingen dat het uniform niet per se hun kijk op kledij en mode bepaalt. Eén meisje heeft wel het gevoel dat het uniform mogelijks een impact heeft op de manier waarop ze mode bekijkt. Zo sprak ze over haar visie op Haute Couture en de manier waarop het uniform dit mogelijks beïnvloedt:

“Ik blijf wel vrouw, in die zin dat ik een passie voor mode niet echt ga verliezen hier, maar het wel meer, bijvoorbeeld Walter van Beirendonck die nogal provocerende dingen of werken heeft gemaakt ondertussen, dat je daar wel anders tegenover staat, dat dat niet kan, of dat dat iets is wat te provocerend is. Ik denk dat andere jongeren daar misschien meer open-minded over kunnen zijn. Maar ik vind het moeilijk te zeggen of dat echt aan mijn uniform ligt, of mijn opvoeding... Maar het is

denk ik niet zo dat je het gaat appreciëren door het uniform te dragen. Dat denk ik zeker niet.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Ondanks dat de meeste leerlingen het gevoel hebben dat het uniform hun kijk op kledij niet heeft beïnvloedt, geven een aantal leerlingen wel aan dat het uniform wel degelijk een invloed heeft op de manier waarop zij zich kleden.

“Ik kleed me redelijk klassiek, ook buiten school, daarvoor had ik dat ook wel al een beetje, maar nu is dat meer inderdaad. Ook meer sobere kleren dragen. Daarvoor zat ik op een andere school en dan durfde ik ook al wel eens kortere rokjes dragen ... Nu heb ik al meer het idee zo van, net boven uw knie of tot op de knie is ideaal, dus ik denk wel dat het een zekere invloed heeft.” (Jozefien, 5de middelbaar)

“Ik ben me wel een beetje klassieker gaan kleden door het uniform. Maar dat is waarschijnlijk ook door de school. Die ja, zich al een beetje anders gaan kleden... Ik durf me nu ook wel al wat volwassener te gaan kleden.” (Melanie, 1ste middelbaar)

“Maar dat hangt ook van je school af hé. Als je in de tuinbouwschool zit of hier. Of zo’n kapperschool gelijk in het Olvi. Ik zou mij ook automatisch anders gaan kleden dan dat ik op de Nieuwen Bosch zou zitten.” (Jeanne, 4de middelbaar)

Deze laatste twee leerlingen wijzen er hier dus ook op dat het volgens hen veel te maken heeft met de algemene stijl die op school gehanteerd wordt. De vraag kan hierbij gesteld worden of het dan gaat om een stijl die door de school gevormd wordt, of het meer gaat om een algemene stijl die de leerlingen gecreëerd hebben en waar ze elkaar in volgen.

Een groot deel van de bevroagde leerlingen zegt ook door het dragen van een uniform minder moeite te hebben met beslissen welke kledij ze al dan niet met elkaar kunnen combineren, en dat ze minder tijd spenderen voor de spiegel 's ochtends. Anderzijds vindt een aantal leerlingen dit net moeilijker door het uniform:

“Je gaat ook wel meer nadenken van ‘wat kan ik daarbij combineren, heb ik daar iets voor, een jas of zo?’. Maar als je kleuren hebt dan is het ‘ah ja, die T-shirt kan ik met dat grijs jasje dragen, dat grijs jasje kan ik ook met die’ en zo, dan is het makkelijker keuzes maken dan met wit en blauw vind ik.” (Amarylis, 2de middelbaar)

Tenslotte geven de meeste leerlingen ook aan dat het uniform weinig invloed uitoefent op hoe ze zich kleden in het weekend of de vakanties. Een klein aantal leerlingen kleedt zich op vrije dagen echter wel anders dan op school:

“Ik vind dat je buiten school toch wel anders gekleed bent soms dan binnen school... Zoals op school durf ik nog vlug eens een blouse dragen met een V-pulletje, maar gewoon in het weekend dan doe ik dat niet, dan doe ik desnoods zo’n topje en dan met je blouse open bijvoorbeeld. Losser. Dat is

toch iets anders hé. Het moet toch nog altijd ietsje deftiger zijn in uniform dan zonder.” (Virginie, 5de middelbaar)

De meeste leerlingen gaan zich ook niet omkleden wanneer ze van school thuiskomen. Enkel wanneer er nog wordt uitgegaan of afgesproken met vrienden, gaan sommige jongeren weleens iets anders aantrekken. Veel jongeren proberen wel de uniformkleuren te vermijden in het weekend:

“Je denkt van ik loop al heel de week in zo’n lelijk kleur, dus wil je in het weekend of op andere dagen toch wel je mooi kleden, alé je kleren die je echt wil dragen ga je dan dragen.” (Hanne, 6de middelbaar)

Toch vinden de meeste meisjes het geen probleem om in hun vrije tijd ook wel eens een uniformstuk te dragen:

“Het is dan ’s avonds. Je zit dan toch maar bij je ouders of zo, en dan de zaterdag dan kleed je je wel... Maar bijvoorbeeld truien of zo, dat ga ik niet in een ander kleur gaan kopen hoor, dan pak ik gewoon die hoop mee naar huis van het internaat.” (Charlotte, 4de middelbaar)

Wanneer wel uniformkledij gedragen wordt in de vrije tijd, gaan ze deze echter wel combineren met andere kleuren, om niet volledig in uniformkledij te zijn.

4.6. HET UNIFORM ALS PLAATS VOOR INTERACTIE MET LEEFTIJDGENOTEN

De meeste bevraagde meisjes praten met hun vriendinnen wel eens over kledij. De frequentie daarvan hangt af van meisje tot meisje en de mate waarin ze belang hechten aan kledij. Opvallend is dat het uniform daarbij geen veelbesproken onderwerp is. Het komt af en toe eens aan bod, maar het is geen onderwerp waar ze het vaak met elkaar over hebben. Wanneer er toch wordt gesproken over kleding, gaat het voornamelijk over de kledij die ze op dat moment aanhebben, dingen die ze in de winkel hebben gezien, enzovoorts:

“Jah, of dat je kleuren bij elkaar passen of zo, of dat je de juiste handtas bij hebt of het juiste uurwerk aanhebt.” (Fiona, 5de middelbaar)

“Goh, ook over van ‘ale, wat die nu aanhad...’ ... en daarbuiten zo van, we zijn bijvoorbeeld weggeweest of zo, naar een bal of zo, ‘wat heb je aangehad?’ Zo’n dingen, snap je. Zo toch wel wat bespreken wat ze allemaal dragen.” (Hanne, 6de middelbaar)

Jongeren gaan elkaars kledij bekijken en er onderling ook over praten. Voor sommige meisjes is dit bovendien een middel om ideeën op te doen voor hun eigen uniform:

“Soms wel om een keer een idee te hebben van, dat is nog een idee, dat zou ik nog kunnen dragen.” (Ambre, 3de middelbaar)

“Zo van ‘oh dat is megamooi, ik moet dat ook hebben’ en dan naar de winkels gaan zoeken, waar ligt dat, ‘waar heb je dat gekocht?’. Dan bel je, zo van die dingen.” (Pauline V., 6de middelbaar)

Ze doen echter niet alleen ideeën op door te kijken naar elkaars kledij, maar beoordelen elkaar soms op wat ze dragen. Soms kan dit door de meisjes als kwetsend ervaren worden:

“De grovelingen die recht in je gezicht komen zeggen ‘bah, zo lelijk’... Ik had eens een kleedje aan en het kwam kort, maar het spande dus het ging heel de tijd naar omhoog, maar ik vond het zelf ook niet leuk, en er komt een meisje naar mij: ‘het is gelijk een T-shirt dat je aanhebt!’ Voor heel de speelplaats. Zo’n dingen doe je toch niet hé.” (Charlotte, 4de middelbaar)

“Dat is ambetant hé, dat ze altijd zo hun mening zeggen. Ik trek mij daar soms ook wel iets van aan, maar dan denk ik zo, mijn mama zegt dat dan ook ... ‘als jij het mooi vindt, dan moet je dat aandoen’. Maar ja, het is gemakkelijker gezegd dan gedaan hé.” (Virginie, 5de middelbaar)

“Als je zo bijvoorbeeld iets nep hebt of zo. Gelijk van Longchamps, dan kunnen ze dat misschien wel eens zeggen. Maar dat is het ene oor in en het andere oor uit hé, want je mag je daar niet te veel van aantrekken, want ja... Je zit daar een beetje van in de put anders.” (Amarylis, 2de middelbaar)

Het is voor deze meisjes niet altijd eenvoudig om te gaan met de commentaar die ze van andere jongeren krijgen over hun kledij. De citaten tonen duidelijk aan dat dit voor negatieve gevoelens kan zorgen. Jongeren gaan elkaar anderzijds ook helpen in het zoeken naar kledij, aangezien het niet altijd eenvoudig is items te vinden die volgens de uniformregels zijn. Er wordt dan gepraat over items in bepaalde winkels, zodat anderen deze ook kunnen kopen.

“Ja bijvoorbeeld, iemand heeft een superleuke trui gezien of zo, en dan zegt die waar dat ze die vandaan heeft, zodat die andere dat dan ook kan hebben.” (Nora, 2de middelbaar)

Niet alle meisjes vinden het echter fijn hun modegeheimen prijs te geven, en delen dan ook liever niet met anderen waar ze hun kleding vandaan halen:

“Ik ga wel niet rap zeggen tegen iemand van waar mijn kledij komt. Ik ga altijd zeggen dat mijn mama het heeft gekocht, en dat ik niet weet van waar het komt.” (Pauline V., 6de middelbaar)

Verder hechten de meeste meisjes er wel degelijk belang aan dat vrienden hun kleding mooi vinden, en appreciëren een complimentje daarover. Ze vinden de mening van hun vriendinnen dan ook erg belangrijk, zeker wanneer het gaat om persoonlijke onzekerheden.

“Als er bijvoorbeeld iets is met een broek, dat ik een dik gat heb, dan ga ik het wel niet meer aan doen. Als het iets is over je uiterlijk, dan heb ik wel liefst dat ze het me zeggen, dan doe ik het niet meer aan.” (Charlotte, 4de middelbaar)

Sommige jongeren trachten het belang van de mening van anderen toch enigszins te relativeren:

“Ik vind het leuk als ze het mooi vinden, maar als ze het lelijk vinden, ik hou het toch aan. Het is ik die ermee moet rondlopen, dus ze hebben er uiteindelijk niks op te zeggen. Iedereen zijn eigen stijl.” (Jeanne, 4de middelbaar)

Leerlingen blijken verder wel te letten op de uniformkledij van anderen, en of deze in orde is, maar wijzen er elkaar niet op wanneer dit niet volgens de regels is. Wanneer daar wel iets over wordt gezegd, gebeurt dit voornamelijk in de vorm van een grap:

“Om te lachen, of zo van ‘het is te hopen dat ze u tegenkomen’, voor te lachen ook hé. Ja, zo van ‘ze zouden u beter eens naar het uniformkot sturen’, of express voorbij de leerkracht zeggen van, ‘schoon groen’ ofzo, om elkaar te plagen.” (Hanne, 6de middelbaar)

Voor één meisje vormt het schooluniform ook een goede insteek om contact te zoeken met andere leerlingen:

“Dat is sowieso een eerste onderwerp als je nieuw bent op school: ‘goh, die uniformen’ of zo. Je hebt zo’n eerste stap om te zetten als je iemand nieuw wilt leren kennen.” (Ambre, 3de middelbaar)

Tenslotte wijst een ander meisje erop dat het uniform er net voor zorgt dat de focus meer komt te liggen op de manier waarop je je gedraagt in interactie met anderen op school.

“De focus ligt meer op de persoonlijkheid en niet zo op de kleren, dat is waar ... Dus met meer focus op de persoonlijkheid, hoe je bent, hoe je houding naar andere mensen toe is.” (Marie, 5de middelbaar)

Andere jongeren geven echter aan dat de kledij zelf, soms een basis vormt voor de manier waarop in interactie getreden wordt met medestudenten:

“Nu zie je echt duidelijk onderscheid tussen de rijkere klasse en dan de gewone en ook de iets armere. Want de rijke dragen Abercrombie pulls, Hollister, Superdry, zo die bekendere merken... En soms zie je zo wel dat er een paar andere tussen zitten, en die kunnen wel uitgesloten worden op basis van wat je aanhebt.” (Margot, 4de middelbaar)

4.7. IEDEREEN UNIFORM? DE ZOEKTOCHT NAAR EIGENHEID

Zoals eerder kort aangegeven stellen alle bevraagde leerlingen dat, ondanks het dragen van een uniform, verschillende kledingstijlen van elkaar te onderscheiden zijn.

“Iedereen draagt wel een beetje hetzelfde, maar toch heeft iedereen wel iets in zijn kast hangen waarvan je zegt van ik vind dat niet mooi, ik vind dat wel mooi. Ik denk toch niet dat het echt allemaal kopietjes zijn van elkaar.” (Melanie, 1ste middelbaar)

“Ja, want je hebt er zo die ... zo wat alternatiever zijn, en gelijk je merkt dan, een ander soort schoenen, die dragen meer van die veterschoenen met speciale figuurtjes op of zo. Ik bedoel, dan kies je gewoon een ander soort schoen dat meer bij je stijl past.” (Margot, 4de middelbaar)

Jongeren zijn zich dan ook zeer bewust van de mogelijkheden om toch hun persoonlijkheid in dat uniform te leggen. Vaak gaat het om kleine details die ze aanpassen om zo een eigen karakter aan de gemeenschappelijke kledij te geven. Ook in accessoires zien jongeren ruimte om hun eigen stijl uit te drukken.

“Enorm. Ze proberen het [uniform] altijd wel om te bouwen hé. Dat is er zeker nog. Dat is wel sjiek hoe ze dat doen ... De ene draagt altijd jeans, alé of een broek, de ander draagt altijd een rokje. De ene draagt kniekousen...” (Fiona, 5de middelbaar)

“Ja, je kan daar altijd je eigen ding in steken, en altijd er iets speciaals aan toevoegen of zo, ik ken zo meisjes en die dragen dan altijd een ketting of zo bij dat, en anders een armband en zo. Dus die maken daar eigenlijk hun eigen stijl van. Dus dat kan nog.” (Amarylis, 2de middelbaar)

Ook in de scholen waar het uniform strikter is en de leerlingen vaste kledingstukken moeten dragen, gaan leerlingen manieren zoeken om de eigen persoonlijkheid naar buiten te brengen. Opvallend is dat dit vaak gebeurt door de manier waarop de blouse wordt gedragen:

“Ik zat bijvoorbeeld in Hemelsdaele, twee jaar geleden, en dat was met een vast uniform, met een vaste blouse. En dat was echt leuk, iedereen had hetzelfde aan ook, maar je mocht dan kiezen wat je erop droeg, en toch heb je een vast uniform. Er waren totaal niet veel opmerkingen dan ... Ik vond dat eigenlijk wel nog tof. Je kon dat op je eigen manier doen. Je kon dat open dragen, of los. Dat bleef nog altijd verschillend vond ik.” (Virginie, 5de middelbaar)

“Dus iedereen drukt ook zijn stijl nog wel een beetje uit. Je kan toch wel zien van, hoe iemand is. Want mensen die hun knopjes tot hier toedoen [tot bovenaan sluiten], dan kan je al direct een beetje zien hoe die zijn en zo. Je hebt ook mensen die dat meer open zetten. Dus je kan dat vind ik door het uniform nog wel zien. En dat is eigenlijk wel vreemd, want dat had ik niet verwacht.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Sommige van de bevroagde jongeren geven bovendien aan niet alleen de kledingstijl van anderen te kunnen onderscheiden, maar door de variatie in het uniform ook bepaalde karaktertrekken of attitudes aan iemand te kunnen toeschrijven:

“Als je vaak wit draagt, hier op school is dat toch, dat als iemand vaak wit draagt, dat die wat meer wil opvallen. Want de meesten dragen donkerblauw en zo. En als je op de speelplaats plots een witte vlek ziet, dan kijk je daar toch naar van ‘hé, wit tussen al dat blauw’.” (Ambre, 3de middelbaar)

“Door dat uniform kun je ook nog altijd wel een beetje je stijl daar door zien. Ik denk, je kan ook nog wel hier zien aan de schoenen, of hoe iemand loopt, houding en zo, en hoe iemand overkomt; verzorgd of niet verzorgd, kan je dat ook wel nog een beetje doorzien.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Opvallend is echter dat, naast het leggen van een eigen persoonlijkheid in dat uniform, het bij veel leerlingen ook gaat om het zoeken naar een gemeenschappelijke stijl, het vormen van een soort eenheid binnen de groep met betrekking tot hun uiterlijk.

“Bij ons is dat allemaal hetzelfde ... die steken allemaal met één speld hun haar vast, dus dan loop je bijna allemaal met hetzelfde kapsel. Op Sint-Bavo was dat ook, dan was dat allemaal met een schuifspeldje of een dot.” (Fiona, 5de middelbaar)

Om zich als ‘groep’ te kunnen onderscheiden van het grote geheel, gebeurt het soms dat leerlingen regels gaan opleggen aan andere leerlingen met betrekking tot wat gedragen mag worden, en wat ‘not done’ is:

“V: Die zesdejaars hé, dat is echt... Er heerst hier echt, in een uniformschool heerst er echt een hiërarchie. Dat is echt belachelijk hé ... de jongere jaren die zijn daar echt bang van.

C: maar zij bepalen ook zo wel wat er kan gedragen worden en wat niet.

V: Als het hun niet aanstaat, dan kijken ze zo.

C: En dan kunnen ze zo met heel de tafel, ze draaien zich allemaal op hetzelfde moment om hé, en dan kijken ze naar u van ‘wat heeft zij aan?’” (Charlotte & Virginie, 5de middelbaar)

“Op Sint-Bavo was er een regel dat je onder het vijfde geen hakken mocht dragen. Dat was daar zo onderling gestart als een regels van de zesdes en de vijfdes... dat was gewoon onderling, dan werd je gewoon vierkant uitgelachen als je dat deed. En op Sint-Bavo was dat enorm zo de regels van onderling ‘die mag dat niet dragen’...” (Fiona, 5de middelbaar)

4.8. COMMERCIALISERING VAN HET UNIFORM

Hoewel jongeren dus vaak op zoek zijn naar een eigen stijl binnen hun uniform, zoeken ze toch ook vaak naar een gemeenschappelijke stijl om zich met elkaar te identificeren. Op die manier ontstaan er ook trends onder leerlingen. Bepaalde trends blijken heel schoolspecifiek te zijn, zoals wanneer het gaat om bepaalde accessoires, of een bepaald kledingstuk dat binnen het uniform past:

“Er is zo eens geweest, ik denk de grote vakantie van het 3de op het 4de, toen is Pepe Jeans met een broek, een stoffen broek, een blauwe gekomen, en iedereen had die op school, dat was echt, iederéén had die.” (Lisa, 6de middelbaar)

Naast die schoolspecifieke trends, blijken er echter ook spullen populair te zijn over de verschillende de uniformscholen heen. Het gaat om kledingstukken en stijlen die toegeschreven worden aan de typische ‘uniformlook’. Jongeren op een uniformschool kennen dan ook vaak een heel specifieke kledijcultuur, die niet gedeeld wordt met jongeren van buitenaf:

“De kniekousen dat is superpopulair. In de uniformscholen dan. Want gelijk als ik dan op Sint-Paulus kwam en daar deed je een keer een rokje aan met kniekousen dan zeiden ze ‘wat is het, gaat je naar de scouts of zo’ of ‘ga je naar de voetbalmatch?’. Terwijl als je dan op een uniformschool zit is dat totaal anders, dan zag je daar iedereen mee.” (Fiona, 5de middelbaar)

Naast deze trends specifiek voor uniformscholen, heersen op deze scholen echter ook trends die meer wijdverspreid zijn onder jongeren algemeen. Het gaat dan vooral om merken die populair zijn onder jongeren en waarvan massaal kledij aangekocht wordt. Het feit dat deze merken bepaalde kledingstukken aanbieden die ook geschikt zijn voor uniformen, laat toe dat ook jongeren op uniformscholen zich ertoe aangetrokken voelen.

“Dat vind ik wel, want als er, gelijk Superdry, Abercrombie, die hebben een heel arrangement van blauw en wit, en daar gaat er meestal de voorkeur naartoe omdat dat, dat zijn bekende merken en je kan ermee pronken. En het zijn dure, dus daardoor kan je dat ook al van de eerste keer zien. Als er iemand met een bepaald merk naar school komt, en er zijn er dan waarschijnlijk veel die dat ook mooi vinden, dan gaan ze allemaal voor dat kledingstuk gaan kijken. Dat is wel duidelijk, vind ik.” (Margot, 4de middelbaar)

Een opvallende trend die zich voordoet in uniformscholen in het Gentse, is die van de ‘Carrément rokjes’. Het gaat om plooirokjes uit een specifieke winkel, die aangeboden worden in de kleuren van de verschillende uniformscholen in Gent. Deze rokjes worden door vele meisjes gedragen, en zijn een echt fenomeen geworden:

“Bijvoorbeeld je weet zo, het is ook zo, ken je die winkel, de Carrément? Er zijn daar zo van die grijze rokjes, van die plooirokjes, en echt iedereen heeft dat... Zo’n plooirokje, dat wordt zelfs niet meer ‘plooirokjes’ genoemd, dat zijn gewoon ‘de Carrément rokjes’.” (Charlotte, 5de middelbaar)

Zelfs jongeren die niet uit zichzelf geïnteresseerd zijn in mode en kledij, kunnen niet om de heersende trends heen en ook zij zijn zich zeer bewust van wat momenteel populair is op school:

“Die grote groep uit onze klas, die hebben allemaal zo van die Uggs [bepaald soort schoenen] en dan zie je die echt wel lopen en zo, dan zie je zo ah die, die zit waarschijnlijk daar, die heeft zo Uggs en zo ... Vroeger had ik daar nog nooit van gehoord, toen ik op het lager zat. Maar als je op deze school komt, dan moet je dat wel kennen.” (Amarylis, 2de middelbaar)

Opvallend is dat meisjes die als eerste met deze nieuwe spullen op school komen -de zogenaamde ‘trendsetters’- aanvankelijk vreemd bekeken worden door anderen, waarna de trend zich langzaam verspreidt over de school en steeds meer leerlingen deze gaan adopteren.

“Ik ga, hoe meer ze het lelijk vinden, hoe meer ik het ga dragen voor hun neus ... ‘Wat hebben zij nu aan?’. Je weet dat ze zo denken hé, en dan beseffen ze, ah dat is hier wel in de mode aan het komen, en dan gaan ze hetzelfde gaan kopen. En dat meisje heeft dezelfde kleur als mij hé! Van die bottines, dezelfde kleur, dezelfde koorden. En het was zij die nog zo airig keek naar mij.” (Virginie, 5de middelbaar)

Opmerkelijk hierbij is dat die ‘trendgevoeligheid’ in veel scholen een deel blijkt te zijn van het internaatsleven, en dat vooral de interne meisjes starten met het dragen van kledij of accessoires die later populair worden op school.

“Later, als alle internen het bijna doen, gaan de externen dat ook beginnen doen. Eerst moeten ze zeker zijn dat alle internen dat doen.” (Jeanne, 4de middelbaar)

Van een aantal scholen geven bovendien zo goed als alle leerlingen aan dat meisjes die op internaat verblijven, uiterlijk te onderscheiden zijn van de externe leerlingen. Dit is dan voornamelijk door middel van bepaalde kledijkenmerken:

“P: Je kan wel goed het verschil zien tussen extern en intern.

Pa: Ja, ik denk dat ook. En denk dat dat ook een beetje, het is misschien raar om te zeggen, maar van uiterlijk een beetje een rol speelt. Denk je dat niet? Zo wat als je iemand ziet lopen met zo wat dezelfde kleren als u en met dezelfde stijl, ga je veel rapper tegen die persoon gaan praten. En dan ga je daar ook veel rapper mee overeenkomen dan je met andere mensen gaat overeenkomen.” (Pauline D. & Pauline V., 6de middelbaar)

“Ik denk, internen die hebben gewoon een andere stijl dan externen, want wij zitten zo samen hé. En soms babbelen wij over kleren en zo. Maar dat speelt ook wel een rol bij je keuze in de winkel denk ik... Ik weet niet waarom, maar dat is gewoon zo’n ‘aura’ dat je hebt als interne ten opzichte van de externen.” (Virginie, 5de middelbaar)

Dit fenomeen doet zich echter slechts voor op enkele scholen. Op andere scholen gaf dan weer geen enkele leerling aan dit zo te ervaren. Het kledingonderscheid tussen meisjes op internaat en externe leerlingen blijkt dus iets zeer schoolgebonden te zijn.

4.9. HET UNIFORM ALS ONDERHANDELINGSRUIMTE

Het dragen van een schooluniform wordt niet door alle leerlingen als vanzelfsprekend gezien. Het biedt niet alleen een object van interactie, maar ook van onderlinge bemiddeling. Er wordt onderhandeld over de grenzen en mogelijkheden. In deze onderhandeling zijn verschillende actoren betrokken, die hieronder besproken worden.

4.9.1. BEÏNVLOEDENDE ACTOREN

4.9.1.1. OUDERS

Leerlingen blijken niet echt goed op de hoogte te zijn van de attitude van hun ouders tegenover het uniform. De meeste leerlingen hebben geen flauw idee hoe hun ouders over het uniform denken. Toch geven leerlingen aan dat volgens hen ook hun ouders het uniform als iets positief zien. Een enkele leerling gaf aan dat haar ouders niet echt achter het gebruik van een schooluniform stonden:

“Mijn ouders vinden dat vooral dom, omdat ik eerst op het college van Melle zat, maar ik ben daar dan weggegaan omdat ik een B-attest had. En dan moest ik in de vakantie allemaal blauwe kleren gaan kopen, en wij vonden dat dan niet... We zijn daar dan zeer veel winkels voor afgegaan en ze vonden dat echt stom dat daar een uniform was.” (Lisa, 6de middelbaar)

Bij de meeste leerlingen wordt thuis bovendien niet echt vaak over het uniform gesproken. Het wordt sporadisch wel eens vermeld wanneer iets zich heeft voorgedaan, zoals een sanctie, maar

verder wordt er weinig aandacht aan besteed. Bij een klein aantal leerlingen vormt het uniform wel een gespreksonderwerp thuis:

“Ja, mama en papa zeiden in het begin van ‘het gaat veel makkelijker zijn ’s morgens’, maar nu is het nog erger want nu is het elke dag zagen over dat uniform. Mijn zus heeft daar ook gezeten, en nu is ze veranderd van school, en bij haar was het veel gezaag altijd dat ze dat uniform moest aandoen. Maar bij mij valt dat nog wel mee. Dus mijn ouders praten daar nog wel over.” (Hanne, 6de middelbaar)

Maar weinig jongeren geven aan dat hun ouders controleren of het uniform correct gedragen wordt. Wanneer dit wel gebeurt, is dit vaak beperkt tot het meegeven van hun advies of verwachtingen, maar er worden geen eisen gesteld tegenover de jongere:

“Goh, zo van ‘mag jij die sjaal dragen’ als het een ander kleur is, of ‘moet jij geen blouse aanhebben’, ze zeggen dat wel, maar niet van ‘je gaat uw blouse aandoen!’. Gewoon vragen van mag je dat wel aan doen, of mag je dat dragen op school, zoiets vragen ze.” (Hanne, 6de middelbaar)

“Soms als ik schoenen ga kopen, ik heb nu schoenen aan, die zijn cava, ik heb er nog geen opmerkingen over gehad, maar die zijn ook niet laag... Dus daar krijg ik wel wat opmerkingen van, van mijn ouders die vinden van dat is een uniformschool, je moet daar niet te opgekalefaterd en te groots gaan voorkomen, dat is ook katholiek meer en zo. Dus daar hebben ze soms wel wat problemen mee, dat ik dat dan doe, want ze hebben liever dat ik als grijze muis wat doorga.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Opvallend is de sterke invloed die het uniform uitoefent op de relatie tussen ouder en kind tijdens het winkelen. Op dat vlak vormt de kledijverplichting van de school een aspect waarover leerlingen vaak met hun ouders moeten onderhandelen. Het gaat dan bij de meeste jongeren om het feit dat ze naast uniformkledij ook vrijetijdskledij willen terwijl ouders liever investeren in uniformkledij. Sommige jongeren geven dan ook aan dat het uniform op dat vlak voor meer discussies zorgt met hun ouders:

“Ik denk dat dat meer is, omdat je twee verschillende kleerkasten nodig hebt bij manier van spreken, je hebt je uniform nodig, maar in de vakantie, in het weekend moet je iets anders kunnen dragen ook, dus je moet twee keer aankopen doen.” (Fiona, 5de middelbaar)

“Zo van ‘ja maar mama, ik heb nog zoiets niet’. En ‘ik weet dat het niet in uniform is, maar ik mag toch ook een keer iets hebben dat geen uniform is?’ En zij dan zo ‘maar ja, je hebt al zoveel, en ik wil wel dat je nu iets koopt in uniform’. Maar het is begrijpelijk, als zij dat wilt.” (Virginie, 5de middelbaar)

Bij een aantal jongeren blijken het anderzijds net de ouders te zijn die het belangrijk vinden dat hun dochter in het weekend de mogelijkheid heeft andere kledij aan te trekken:

“Juist als we gaan winkelen is het altijd kijken naar blauw en witte kledingstukken die ik kan dragen voor school en niet voor in de vrije tijd. Dat kan soms wel eens ambetant zijn, ik wil dan iets voor school terwijl mijn mama dan iets voor vrije tijd wil.” (Margot, 4de middelbaar)

“Ja soms dat ik in het weekend ook mijn uniformkledij aandeed, en dat mijn mama zei ‘kom, we gaan een keer gewone kledij dat je in het weekend kunt aandoen kopen’.” (Melanie, 1ste middelbaar)

Ouders oefenen daarbij ook invloed uit op het soort kledij dat uiteindelijk wordt aangekocht. Zo bepalen zij waar de uniformkledij gekocht wordt, bijvoorbeeld in boetieks of bij de populaire winkelketens:

“H&M of zo, dat is bijvoorbeeld wel een leuke winkel maar het ligt daar altijd mega slordig en je moet daar altijd mega zoeken voor je iets deftig... alé iets nog redelijk deftig vindt, buiten je hebt dan iets duurdere winkels, maar daar ligt het dan allemaal wel netjes opgeplooid. Mijn mama haat dat om zo’n beetje in de H&M of in de Zara of zo daar tussen te gaan.” (Camille, 3de middelbaar)

Bovendien hebben ouders meestal toch het laatste woord over kledij die wordt gekocht. Sommige jongeren geven dan ook de discussie met hun ouders op, maar gaan achteraf verdoezelen dat ze de aangekochte kleding niet dragen:

“En dan vind ik zoiets zot mooi, en dan mijn mama ‘dat is lelijk’ ... en ik wil zo meer eens ruitjes en zo, en streepjes, maar mijn mama vindt dat niet mooi en zo. Dan moet ik zo van die bloezen dragen dat ik niet... eigenlijk laat ik dat gewoon in mijn kast hangen op internaat en doe ik alsof ik dat aandoe, een beetje verfrommelen en in de valies.” (Amarylis, 2de middelbaar)

4.9.1.2. LEERKRACHTEN

De leerkrachten zijn centrale pionnen in het uniformbeleid van de school. Zij zijn verantwoordelijk voor controle van de uniformen en het eventueel uitdelen van sancties. De manier waarop ingegrepen wordt wanneer een leerling zich niet aan de uniformregels houdt, is op veel scholen gelijkaardig. In het begin wordt enkel een waarschuwing gegeven, en na een aantal waarschuwingen volgt een sanctie, zoals strafstudie. Omdat leerlingen soms verkeerde kledingstukken dragen, wordt in veel scholen een kast voorzien met reservestukken.

“Het uniformkot, daar kan je ook kleding kopen op school, zo bloesjes en T-shirts, en als je dan niet in uniform bent moet je eerst naar daar gaan om iets anders aan te doen en dan krijg je ook nog straf of zo.” (Nora, 2de middelbaar)

“Eerst ga je bijvoorbeeld een opmerking krijgen van de leerkracht, en die gaat dan zeggen ‘ga maar naar het uniformkot’, en dan moet je naar het uniformkot gaan. En dan krijg je daar een bloes of zo om aan te doen, tenzij je al iets anders aanhebt van school ... en dan krijg je een brief mee met ofwel een straf van 6 bladeren, dat je echt zo je huiswerk moet maken, en na drie keer als je dat hebt gehad of zo krijg je strafstudie.” (Hanne, 6de middelbaar)

Dit 'uniformkot' blijkt een fenomeen te zijn, aanwezig op verschillende scholen. Leerlingen vinden gênant zo'n kledijstuk van school te moeten dragen, maar anderzijds beïnvloedt het hun kledinggedrag erna ook niet. Dit blijkt dus een weinig effectieve sanctie om het kledinggedrag van jongeren aan te pakken. Op de meeste scholen worden ook wel eens algemene controles uitgevoerd, waarbij alle leerlingen tegelijk gecontroleerd worden:

“Maar soms komen ze rond in de rij met zo'n boekje, dan bekijken ze je echt zo van top tot teen. En dan voel je je ook zo ambetant, je voelt je dan ook zo bekeken. Zo van, heb ik wel iets juist aan? Is het wel allemaal in orde?” (Virginie, 5de middelbaar)

Vaak worden spullen ook in beslag genomen wanneer deze niet volgens het reglement zijn. De duur van de periode waarin de school deze spullen vervolgens bijhoudt, varieert sterk van school tot school. Het kan dan gaan van een week, tot zelfs een heel schooljaar. Sommige leerlingen vinden het afnemen van spullen bovendien niet altijd verantwoord:

“Wat ik wel eens meegemaakt heb met mijn oorbellen, ik had te lange aan en ze hadden ze afgepakt ... En op het einde van het schooljaar mocht ik er terug achter gaan, en één van de twee was weg. Daar kon ik toch niet mee lachen. Alé dat waren nog redelijk dure oorbellen, en dan is er gewoon één weg omdat ik... Dat heeft wel gevolgen gehad [lacht].” (Pauline V., 6de middelbaar)

“Ja, dat was een keer vorige winter. Ik had zo een, ja dom van mij, maar ik had zo een T-shirt aan met een pull daarover, maar die pull was niet in uniform. En het was mijn eerste opmerking, en het was mevrouw V., dat is zo een ik weet niet hoe strenge leerkracht. En die heeft hem afgepakt, en ik heb heel de dag met die T-shirt moeten rondlopen. En het was heel erg koud. Dat vind ik dat ook wel zo onverantwoordelijk ... Alé, ik had dan wel een verkoudheid daarna.” (Virginie, 5de middelbaar)

Leerlingen geven aan dat leerkrachten zeer verschillend omgaan met de uniformregels. De mate waarin ze zich bezighouden met het controleren van de uniformen verschilt in alle scholen sterk van leerkracht tot leerkracht:

“Sommige wel en sommige niet. Sommige zijn meer bezig met het lesgebeuren en niet echt met het uniform. Terwijl bij de oudere leerkrachten valt mij toch meer op dat zij nog echt naar het uniform kijken, en je ook naar de graadcoördinator of zo sturen, of je naar het secretariaat sturen als je niet in orde bent. Maar bij de jonge generatie van leerkrachten is dat niet echt het geval.” (Margot, 4de middelbaar)

Daarnaast merkten verschillende meisjes op dat de mate waarin er gecontroleerd wordt, vaak met golven toeneemt en vervolgens weer afneemt:

“Wat ik wel merk is dat de orde op vlak van uniform, dat dat niet altijd vlekkeloos verloopt...En af en toe schroeft de directrice dat wel een beetje terug aan...Maar dan lost ze dat op door bijvoorbeeld te zeggen, nu gaan we even een tijd echt controle op het uniform gaan uitoefenen, dus dat leerkrachten daar ook wat meer aandacht op hebben en zo.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Daarnaast vindt de meerderheid van de meisjes dat leerkrachten vrij objectief controleren op het uniform, en daarin niet echt selectief zijn bij welke leerlingen ze dit doen. Toch hadden sommige leerlingen wel het gevoel dat de mate van controle afnam naarmate ze ouder werden:

“Maar ik denk dat ze bij ons jaar er minder op letten. Dat ze denken van ja bon, ze zijn volgend jaar toch weg, dat ze daar niet meer zo streng op zijn, want wij gaan niets meer nieuw gaan kopen.” (Pauline D., 6de middelbaar)

Verschillende meisjes vinden dat de controle strenger is in de lagere jaren. De meeste geven hiervoor als reden dat leerkrachten er mogelijks van uitgaan dat deze leerlingen nog niet goed weten wat wel en niet mag, en oudere leerlingen wel. Zoals eerder vermeld geven uniformreglementen specifiek aandacht aan kledijregels voor meisjes. Bij de jongeren werd dan ook gepolst of zij ervaren of meisjes meer aangesproken worden dan jongens op het dragen van hun uniform. De meeste leerlingen merken hier niet echt een verschil. Een klein aantal leerlingen ziet dit anders. Opvallend is dat deze meisjes dit vaak gaan toeschrijven aan het feit dat overtredingen bij meisjes meer in het oog springen:

“Natuurlijk meisjes gaan, denk ik toch, proberen van meer kleuren te combineren en die dragen dan schoenen met bloemetjes of zo, terwijl dat niet mag. In de zomer en zo gaan ze ook wel meer gaan foefelen met dat uniform dan de jongens. Ik denk dat dat een beetje eigen is.” (Margot, 4de middelbaar)

“Ik denk dat het bij meisjes meer opvalt. Want meisjes proberen dat ook zo te uiten wat ze aan hebben en zo.” (Ambre, 3de middelbaar)

Die selectiviteit van commentaar naar meisjes toe heeft volgens een aantal van die jongeren mogelijks ook te maken met het aspect seksualiteit:

“Ik denk, ze zijn over het algemeen even streng, maar over de rokjes gaan ze bij de meisjes veel strenger kijken.” (Lisa, 6de middelbaar)

“Iemand die iets kleiner is, misschien iets molliger, ik denk als die een rokje korter gaat dragen, dat daar minder naar gekeken gaat worden dan als iemand heel lang en slank is, en dat die dat misschien op dezelfde hoogte draagt hé. Ik denk dat dat een verschil maakt, dat heb ik zeker door. Want ik denk, zelfs in niet-uniformscholen heb je dat een beetje. Ik denk mensen die kleiner zijn, die misschien korter gerokt gaan, daar wordt zo minder naar gekeken als... dat is minder zoals mannequins en verleiden en sexy en zo. Dus dat wordt anders bekeken.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Over het algemeen geven jongeren aan dat op school maar weinig gecommuniceerd wordt over het uniform. Meisjes geven wel aan dat er soms in discussie gegaan wordt wanneer ze op de regels gewezen worden, maar er wordt niet echt naar hen overgebracht wat de redenen zijn voor het hebben van een uniform. Eén meisje zei zelfs dat leerkrachten daar zeer kort over zijn:

“Daar wordt niet echt over gesproken. Nee, dat is gewoon: Sint Pieters heeft een uniform, punt.”
(Margot, 4de middelbaar)

Wanneer leerlingen een opmerking krijgen, gaan ze toch af en toe proberen zich eronder uit te praten of trachten het probleem te minimaliseren:

“C: ja, natuurlijk, ik zeg dan van ‘dat valt toch totaal niet op’, dan zeggen ze ‘ga het gaan vragen aan de directie’.

J: Zoals mijn jas, ik zeg dan ‘als ik hem toe doe zie je het niet meer’. En dan is het van ‘ja, ja’.”
(Charlotte & Jeanne, 4de middelbaar)

Uit de interviews kwam ook naar voor dat leerlingen met betrekking tot controles op het uniform een sterk rechtvaardigheidsgevoel hebben. Ze vinden het zeer belangrijk dat iedereen daarin gelijk wordt behandeld, en kunnen het dan ook niet goed verkroppen wanneer leerkrachten selectief zijn in het geven van opmerkingen:

“Soms is dat wel oneerlijk, over de rokken meestal. Sommige mensen hebben echt zo een minirok, maar als jij zo een rok hebt die net boven u knie is ‘oh, het is te kort!’ maar er is net iemand langs geweest met nog een kortere rok. Ik vind dat het overal precies hetzelfde moet zijn.” (Kithera, 4de middelbaar)

“Ik had ooit eens oorbellen aan, tot hier [wijst lengte aan], ‘je ziet ze tot aan het einde van de speelplaats aan je oren hangen!’. Maar dat waren totaal geen lange. En dan had er iemand ander van die ik weet niet hoe lange aan, en daarop zeggen ze dan niks. Daar kom ik echt zo boos van.”
(Virginie, 5de middelbaar)

Wanneer dit onrechtvaardigheidsgevoel echt groot is, gebeurt het soms dat leerlingen dan ook ingaan tegen de leerkracht om te tonen dat ze met de manier van werken niet gediend zijn:

“Want we hebben ooit eens een les gehad dit jaar dat we met iedereen in de les zaten, maar er zijn er die een sjaal aanhebben, dus als je je uniformblouse niet aanhebt zien ze dat niet, en dan was het echt zo: negen werden naar het uniformkot gestuurd, en mijn vriendin kwam terug en ze zei van ‘ja, ik vind dat niet eerlijk, je doet iedereen, maar je kijkt niet wat ze eronder aanhebben, of hun haar hangt ervoor, je ziet dat dan niet.’ Dus dan zijn er nog een paar gestuurd. Ja, ik vind dat dan ook, dan moeten ze het bij iedereen doen en niet zo een paar eruit pikken. Als ze uniformcontrole zagezegd doen. En ik zou het zelf ook niet wijs vinden moesten ze er mij uithalen, maar ik zou het ook oneerlijk vinden voor de anderen. Ze zegt ‘ik ga een keer komen controleren’, zegt ze bij iedereen, dan moet ze iedereen terugsturen die een fout uniform heeft vind ik.” (Hanne, 6de middelbaar)

Over het algemeen zeggen leerlingen echter niet zo vaak in te gaan tegen het oordeel van de leerkrachten. Bovendien deelden een aantal leerlingen mee dat ze het oordeel van de leerkrachten vaak wel correct vinden:

“Rokjes ver, heel ver boven de knie. Ik vind dat dat niet echt deftig en elegant is, en dat het te kort is. En in mijn klas zitten ze dan altijd te zeggen dat het bij de ene wel te kort is terwijl de andere gewoon doorloopt, maar... Ik vind dat het eigenlijk allemaal aanstellerij is.” (Margot, 4de middelbaar)

Tenslotte werd aan de jongeren ook de vraag gesteld wat ze ervan vinden dat leerkrachten wel vrij zijn in hun kledingkeuze. Geen enkele leerling blijkt het nodig te vinden dat leerkrachten zich ook volledig volgens het uniform kleden. Volgens sommige leerlingen is het feit dat leerkrachten wel kleding mogen dragen naar keuze bovendien een manier om de positie van de leerkracht tegenover de leerlingen te bewerkstelligen.

“Ik vind het eigenlijk wel normaal want, ik weet het niet, dat zou raar zijn, dan staan ze zo gelijk met de leerlingen. En ze staan daar toch altijd boven. Want dat geeft ook zo, als zij dat wel mogen en de leerlingen niet, geeft dat een leerkracht toch... Van kijk, zij mogen dat, let maar op.” (Ambre, 3de middelbaar)

Leerlingen verwachten dus zeker niet dat leerkrachten zich aan de uniformregels houden met betrekking tot kleur. Toch vinden veel leerlingen het wel belangrijk dat leerkrachten zich netjes kleden:

“Zolang ze deftig gekleed zijn is het voor mij allemaal goed. Zolang ze daar niet komen paraderen met hun kort rokje en zo, is het voor mij allemaal goed.” (Pauline V., 6de middelbaar)

Bovendien vinden veel leerlingen het wel confronterend dat leerkrachten bepaalde modellen van kleding dragen, die volgens de uniformregels voor leerlingen verboden zijn:

“Wij mogen geen spaghettibandjes, we moeten ons hemdje tot hier [wijst naar bovenarm] altijd aanhebben. Dan vind ik dat leerkrachten die in spaghettibandjes staan, alé dan vind ik dat dat niet kan. En zij mogen alles dragen wat ze willen, ook zo, megakort. Bijvoorbeeld een mevrouw, een leerkracht, met gewoon een hemdje en een legging, dat dat echt net onder haar kont komt, dan vind ik niet dat dat kan.” (Hanne, 6de middelbaar)

“En als het echt super warm is, bijvoorbeeld vorige zomer was het super warm altijd, we doen dan ons pulletje uit, ze moeten begrijpen dat het warm is, dat we eens zo’n dingetje aanhebben. ‘Je moet je pull aandoen’. We zitten daar dan te zweten. En zij lopen wel rond in hun topjes hé.” (Charlotte, 4de middelbaar)

Ook geven verschillende jongeren aan dat ze het aangenamer vinden wanneer leerkrachten hen niet voortdurend met het uniformreglement confronteren door zelf opvallende, kleurige kledij te dragen:

“Wat ook ambetant is, is dat de leerkrachten in de zomer soms zo van de flashy dingen aan doen, en wij natuurlijk in het grijs, maar wij hebben daarvoor gekozen hé, maar dat is toch zo frustrerend want je wil ook wel een keer een kleurtje aan doen hé. En dan dragen de leerkrachten zelf ook echt roze nagellak, en wij mogen dat dan niet. En dan denk ik, maak het ons dan ook niet moeilijk. Pas je

dan toch een beetje aan desnoods, neem dan iets licht van kleur, maar toch geen flashy roze nagellak ... Dus de leerkrachten moeten daar wel een beetje rekening mee houden.” (Virginie, 5de middelbaar)

Leerlingen ervaren dit dan ook als negatief, en hebben het gevoel dat leerkrachten die dit doen weinig rekening houden met de verwachtingen die ten opzichte van leerlingen gesteld worden met betrekking tot kledij. In die zin zijn veel jongeren er voorstander van dat leerkrachten zich enigszins aanpassen aan het kledingreglement.

4.9.1.3. LEERLINGEN

De belangrijkste actoren in de onderhandeling rond het uniform, zijn de jongeren. Zij zijn degenen die de keuze maken al dan niet de opgelegde regels te volgen. In de bevroegde onderzoeksgroep zijn ruwweg twee grote groepen te onderscheiden, elk met hun eigen standpunt ten aanzien van het uniform. Een klein aantal van de jongeren ziet het uniform als iets wat ze moeten accepteren en richten zich er dan ook naar. Het gaat om jongeren die de regels zo goed als altijd volgen en niet zoeken naar methoden om er hun eigen draai aan te geven. Het gaat doorgaans om jongeren die erg plichtsbewust zijn en een sterk engagement voelen ten opzichte van hun school.

“Een andere kleur willen dragen of een andere jurk, dat zit ook in de geest hé. Als je dat doet, waarom heb je dan een school gekozen met een uniform? De ouders spelen ook een rol, maar je kan ook vragen ‘mama, ik wil van school veranderen’.” (Marie, 5de middelbaar)

De tweede groep, de meerderheid van de jongeren, is een groep die de regels van het uniform al eens durft te overtreden. Een belangrijke kanttekening die daarbij moet worden gemaakt is dat bijna alle leerlingen die op internaat bevroegd werden, zelf ook aangaven op dat moment iets te dragen wat niet volgens de uniformregels was.

“Het is ook niet dat wij engeltjes zijn die altijd strikt in uniform lopen. We doen ook nog graag eens iets persoonlijks.” (Charlotte, 4de middelbaar)

“Soms is de verleiding wel een keer groot om iets te doen wat niet mag natuurlijk. Maar dan, ja, niet te veel doen natuurlijk.” (Melanie, 1ste middelbaar)

Hierbij moet meegegeven worden dat het overtreden van de regels meestal niet bedoeld is als daad van openlijke rebellie.

“Meestal uit gewoonte, en dan denk ik zo... ‘s Morgen zo, ik neem iets uit mijn kast, ah ja, dat mag niet op school. Goh ja, foert, ik heb zin om dat aan te doen. Maar je bent daar niet echt zo mee bezig van, ‘oei ik heb dat aan. oh nee, ik moet mij vlug omkleden’ of zo. Dan denk je van, ik heb dat aan, maar foert.” (Ambre, 3de middelbaar)

“Bijvoorbeeld een topje onder je kleren mag je eigenlijk niet aandoen, dat moet een T-shirt van Bavo zijn, maar iedereen heeft toch zijn eigen topje aan. En dat is dan soms zwart, grijs of zo, dus dat mag eigenlijk niet. Maar je ziet dat toch niet, dus dat is...” (Hanne, 6de middelbaar)

Leerlingen zijn er vaak op uit te verbergen dat ze iets aanhebben wat niet mag, eerder dan dat ze daarmee te koop willen lopen. Later wordt verder uitgewijd over de methoden die ze gebruiken om dit te verbergen. Wanneer leerkrachten opmerken dat een leerling de regels overtreedt en daar een opmerking over geven, durven sommige meisjes dit ook wel eens te negeren en hun zin door te drijven:

“En nagellak heb ik wel al twee keer gehad dit jaar dat ze zeiden ‘ga naar het uniformkot’. Dan ben ik gewoon terug naar vanachter (in de klas) gegaan, zodat ze het... Ja. Ik heb het gewoon genegeerd.” (Hanne, 6de middelbaar)

“Ik had net nagellak aan, het was de vrijdag dus ik mocht weggaan, en ik had net mijn nagels gedaan. En ik zat nog maar in de klas en ze zeggen direct dat ik het moet af doen, dus dan ben ik wel vies geworden. Maar ik heb ze ‘s middags terug opnieuw gelakt.” (Pauline V., 6de middelbaar)

De reden waarom leerlingen er toch voor kiezen zich niet aan de regels te houden, is niet per se om in te gaan tegen het beleid van de school. Ze blijken het vooral te doen omdat ze zich er goed bij voelen. Zo gaf één meisje aan dat het overtreden van de regels je ook wel extra aandacht oplevert:

“Bijvoorbeeld ik had eens rode schoenen aan, echt van die knalrode schoenen. Dan hadden zes, zeven leerkrachten op een dag dat tegen mij gezegd: ‘het zijn verkeerde schoenen hé’. Maar op den duur vind je dat gewoon plezant, van ‘kijk ik heb rode schoenen aan’. En dan alle leerlingen zo... Dat is gewoon zo aandacht, ik vind dat wel plezant.” (Ambre, 3de middelbaar)

Voor de meeste leerlingen gaat het echter niet om aandacht, maar voornamelijk om het bereiken van een gevoel van eigenheid en persoonlijkheid. Jongeren geven aan dat elementen die het uniform verpersoonlijken, voornamelijk die zaken zijn die niet vastliggen in het reglement.

“De meeste meisjes proberen het ook via hun haar hé. Sommigen zetten dan echt zo krullen en zo, en dan anderen die hebben gewoon een neutraler kapsel, zo wat meer gewoon. En ik denk zo dat ze dat ook proberen te doen. Dus dat is eigenlijk meer de dingen die niet zo opgelegd zijn.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Leerlingen willen zich op school goed voelen bij wat ze dragen, en passen hun uniform daaraan aan. Zo gaven een aantal meisjes aan dat ze zich toch graag mooi voelen, en dat ze dit associëren met de manier waarop ze gekleed gaan. Zich vrouwelijk voelen blijkt ook een aspect dat ze in hun uniform trachten te leggen. Veel meisjes zien het dragen van rokjes als een profilering van vrouwelijkheid:

“Maar ik ben ook geen meisje dat daar echt moeite of energie in gaat steken om mijn rok zo op te rollen zodat het misschien iets meer verleiding kan zijn. Ik vind, het mag wel vrouwelijk zijn, ik ga niet zo dingen dragen die totaal niks van vorm hebben en zo, maar het is nu niet dat ik dat echt, ik ga daar niet buiten.” (Jozefien, 5de middelbaar)

Opvallend is bovendien dat er niet noodzakelijk een link is tussen hoe jongeren zich positioneren ten opzichte van het uniform, en de mate waarin ze de regels overtreden. Jongeren die de grenzen van

wat kan en niet kan al eens durven uittesten, zijn niet per se jongeren die ook écht tegen het uniform gekant zijn. Veel meisjes nemen het immers niet heel nauw met de regels, maar zien wel voordelen in het dragen van zo'n uniform, en verkiezen soms zelfs een uniform boven een 'vrije' kledijkeuze.

4.9.2. DE VRAAG NAAR VERANDERING

Wanneer leerlingen zich als groep echt niet langer kunnen vinden in de regels die er zijn, ontstaan soms initiatieven om het uniform te wijzigen. Zo was vanuit de leerlingenraad op één school recent nog een enquête opgezet om te polsen naar de favoriete vorm van het uniform bij de leerlingen.

"C: We hadden dat zo gezegd van, we willen wel iets doen aan het uniform en ze hebben daar een heel spel over beginnen maken.

J: Ze wouden de meningen van alle leerlingen." (Charlotte & Jeanne, 4de middelbaar)

Deze school stond er dus wel degelijk voor open om naar de mening van leerlingen te polsen. Uit de enquête bleek echter dat leerlingen zeer verdeeld zijn over welk uniform ze prefereren. De verdeeldheid bij jongeren omtrent dit onderwerp die hieruit naar voren komt, is ook terug te vinden in verhalen van jongeren op andere scholen. Soms gebeuren er wel degelijk kleine wijzigingen aan het uniform, op vraag van de leerlingen. Zo gaf een meisje aan dat op haar school recent nog het model van de T-shirts aangepast was, op vraag van de leerlingen. Toch hebben veel leerlingen ook het gevoel dat niet altijd naar hun suggesties geluisterd wordt:

"Vroeger mocht je wit dragen vanboven, je broek of rok moest wel groen zijn, maar ze hebben dat dan ook afgeschaft zes jaar geleden of zeven jaar geleden... Er is al een paar keer gevraagd aan de leerlingenraad om terug wit vanboven te hebben, de truien en zo, maar ze doen dat niet". (Hanne, 6de middelbaar)

"We hebben wel al een keer met de leerlingenraad, hadden we gevraagd aan de twee vertegenwoordigers van onze klas, hadden we dat is gevraagd, omdat iemand van onze klas een T-shirt aanhad met een bepaalde tekening op en dat mocht niet. Een tekening mag maximum een hand groot zijn. En we hadden gevraagd of dat toch niet wat groter mocht zijn omdat de meeste T-shirts die in het donkerblauw zijn, daar staat dan iets op en zo, dan moet je daar al een vestje boven gaan aandoen. Dan hadden we dat eens gevraagd, en dan wordt dat besproken... We hebben eigenlijk nog wel geen nieuws gekregen daarover." (Melanie, 1ste middelbaar)

Dit laatste citaat toont aan dat in eerste instantie wel geluisterd wordt naar leerlingen, maar dat de boodschap vaak niet verder doordringt dan de leerlingenraad. Jongeren die meedeelden dat de vraag naar verandering van het uniform al eens was gesteld, hebben soms nog geen respons gehad van de school daarop. Opvallend is dat leerlingen soms ook hun wil doorzetten zonder daarvoor rechtstreeks de regels in het reglement te moeten veranderen. Uit de verhalen van de jongeren kwam veelvuldig naar voren dat, wanneer leerlingen massaal dezelfde regel gaan overtreden, daar een soort tolerantie voor ontstaat en dit onuitgesproken wordt geaccepteerd. Zo is de lengte van de rok iets waar maar weinig meisjes zich effectief aan houden, en lijken leerkrachten het een verloren zaak te vinden daar nog tegen in te gaan:

“Ja, op onze school is het ook iets dat het net mag tot boven of onder de knie, maar de meesten dragen hun rokje dan dat het twintig of dertig centimeter boven hun knieën komt. Maar iedereen doet dat, dus eigenlijk, geen enkele leerkracht let daar meer op. Ze laten dat gewoon toe, maar als ze dat moeten zeggen tegen iedereen, dan zijn ze een hele dag bezig, dus ja.” (Amarylis, 2de middelbaar)

Ook is het zo dat bepaalde trends zich zo hardnekkig gaan voordoen, dat ze langzaamaan een soort integraal deel gaan vormen van het uniform. Het perfecte voorbeeld daarbij is het eerder vermelde ‘Carrément rokje’. Hoewel de meeste meisjes ook dit rokje volgens de regels te kort dragen, wordt het door veel leerkrachten wel degelijk aanvaard als ‘correct uniform’.

“Je hebt zo van die Carrément rokjes, zo die plooirokjes van op alle scholen, daar zeggen ze echt nooit meer iets op, want iedereen loopt daarmee aan, en dat is gewoon zo het rokje dat iedereen heeft. En op andere rokjes, die dan korter, het moet zo tot aan de knie of net boven, ik weet het eigenlijk niet wat het juist is. Maar dan andere meisjes die dan bijvoorbeeld dat rokje niet hebben en die dan andere rokjes dragen, vanaf dan mag dat weer niet meer.” (Camille, 3de middelbaar)

De conclusie kan dus worden getrokken dat, zelfs indien leerlingen weinig invloed kunnen uitoefenen op de uniformregels die er zijn op school, ze vaak toch manieren vinden om het uniform naar hun hand te zetten.

4.9.3. HOE DE REGELS TE ONTWIJKEN: TIPS & TRICKS

Veel leerlingen zijn zich er sterk van bewust dat er een zekere ruimte is voor eigen interpretatie van de schoolregels.

“Er zijn wel regels, bijvoorbeeld rokjes moeten juist boven of juist onder de knie zijn, maar die regels kan je zo ombuigen.” (Ambre, 2de middelbaar)

Bij de bevroegde jongeren werd dan ook gepolst op welke manier zij hun uniform naar hun eigen hand weten te zetten. Opvallend is dat de tips die leerlingen vermelden, voornamelijk gaan over het verhullen dat een kledingstuk niet volgens de regels is. Als eerste methode is er het manipuleren van kleding, zodat deze op bepaalde momenten op de correcte wijze gedragen wordt, en op momenten zonder controle, terug aangepast kan worden aan de eigen smaak. Het gaat dan voornamelijk om de rok, die wordt opgerold of omhooggetrokken. Wanneer leerkrachten in de buurt zijn om te controleren, wordt de rok vervolgens snel omlaag getrokken.

“Ja, bijvoorbeeld aan de schoolpoort staat er elke ochtend iemand om te kijken, en dan trekken ze hun rokje zo laag mogelijk, en dan komen ze op de speelplaats en alle rokjes gaan dan zo weer naar omhoog.” (Melanie, 1ste middelbaar)

Soms blijken ouders hun kind zelfs een handje te helpen in het aanpassen van hun uniform:

“Mijn rok was echt te lang in het begin, mijn moeder heeft dat dan een beetje ingekort. Maar als je goed kijkt, niemand heeft een rok tot beneden de knie. De andere meisjes, wiens mama het niet inkort, die rollen het op.” (Marie, 5de middelbaar)

Verder worden grote prints en logo's voornamelijk verborgen onder lang haar, met sjaals, of door de handen zo te houden dat deze de prints bedekken. Ook de boekentas kan een middel bieden om bepaalde zaken te verhullen:

“Of gelijk je boekentas zo dragen [toont hoe boekentas op de borst gedragen wordt om tekening te verstoppen] als je door de lerarenkamer moet. Dan zie je dat ook niet.” (Virginie, 5de middelbaar)

Een effectieve methode blijkt ook het opgaan in de massa te zijn. Hoe meer leerlingen rondom je, hoe minder kans dat de leerkrachten een overtreding kunnen spotten.

“Met een groep naar binnen gaan. Want soms staan die aan de poort, en als je met een groep bent kunnen ze niet naar iedereen kijken. En dan kan je zo binnenglippen.” (Kithera, 4de middelbaar)

Leerlingen proberen vaak ook onder een sanctie uit te komen door te zeggen dat ze zich zullen omkleden, dat ze reeds een opmerking kregen van een andere leerkracht, of door tijdelijk een correct uniform te dragen en achteraf weer de 'verboden' aspecten toe te voegen:

“Als je op internaat zit is dat handig. Want als je hier binnenkomt 's morgens, dan heb je nog tijd om je om te kleden als juf A., degene die je binnenlaat, als zij daar iets op zegt, dan van 'ja, ik ga mij omkleden'. Je geraakt dan wel op de speelplaats. Je zegt dan wel 'ik ga me omkleden', maar dan doe je dat niet, en dan geraak je wel op de speelplaats in iets verkeerd dat je aanhebt.” (Ambre, 3de middelbaar)

“Goh, dingen uitdoen bij een bepaalde leerkracht. Gelijk, ik heb zo'n leerkracht die heel streng is op oorbellen en juwelen en zo, dus dan is het echt voor je binnen gaat oorbellen uitdoen.” (Hanne, 6de middelbaar)

Leerlingen blijken erg inventief te zijn om controles van hun uniform te ontlopen. Zo durven sommige meisjes al eens een omweg nemen, wanneer ze weten dat er een leerkracht in de buurt is die sterk op kledingdracht let. Verder zorgen leerlingen wel eens voor reservekledij, of een extra trui om eventuele zaken te verbergen.

“Nagellak, dat mocht niet op Sint-Bavo...En we hadden dan zo de warme refter, en we moesten daar dan voorbij mevrouw C. passeren, en dan moesten we een maaltijdkaart geven, en dan lieten we soms anderen dat doen zodat ze onze nagellak niet zag want anders kregen we strafstudie of moest je het direct gaan afdoen met dissolvant.” (Fiona, 5de middelbaar)

Ook wanneer leerlingen toch gecontroleerd worden, kennen ze methodes om de schijn van een correct uniform op te houden:

“En vroeger waren we verplicht om kousen aan te doen. In de zomer dus ook, maar met zo van die teenkousjes. En als het dan zo kousencontrole was; iedereen liep dan snel naar de WC om daar wc-

papier in de schoenen te steken. En ze keken gewoon of er iets wits in je schoenen zat. En dan twee minuten later lag dat er terug uit. Dus er bestaan echt wel trucs voor.” (Charlotte, 5de middelbaar)

Deze citaten tonen aan dat leerlingen erg creatief omspringen met de regels die er zijn. Hoewel de meeste bevraagde leerlingen erg positief staan tegenover het dragen van een uniform, zien de leerlingen in het uniform dus anderzijds ook een mogelijkheid tot aanpassing en inventiviteit.

5. DISCUSSIE EN CONCLUSIE

5.1. BESPREKING VAN DE RESULTATEN

5.1.1. *HET UNIFORM ALS PLEK VOOR IDENTITEITSONTWIKKELING*

Dit onderzoek startte met een aantal vragen omtrent de manier waarop jongeren het dragen van een schooluniform beleven. De bedoeling was erachter te komen welke positie jongeren tegenover hun uniform innemen en wat hun ervaringen ermee zijn. Hierbij werd nagegaan welke voor- en nadelen zij ervaren aan het dragen ervan.

Hoewel de bevroegde jongeren allen wel degelijk voor- en nadelen aan het uniform ervaren, wegen voor velen toch vooral de voordelen ervan door. Er kan dus gesproken worden over een vrij positieve instelling bij deze jongeren ten opzicht van hun uniform. Deze positieve attitude die bij de meeste jongeren merkbaar was, spreekt resultaten uit eerder onderzoek tegen (DaCosta, 2006). Hierbij moet echter worden aangegeven dat in het huidig onderzoek een zeer specifieke groep van leerlingen bevroegd werd. Hun instelling ten opzichte van het uniform mag dan ook niet veralgemeend worden naar 'jongeren' in het algemeen. Opvallend is dat de voordelen die de leerlingen in dit onderzoek aan het schooluniform verbinden, heel andere aspecten zijn dan deze die in de literatuur het vaakst naar voor geschoven worden. Meer zelfs, veel positieve effecten aangegeven in de literatuur zijn net die zaken die de bevroegde jongeren weerleggen. Dit staft de bevinding van Brunnsma en Rockquemore (1998) dat positieve aspecten die in de algemene opinie aan zo'n schooluniform worden toegeschreven, dus niet noodzakelijk ook daadwerkelijke invloeden hoeven te zijn.

Het argument van bevordering van gelijkheid tussen jongeren (LaPoint, Alleyne, Mitchell, & Lee, 2003) wordt bijvoorbeeld niet bevestigd door de jongeren. Veel leerlingen vermelden net als in het onderzoek van Bodine (2003a) het bevorderen van gelijkheid wel als een argument dat ze kennen, maar geven zelf aan dit effect niet zo te ervaren. Jongeren geven daarbij aan dat het uniform wel degelijk voor een oppervlakkige visuele gelijkheid zorgt, maar dat dit er niet noodzakelijk toe leidt dat leerlingen elkaar ook gelijk gaan behandelen. Bovendien blijken de meisjes zich erg bewust te zijn van aspecten in de kledij die nog steeds sociaal-economische verschillen tussen jongeren aangeven. Zo wordt, in overeenkomst met bevindingen in het onderzoek van Swain (2002), enorm gelet op het soort schoenen die gedragen worden, en vormen deze voor de meisjes ook een sterke indicatie voor welvarendheid en populariteit. Verder geeft een klein aantal leerlingen ook aan een opvoedingsdoel in het dragen van het uniform te zien. In navolging van Meadmore (1997) kan het uniform volgens hen leiden tot het vormen van verantwoordelijke en aangepaste burgers. Maar weinig leerlingen zijn zich echter bewust van dit educatieve doel van het schooluniform.

We leven in een tijd waarin jongeren zich meer dan ooit bewust zijn van hun uiterlijk, en veel belang hechten aan het oordeel van anderen. Recente verschijnselen zoals de 'Am I Ugly trend' -waarbij jongeren een foto of filmpje van zichzelf online plaatsen om leeftijdsgenoten over hun uiterlijk te laten oordelen- kunnen niet genegeerd worden. Het feit dat ook de jongeren in dit onderzoek zich zeer bewust zijn van de verschillen tussen elkaar, en veel aandacht hebben voor het uiterlijk, is frappant. Hoewel het bevorderen van gelijkheid een van de meest gehoorde argumenten is voor het behouden van een uniform op school, blijkt dit in zijn opzet te falen. De vraag kan gesteld worden of

dit vandaag nog steeds het sterkste argument is dat scholen aanhangen om het schooluniform te behouden, en indien ja, of ze er zich bewust van zijn dat het schooluniform net op dat vlak maar weinig resultaten boekt.

Een kritische bedenking die daarbij gegeven moet worden, is dat door het afzwakken van de striktheid van uniformvoorschriften, sommige van de oorspronkelijke belangen die het uniform moest dienen, teniet worden gedaan. Door leerlingen bijvoorbeeld de vrijheid te geven hun eigen schoenen te dragen, ontstaat voor jongeren de mogelijkheid daarin verschillen tussen elkaar te onderscheiden. In zekere zin is hier dus sprake van een paradoxale beweging in de evolutie van het uniformbeleid: hoewel scholen nog steeds het uniform en de daarachter liggende waarden willen handhaven, blijken ze anderzijds ook tegemoet te komen aan eisen en trends van de moderne samenleving. Hierdoor wordt in feite afbreuk gedaan aan bepaalde doelen, zoals gelijkheid onder leerlingen, waar men via het uniform toch naar streeft. Als oplossing kan dan gegeven worden dat men leerlingen een volledig uniform moet gaan opleggen. De vraag is echter of het volledig vastleggen van het uiterlijk van leerlingen in deze tijd nog houdbaar en zelfs wenselijk is. Naar mijn mening is het in onze samenleving inderdaad onwenselijk dat scholen jongeren verankeren in een volledig opgelegd uiterlijk. Dit zou in mijn ogen immers een ontkenning zijn van het beeld van jongeren als volwaardige individuen. In feit wordt hen dan ruimte afgenomen om hun identiteit te ontwikkelen. Dat jongeren momenteel de kans krijgen ook binnen dat uniform een deel van hun eigenheid te leggen, vormt naar mijn mening dan ook net een sterk positief aspect van het huidige discours omtrent het schooluniform.

Belangrijk is te vermelden dat leerlingen gedurende de interviews het vaak makkelijker leken te vinden argumenten te weerleggen of bevestigen die door de interviewer werden aangereikt, dan zelf te komen met voor- of nadelen die ze ervaren aan het uniform. Vooral het benoemen van voordelen bleek een moeilijke taak. Zo wisten leerlingen vaak maar weinig concrete aspecten te benoemen, maar gaven ze wel aan zich over het algemeen goed te voelen in het uniform. Een mogelijke verklaring is te vinden in wat Brunnsma en Rockquemore (1998) in hun onderzoek aangeven, namelijk dat in het populaire discours niet altijd aangegeven wordt dat uniformen mogelijks eerder werken als een soort katalysator voor verandering en het openen van mogelijkheden, dan dat ze directe uitkomsten produceren. Als het uniform inderdaad eerder onrechtstreeks andere schoolaspecten beïnvloedt, kan dit een verklaring zijn waarom leerlingen soms moeite hebben echt de vinger te leggen op wat ze nu zo positief vinden aan hun schooluniform. Het feit dat jongeren moeite hebben met het afwegen van voor- en nadelen, zou bovendien een indicatie kunnen zijn dat leerlingen zelf nog niet grondig stilgestaan hebben bij het dragen van dat uniform. In die zin is het dragen van een schooluniform voor deze leerlingen mogelijks iets vrij vanzelfsprekend.

5.1.2. KIEZEN VOOR DE SCHOOL, IS OOK KIEZEN VOOR HET UNIFORM

Er zijn wel degelijk een aantal algemene tendensen te bemerken in de voor- en nadelen die leerlingen aangeven, zoals beschreven in de resultaten. Opvallend daarbij is dat leerlingen elkaar hierin ook tegenspreken: wat de ene leerling ervaart als een voordeel van het uniform, ziet de andere net als een nadeel. Een belangrijk punt dat hierbij aangehaald moet worden is dat vele jongeren, ondanks hun diverse standpunten over wat nu positieve en negatieve aspecten zijn van het uniform, toch een sterke gemeenschappelijke attitude bezitten: wanneer je voor een uniformschoon

kies, moet je de regels die er zijn rond kledij accepteren. Het feit dat veel van de bevroegde jongeren deze mening delen is mogelijks een verklaring voor het feit waarom geen enkele leerling ervaringen had met openlijke protesten op school tegen het uniformreglement. De visie van Joseph (1986, via Brunsma & Rockquomore, 1998), die schooluniformen beschouwt als kledij onvrijwillig opgelegd aan studenten, strookt dus niet met hoe de meisjes dit zelf zien. Voor de meeste jongeren was het schooluniform, hoewel niet altijd de hoofdreden voor hun schoolkeuze, toch vaak een bewuste en vrijwillige beslissing. De vergelijking met een gevangenisplunje, die in eerdere literatuur (Anderson, 2002; Bruke & Grosvenor, 2003) werd gemaakt, gaat voor deze leerlingen dus zeker niet op.

Verder werd nagegaan of het schooluniform kan gezien worden als een beïnvloedende factor voor de schoolsfeer en de manier waarop jongeren naar hun school kijken. Bij een aantal leerlingen was duidelijk te merken dat het uniform voor hen een manier was om de band met de school te versterken. Of dit in navolging van de bevindingen van LaPoint en Workman (2003, in Mitchell, 2003) ook echt invloed heeft op de gezondheid, veiligheid en academische resultaten van leerlingen, is uit dit onderzoek niet af te leiden. Leerlingen gaven, in overeenkomst met vorig onderzoek (Finkelstein, 1991, in Meadmore, 1997; Anderson, 2002) wel mee dat het uniform volgens hen bijvoorbeeld zorgt voor een rustigere uitstraling van de school, dat het helpt bij het hebben van zelfvertrouwen, en meer respect voor leerkrachten.

Hoewel de meeste leerlingen vooral positieve gevoelens hebben tegenover het uniform, is het bovendien zo dat, in overeenkomst met het onderzoek van DaCosta (2006), ze het niet altijd volledig eens zijn met het uniformbeleid van de school. Het gaat dan echter niet om het bestaan van dat uniform binnen de school, maar voornamelijk over de manier waarop ermee omgegaan wordt door de leerkrachten. Leerlingen blijken het erg belangrijk te vinden dat er objectief en eerlijk wordt omgesprongen met de regels, en vinden dat leraren redelijker zouden moeten zijn in het uitdelen van sancties. Uit verhalen van de meisjes komt duidelijk naar voren dat het uitdelen van sancties niet altijd consequent gebeurt, en dat ze sommige maatregelen als onredelijk ervaren. Wanneer leerlingen zo'n situatie als ongegrond ervaren, ligt dit volgens hen voornamelijk aan een inconsequent oordeel van de leerkracht, wat ook naar voren kwam uit eerder onderzoek (DaCosta, 2006). Anderzijds spreken de meisjes een andere bevinding uit datzelfde onderzoek tegen: zij vinden namelijk wel dat meestal een gelijke controle plaatsvindt bij jongens en meisjes. Bovendien geven de meeste meisjes aan dat bij het merendeel van de leerkrachten nog steeds de lesinhoud centraal staat, en dat de controle van het uniform voor velen minder relevant is. In de toekomst kan het dan ook interessant zijn na te gaan wat precies de visie is van leerkrachten op het uniformbeleid, en op welke manier dit aanwezig is binnen hun klaspraktijk.

5.1.3. DE JONGERE ALS AMBASSADEUR VAN DE SCHOOL

Een andere vraag van waaruit dit onderzoek vertrok, is de vraag op welke manier het dragen van een uniform invloed uitoefent op de individuele en collectieve identiteitsontwikkeling van jongeren. Daarbij werd ook nagegaan of er een invloed terug te vinden is op de kijk en het gedrag van jongeren met betrekking tot kledij.

In eerder onderzoek (Swain, 2002) werd reeds aangegeven dat de invloed van het dragen van een schooluniform op jongeren niet onderschat mag worden, en dat de vorming van hun identiteit en

hun bredere relatie met het onderwijs onder invloed staat van het dragen van dit uniform (Spencer, 2007). De verhalen en ervaringen die gedurende dit onderzoek naar buiten zijn gebracht, bevestigen dit idee. In tegenstelling tot de studie van Lapoint et al. (2003), waarin iets meer dan de helft van de bevroegde studenten stelden dat kledij het algemene gedrag van leerlingen op school beïnvloedt, gaven echter maar weinig meisjes in het huidige onderzoek aan echt invloed op hun gedrag te ervaren. Toch kwam uit hun verhalen naar voor dat het uniform wel degelijk een invloed uitoefent op hun handelen en in interactie treden met anderen. Een frappant voorbeeld daarvan is dat leerlingen het uniform in sterke mate zien als een symbool van hun school dat ze uitdragen naar de buitenwereld toe, en ze voelen dat als een stuk engagement dat ze opnemen voor de school. Dit komt overeen met bevindingen uit eerder onderzoek hierover (Meadmore & Symes, 1997). In die zin vormt het uniform een inherent deel van hun schoolloopbaan en bevordert het hun identificatie met de school. Hoewel jongeren dus zelf niet altijd aangeven het gevoel te hebben dat hun gedrag wordt beïnvloed, komt dit uit hun verhalen wel naar voor. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat jongeren het moeilijk vinden hierover zelf een inschatting te maken.

5.1.4. HET SCHOOLUNIFORM ALS NIEUWE MARKT?

In navolging van eerder onderzoek (Bodine, 2003a; Carroll, 1994, in Mitchell, 2003) geven de meisjes aan dat het uniform niet noodzakelijk helpt om sociale uitsluiting te voorkomen. Weinig leerlingen vermeldden expliciet dat kledij een indicator vormt voor uitsluiting en pesterijen, maar bijna alle leerlingen gaven aan dat jongeren elkaar op kledij beoordelen, en dat dit ook een basis kan vormen voor hoe met elkaar wordt omgegaan. Eén meisje gaf zelfs tijdens haar interview aan zich in de klas soms geïsoleerd te voelen doordat ze niet de juiste items bezat. Dit fenomeen van populariteit van bepaalde merken en het ontstaan van trends, blijkt sterk aanwezig te zijn in de uniformscholen. Jongeren weten perfect de huidige trends en populaire merken in hun schooluniform te integreren. De conclusie die Spencer (2007) maakt, namelijk dat meisjes moeilijkheden ervaren om de identiteit van 'meisje met schooluniform' te combineren met een opkomende aandacht voor tieners als een eigen consumerende groep en met hun eigen set van praktijken, blijkt voor deze meisjes dus niet op te gaan.

Waar uit onderzoek van Desplenter en Mervielde (2008) vooral naar voor komt dat meisjes items en kledij gebruiken om zich van elkaar te onderscheiden, blijkt uit de verhalen van de jongeren in het huidig onderzoek dat zij daarin eerder een middel zien om zich als collectief te profileren. Door dezelfde merken en items te dragen, geven meisjes aan een deel te zijn van de groep. Trends en populaire merken lijken zich dan ook sterk te verspreiden door de school, en zich niet te beperken tot bepaalde vriendengroepjes. Het blijkt daarbij bovendien niet altijd te gaan om 'must-haves' die specifiek zijn voor de school; vaak gaat het om merken of items die algemeen populair zijn en op dat moment deel zijn van een bredere jongerencultuur.

De verhalen van jongeren deden dan ook een kritische vraag rijzen omtrent het markt aanbod voor jongeren. Indien scholen, zoals Bodine (2003a) aangeeft, met het uniform een poging doen om een rem te zetten op de intensieve marketing naar jongeren toe, blijkt dit door de sterke aanwezigheid van trends en merk kledij waar meisjes van getuigen, toch te mislukken. Uniformen in de vorm die ze vandaag hebben, blijken er niet in te slagen de commercialisering naar kinderen en jongeren toe buiten de schoolmuren te houden. Bepaalde populaire merken blijken bijvoorbeeld kleding aan te

reiken die ook erg geschikt is om te dragen op een uniformschool. Gentse winkels bieden eenzelfde rokje in alle mogelijke uniformkleuren aan, wat dan ook massaal wordt gedragen op de Gentse uniformscholen. De vraag kan gesteld worden of dit het begin is van een ontluikende markt, specifiek gericht voor jongeren met een schooluniform.

Net als in onderzoek van Swain (2002) blijken ook meisjes op uniformscholen zich bezig te houden met het ontwikkelen van hun genderidentiteit. Het uniform biedt voor meisjes een mogelijkheid om er hun vrouwelijkheid mee uit te drukken. Het feit dat enorm veel meisjes de regels met betrekking tot de lengte van de rok gaan negeren, toont aan dat meisjes bezig zijn met seksualisering en het profileren van hun vrouwelijkheid. De typische 'uniformstijl' waar meisjes het vaak over hebben, namelijk het dragen van een plooirokje en kniekousen, kan dan zowel een manier vormen om hun schoolidentiteit, maar ook hun vrouwelijkheid mee uit te dragen. Het uniform en de manier waarop meisjes deze zelf vormgeven, blijkt dus zoals ook Sontag en Lee (2003) stellen, een manier om hun sociale rollen - zoals deze van 'schoolmeisje', maar ook van 'vrouw'- vorm te geven en deze over te brengen naar anderen toe.

In navolging van Ghail (1994, in Swain, 2002) kan dus gesteld worden dat leeftijdsgenoten onderling wel degelijk hun eigen culturele netwerken vormen en fungeren als een raamwerk, waarbinnen zowel een individuele als collectieve identiteit wordt geconstrueerd. Daarbinnen wordt dan ook met kleding gehandeld en onderhandeld. De verhalen tonen aan dat jongeren wel degelijk de neiging hebben zich te vergelijken met een bepaalde referentiegroep, die bepaalde normen en standaarden hanteert, ook als men zelf niet tot deze groep behoort. Ook hier komen de conclusies overeen met deze uit eerder onderzoek (Adams & Gulotta, 1994, in Wilson & MacGillivray, 1998). In sommige van de scholen waarvan leerlingen werden geïnterviewd, bleek deze referentiegroep sterk te bestaan uit de meisjes die op internaat verbleven. Zij gaan zich als groep profileren, binnen de grote groep jongeren op school, door er een eigen uniformstijl op na te houden, die vervolgens door anderen wordt geïmiteerd.

5.1.5. HET UNIFORM ALS BEÏNVLOEDER VAN INTERACTIE, NIET ALS ONDERWERP VAN INTERACTIE

Er werd ook nagegaan of het schooluniform een invloed heeft op de omgang van jongeren met andere actoren in hun omgeving, en in welke mate het binnen hun interactie aanwezig is. Het uniform blijkt bij de leerlingen onderling een weinig voorkomend gespreksonderwerp. Toch wordt onder meisjes regelmatig gepraat over kleding, en komen daar ook gesprekken aan bod over de kleding die binnen het uniform past. Het uniform is dan vooral aanwezig in de interactie tussen leerlingen in de zin dat ze naar elkaars uniform kijken om ideeën op te doen, en elkaar helpen met het zoeken naar geschikte uniformstukken. Eén belangrijke tendens waar alle meisjes van getuigen, en die aansluit bij resultaten uit eerder onderzoek (LaPoint et al., 2003, Swain, 2002) is dat jongeren elkaar regelmatig beoordelen op hun uiterlijk. Veel van de jongeren hechten dan ook belang aan de evaluatie en goedkeuring van significante anderen, wat overeenkomt met de onderzoeksbevindingen van Harter (1990b, in Wilson & MacGillivray, 1998) en Wilson en MacGillivray (1998). De meisjes in dit onderzoek bevestigen het belang van de mening van hun vrienden over wat ze aanhebben.

Voor de meeste meisjes blijkt het dragen van een uniform de nadruk op het uiterlijk bovendien niet te verminderen, en in sommige situaties zelfs nog te versterken. Het uniform blijkt dan ook een

inherent deel van de manier waarop jongeren naar elkaar kijken. Opvallend is dat het uniform vooral zijn invloed uitoefent op het vormen van een collectieve identiteit bij de leerlingen. De meisjes geven, overeenkomstig met eerder onderzoek (Chen-Yu & Seock, 2002) aan dat het uniform helpt om zich als groep te profileren naar de buitenwereld toe. Bovendien helpt het jongeren zich meer met elkaar verbonden te voelen, en zich solidair te tonen aan de groep. Ook dit strookt met resultaten uit eerder onderzoek (Wilson & MacGillivray, 1998). Het uniform blijkt dus eerder een invloed uit te oefenen op de manier waarop leerlingen met elkaar in interactie treden, en de keuze met wie ze in interactie treden, dan dat het uniform zelf een rechtstreeks onderwerp is van die interactie.

Zowel binnen de school als binnen het gezin blijkt maar weinig met volwassenen gecommuniceerd te worden over het schooluniform. De jongeren praten niet echt met leerkrachten over de achterliggende betekenis van het uniform op school. Wanneer er op school wel over wordt gesproken, gaat het voornamelijk om discussies over de regels die er zijn. Leerlingen trachten op zo'n momenten in onderhandeling te gaan, en straffen te minimaliseren. De jongeren durven op zo'n momenten wel degelijk als groep tegen het oordeel van de leerkracht in te gaan, maar dit blijft allemaal vrij oppervlakkig. Er vinden dan ook niet snel initiatieven plaats vanuit de leerlingen om het uniform aan te passen.

In de interactie met ouders oefent het uniform voornamelijk zijn invloed uit in discussies omtrent aankopen van kledij, eerder dan dat er wordt gepraat over het uniform en hun visie erop. De meeste leerlingen hebben geen idee wat hun ouders nu precies van het uniform vinden, en of dit voor hen een belangrijk element was bij de schoolkeuze. Dit zou een indicatie kunnen zijn dat ouders het uniform niet zo'n belangrijk aspect vinden van het schoolgebeuren, waardoor ze er met hun kinderen maar weinig over praten. Een andere mogelijkheid is dan weer dat leerlingen het weinig interessant vinden om hierover met hun ouders te praten. Om na te gaan wat de visie van ouders is op het dragen van een schooluniform, en hoe dit volgens hen een uitwerking heeft op het gezinsleven, is onderzoek bij ouders zelf nodig. Opvallend is dat aankopen van het uniform, zoals ook in eerder onderzoek (Norum, Weagley & Norton, 1998) werd aangegeven, eerder een complementaire uitgave vormt voor gezinnen, dan dat ze de aanschaf van andere kledij vervangt. Het argument dat het dragen van een schooluniform de uitgaven van een gezin zou verlichten, gaat voor de meeste meisjes die bevraagd werden dus niet op. Het feit dat meisjes het uniform voornamelijk zien als iets wat aanvullend is op hun gewone garderobe, kan dan ook verklaren waarom hierover regelmatig discussies plaatsvinden met hun ouders.

Het fenomeen waar Von der Lippe & Amundsen (1998) op wijzen, namelijk dat jongeren voortdurend zoeken naar een evenwichtige wisselwerking tussen individualiteit en autonomie, en anderzijds een voldoende gevoel van collectiviteit, blijkt dus de basis te zijn voor de manier waarop het uniform een invloed uitoefent op de ontwikkeling van jongeren, en de manier waarop ze met anderen in interactie treden. Interactie met significante anderen, leerkrachten en ouders, gaan er vaak om dat gevoel van collectiviteit te versterken, terwijl jongeren ook binnen de groep op zoek zijn naar hun eigen plaats en wie ze zijn. Het uniform blijkt uit de verhalen van leerlingen weinig effectief als middel op zich om bepaalde effecten, zoals gelijkheid, te creëren, maar maakt wel een belangrijk

deel uit van de school waarin ze leven en leren, en vormt een manier om verbinding te zoeken met de school, maar ook met elkaar.

5.1.6. HET UNIFORM ALS STIMULANS VOOR CREATIVITEIT

Tenslotte werd ook nagegaan op welke manier jongeren met hun schooluniform omgaan. Hoewel de meeste jongeren achter het behoud van hun uniform staan en de regels niet in vraag stellen, trachten velen van hen toch een eigen stijl in dat uniform te leggen, en het aan te passen aan de mode. Hoewel sommigen aangeven zich daarin weleens beperkt te voelen, zijn ook zij zich sterk bewust van methodes om een eigen 'twist' aan het uniform te geven. De meisjes geven aan dat voornamelijk eigenheid wordt gelegd in die zaken, die door de school niet vastgelegd zijn in regels. Het gaat dan voornamelijk om schoenen, tassen en accessoires.

In zekere zin gaan jongeren, zoals in literatuur (DaCosta, 2006; Meadmore & Symes, 1996, in Swain, 2002) reeds werd aangegeven, strategieën ontwikkelen om het schoolbeleid te ondermijnen en een gevoel van vrijheid en waardigheid te bewaren. Opvallend is dat bijna alle meisjes aangeven dat dit ondermijnen van het schoolbeleid op een zeer subtiele manier gebeurt, en jongeren ook pogingen gaan doen om voor leerkrachten en directie te verbergen dat ze zich niet aan het reglement houden. Er is bij de jongeren dan ook sprake van een enorme inventiviteit om hun eigen ding te doen, maar anderzijds toch een correct beeld op te hangen van leerling in uniform. De vraag kan worden gesteld of de restricties waar leerlingen mee te maken krijgen in hun kledij, jongeren mogelijks net gaan stimuleren en uitdagen om inventief en creatief aan de slag te gaan, en ondanks die beperkingen toch te proberen een eigen accent in het uniform te leggen.

5.1.7. DE KRACHT VAN DE GROEP

Een laatste element dat hierbij moet worden genoemd, is de kracht die jongeren als groep uitoefenen. De macht die jongeren als groep bezitten, komt duidelijk naar voor in hun omgang met elkaar. Door het opleggen van bepaalde regels aan andere jongeren, en te bepalen wat 'in' en wat 'uit' is, voelen veel jongeren onder elkaar de druk om zich te conformeren aan de regels van de groep. Jongeren oefenen als groep echter niet alleen macht uit op elkaar onderling, maar ook op het schoolbeleid. Leerlingen beseffen dat het laatste woord over het uniform vaak bij de leerkrachten ligt, maar zijn zich ervan bewust dat zij ook als groep een bepaalde kracht kunnen uitoefenen op de manier waarop met het uniformbeleid wordt omgegaan. Zo blijken volgens de meisjes vele leerkrachten de korte rokjes reeds te negeren, met de idee dat het een hopeloze zaak is daar nog langer tegenin te gaan. Hoewel het reglement dan niet wordt aangepast, verandert de manier waarop men hiermee in de praktijk omgaat wel degelijk. Hier komt de macht van de jongeren als groep bijgevolg duidelijk naar voor.

Het feit dat jongeren als groep in staat zijn bepaalde zaken in de school naar hun eigen hand te zetten, toont bovendien aan dat de impact van leerlingen op de schoolpraktijk niet te onderschatten is. De conclusies uit dit onderzoek tonen dat leerlingen erg creatief omspringen met regels. Als school kan het net interessant zijn dit mee te nemen bij het opstellen van een beleid, en ruimte te laten voor 'afwijkingen' die leerlingen in dat reglement kunnen maken. De kernvraag die hier naar voor komt is hoe we ons in onderwijs als school willen verhouden ten opzichte van de leerlingen. Kunnen we –maar bovenal, willen we- van leerlingen verwachten dat reglementen steeds stoïcijns gevolgd

worden, of kan er ruimte voorzien zijn voor leerlingen om aan die regels een stuk eigen invulling mee te geven? Men zou het schooluniform dan ook, eerder als het opleggen van beperkingen, kunnen zien als een plaats waar van gedachte kan worden gewisseld. Op die manier kan men een brug slaan tussen verschillende betekenissen omtrent het uniform, en deze vanuit de school en de jongeren bij elkaar brengen. Zo krijgen leerlingen, bijvoorbeeld via het betrekken van de leerlingenraad in beleidsvorming, ook een plaats in de discussie omtrent het schooluniform.

De verhalen van jongeren die uit dit onderzoek naar voren komen, tonen dat het zeer relevant kan zijn te luisteren naar kinderen en jongeren zelf, wanneer we hen een onderwijscontext willen bieden waarin zij zich goed kunnen voelen en zich ten volle kunnen ontplooien. De conclusies van dit onderzoek geven immers aan dat betekenissen die leerlingen leggen niet altijd deze zijn die wij als volwassenen verwachten, en dat de doeleinden die volwassenen onder ogen hebben bij het gebruik van zaken als het schooluniform, niet altijd stroken met de ervaringen van leerlingen. Bovendien komen uit dit onderzoek een aantal verrassende positieve effecten van het schooluniform naar voren, die voor scholen interessant kunnen zijn om mee te nemen. Het luisteren naar jongeren kan dan ook een verfrissende invalshoek werpen op het gangbare discours omtrent het onderwijs en meer algemeen de leefwereld van jongeren.

Tenslotte moet nog een laatste belangrijke opmerking worden meegegeven. Buitenstaanders blijken vaak een specifiek beeld van jongeren met een schooluniform te hebben, namelijk dat van 'onderdrukte leerling' zonder persoonlijkheid of identiteit. Ook de jongeren zelf gaven aan dat vrienden buiten de schoolcontext soms een volledig verkeerd beeld bezitten van wat het nu inhoudt om naar school te gaan in uniform. Dit gangbare beeld blijkt echter niet te kloppen. Het onderzoek toont duidelijk dat jongeren een sterk actorschap bezitten in de manier waarop met het uniform wordt omgegaan. Ze blijken perfect in staat te zijn om te gaan met de regels die er zijn, en deze in zekere mate om te buigen naar hun eigen welbevinden en persoonlijkheid. In het uniform kunnen ze bovendien verschillende stijlen herkennen, en daarvan bepaalde elementen toeschrijven aan de persoonlijkheid van een leerling. In die zin doorbreekt dit onderzoek een belangrijke aanneme die omtrent het dragen van een uniform op school heerst in de samenleving, namelijk dat het uniform iets 'identiteitsloos' zou zijn.

5.2. EVALUATIE EN SUGGESTIES VOOR DE TOEKOMST

Gedurende het verloop van dit onderzoek werden een aantal sterktes en zwaktes van de onderzoeksopzet duidelijk, die ik hieronder zal trachten te formuleren. De kleine onderzoeksgroep kan zowel als een zwakte als een sterkte worden gezien. De resultaten, afkomstig van dit relatief klein aantal jongeren, zijn niet per definitie veralgemeenbaar naar andere contexten. Bij het bevragen van een grote onderzoeksgroep zou echter één van de kerndoelen van het onderzoek verzaakt worden: het naar buiten brengen van persoonlijke ervaringen van jongeren met hun schooluniform. Bovendien is er, ondanks het kleine aantal leerlingen, toch sprake van een vrij heterogene groep meisjes: ze variëren niet alleen in leeftijd, school, studierichting en etniciteit, ook in hun attitudes en ervaringen bleek diversiteit aanwezig. verder moet worden meegegeven dat algemene tendensen in de verhalen van de jongeren opvallend vaak aansloten bij bevindingen uit eerder onderzoek bij jongeren. Dit kan een indicatie vormen voor het feit dat een aantal van de

bevindingen mogelijks toch veralgemeenbaar zijn naar een grotere populatie. Of de bevindingen ook echt veralgemeenbaar zijn naar jongeren in hun omgeving, hangt ervan af in welke mate zij zich met deze ervaringen kunnen identificeren en deze bevindingen als betekenisvol zouden zien. Om deze vermoedens te staven, zouden deze in de toekomst bij een groter publiek kunnen worden getoetst.

Een aspect waarin de onderzoeksgroep wel zeer homogeen is, is het feit dat enkel meisjes werden bevroegd. Dit vormt dan ook een zwakte in het onderzoek. Interessant kan zijn om in de toekomst na te gaan wat de attitudes van jongens zijn met betrekking tot het uniform, en of deze van meisjes verschillen. Vaak worden kledij en mode gezien als een thema waar voornamelijk meisjes zich mee bezighouden, dus het kan boeiend zijn na te gaan of ervaringen van jongens met het uniform ook daadwerkelijk vanuit een andere ingesteldheid vertrekken.

Het feit dat ik als jonge vrouw de persoon van de onderzoeker vormde, is naar mijn mening ook een sterkte geweest in dit onderzoek. De meeste jongeren voelden zich hierdoor vrij comfortabel tijdens de afname van de interviews. Door hen met respect te behandelen en een vertrouwelijke situatie te creëren, voelden de meeste meisjes zich vrij om ook delicate of minder positieve ervaringen te delen. Mijn eigen interesse in mode maakte het bovendien gemakkelijker aansluiting te vinden bij hun verhalen en te anticiperen op wat ze vertelden. Het maakte het eenvoudiger een inleving te maken in hun situatie, en zo de gegevens op een goede manier te interpreteren.

Het feit dat jongeren in dit onderzoek het over bepaalde ervaringen met het uniform grondig eens zijn met elkaar, en elkaar soms op andere vlakken rechtstreeks tegenspreken, toont aan dat het dragen van een uniform zowel een collectieve ervaring is, als een zeer persoonlijke ervaring voor elke leerling, waarbij eigen invullingen en betekenissen aan het uniform worden gegeven. Door aandacht te hebben voor verhalen van specifieke jongeren, was het mogelijk ruimte te laten om beide aspecten te onderzoeken. Een sterkte van het onderzoek is dan ook dat het onderzoek niet werd gevoerd met de intentie algemene conclusies te kunnen trekken. Dit zorgde ervoor dat er ruimte was om de verhalen van de jongeren naast elkaar te laten bestaan, en daarbij kwamen een aantal tendensen naar boven. Op die manier geeft het onderzoek zowel aandacht aan jongeren als groep, als aan de jongeren als individu.

Waar in dit onderzoek enkel de kant van leerlingen werd gehoord, kan het boeiend zijn na te gaan op welke manier leerkrachten en ouders naar het uniform kijken, en op welke manier dit voor hen aanwezig is in onderwijs en opvoeding. Daarnaast kan het ook interessant zijn na te gaan welke visie vandaag in scholen schuilt achter het behoud van het schooluniform. Aangezien veel van de argumenten geponeerd in de literatuur niet houdbaar blijken in de verhalen leerlingen, zou het nuttig zijn dit voor te leggen aan scholen en na te gaan welke visie inherent is aan hun beleid rond kleding. Tenslotte moet ook meegegeven worden dat in het proces van het onderzoek verscheidene volwassenen die naar het onderwerp van mijn thesis vroegen, aangaven zelf heel levendige herinneringen te hebben aan het uniform uit hun eigen schooltijd, en hier ook erg graag over te vertellen. Een mogelijkheid in de toekomst zou dus kunnen zijn onderzoek te voeren naar ervaringen van volwassenen, en jongeren die van school af zijn. Mogelijks kan dit tot meer historische inzichten leiden omtrent de evolutie van het schooluniform en de manier waarop jongeren doorheen de tijd het dragen ervan ervaren hebben. Bovendien hebben volwassenen de mogelijkheid op een

reflectieve manier terug te kijken, en kunnen ze mogelijks aangeven of het dragen van een schooluniform volgens hen een impact op hun verdere leven heeft gehad.

Voor de jongeren in dit onderzoek is het dragen van een uniform deelaspect van hun algehele schoolervaring. Het vormt een deel van het discours van de school, en helpt jongeren om in de school aanwezig te zijn en zich een deel ervan te voelen. Zoals in het kader van de 'materialities of schooling' door Lawn en Grosvenor (2005) wordt aangegeven, mogen we onderwijsartefacten bijgevolg niet louter als voorwerpen zien, die toevallig aanwezig zijn in de school. Met dit onderzoek is duidelijk geworden dat ook het schooluniform een invloed uitoefent op het onderwijsgebeuren, en de gebruikers ervan mee vorm geeft. Dit kan een aanzet vormen voor toekomstig onderzoek, om ook naar andere onderwijsartefacten te gaan kijken en de betekenis van jongeren daarbij na te gaan.

Het voeren van dit onderzoek was een spannende reis doorheen de leefwereld van een aantal jongeren, die verrassende inzichten aan het licht brachten. Deze jongeren boden mij en u als lezer een inkijk op hun betekenissen en ervaringen omtrent het schooluniform. De bevindingen in dit onderzoek tonen aan dat het schooluniform voor jongeren meer is dan slechts een eeuwenoude traditie in het onderwijs. Het schooluniform vormt voor hen een inherent deel van het leren en leven op school. Het is niet alleen een middel dat hen helpt om in de school aanwezig te zijn, maar het schept bovendien ook mogelijkheden om zichzelf te zijn, en zich anderzijds ook verbonden te voelen met anderen.

6. REFERENTIELIJST

- Anderson, W. (2002). School dress codes and uniform policies (policy report). *ERIC Clearinghouse on Educational Management*, 4. Geraadpleegd via <http://www.eric.ed.gov>
- Beale, B., Cole, R., Hillege, S., McMaster, R. & Nagy, S. (2003). Impact of in-depth interviews on the interviewer: Roller coaster ride. *Nursing and Health Sciences*, 6, 141–147. doi: 10.1111/j.1442-2018.2004.00185.x
- Bodine, A. (2003a). School uniforms, academic achievement, and uses of research. *The Journal of Educational Research*, 97 (2), 67-71. doi:10.1080/00220670309597509
- Bodine, A. (2003b). School uniforms and discourses on childhood. *Childhood*, 10(1), 43-63. doi: 10.1177/0907568203010001003
- Brunsmas, D. L. & Rockquemore, K. A. (1998, February 13). The effects of student uniforms on attendance, behavior problems, substance use, and academic achievement. *The Journal of Educational Research*, 92(1), 53-63.
- Burke C. & Grosvenor I. (2003). *The school I'd like*. London: RoutledgeFalmer
- Chen-Yu, J. H. & Seock, Y.-K. (2002, September). Adolescents' clothing purchase motivations, information sources, and store selection criteria: A comparison of male/female and impulse/nonimpulse shoppers. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 31(1), 50-77. doi: 10.1177/1077727X02031001003
- Closson, L. M. (2009). Status and gender differences in early adolescents' descriptions of popularity. *Social Development*, 18(2), 412-426. doi: 10.1111/j.1467-9507.2008.00459.x
- Cook, T. C. (2004). *The commodification of childhood*. Durham: Duke University press.
- DaCosta, K. (2006). Dress code blues: An exploration of urban students' reactions to a public high school uniform policy. *The Journal of Negro Education*, 75(1), 49-59. Geraadpleegd via <http://www.jstor.org>
- Desplenter, N. & Mervielde, A. (2008). 'Nu worden vrouwen gemaakt naar de kleren, vroeger warden kleren gemaakt naar de vrouwen.': een belevingsonderzoek bij tienermeisjes (1950-heden) naar hun kledij en de taal van de kledingindustrie (Masterproef). Geraadpleegd via <https://biblio.ugent.be/publication/471809>
- Dussel, I. (2005a). The shaping of a citizenship with style: A history of uniforms and vestimentary codes in argentinian public schools. In Lawn, M. & Grosvenor, I. (red.), *Materialities of Schooling* (pp. 97-124). Providence: Symposium Books.

- Dussel, I. (2005b, February). When appearances are not deceptive: A comparative history of school uniforms in Argentina and the United States (nineteenth-twentieth centuries). *Paedagogica Historica*, 41(1-2), 179-195. doi: 10.1080/0030923042000335538
- Gentile, E. & Iberman, S. A. (2010, February 19). Dressed for success? The effect of school uniforms on student achievement and behaviour (working paper). Geraadpleegd via http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1465707
- Gies, L. (2006). What not to wear: Islamic dress and school uniforms. *Feminist Legal Studies*, 14, 377-389. doi: 10.1007/s10691-006-9033-y
- Grosvenor, I. & Lawn, M. (2001). Ways of seeing in education and schooling: Emerging historiographies. *History of Education*, 30(2), 105-108. doi: 10.1080/00467600010012382
- Hamilton, D. (2009, March). Patents: A neglected source in the history of education. *History of Education*, 38(2), 303-310. doi: 10.1080/00467600802650849
- Helseth S. & Misvær N. (2010). Adolescents' perceptions of quality of life: What it is and what matters (Journal compilation). *Journal of Clinical Nursing*, 19, 1454-1461. doi: 10.1111/j.1365-2702.2009.03069.x
- Herman, F., Van Gorp, A., Simon, F. & Depaeppe, M. (2011). The school desk: From concept to object. *History of Education*, 40(1), 97-117. doi: 10.1080/0046760X.2010.508599
- Joseph, M. & Vadnal, J. (2009, September). *Screen-Style: Gossip Girl*. Geraadpleegd via <http://www.elle.com/Pop-Culture/Movies-TV-Music-Books/Screen-Style-Gossip-Girl#mode=base;slide=0>
- Lachance, M. J., Beaudoin, P. & Robitaille, J. (2003, January). Adolescents' brand sensitivity in apparel: Influence of three socialization agents. *International Journal of Consumer Studies*, 27(1), 47-57. doi: 10.1046/j.1470-6431.2003.00261.x
- LaPoint, V., Alleyne, S. I., Mitchell, H. W. & Lee J. (2003). Attitudes of youth of colour on student dress and uniforms: A case of commercialism in schools. *The Journal of Negro Education*, 72(4), 406-417. Geraadpleegd via <http://www.jstor.org>
- Lawn, M. & Grosvenor, I. (2005). *Materialities of schooling*. Providence: Symposium Books.
- Levering, B. & Smeyers, P. (1999). *Narrativiteit en narratief onderzoek: de betekenis van het verhaal voor pedagogisch onderzoek*. Amsterdam: Boom.
- McGregor, J. (2004). Spatiality and the place of the material in schools. *Pedagogy, Culture and Society*, 12(3), 347-372. doi: 10.1080/14681360400200207

- Meadmore, D. & Symes, C. (1997, June). Keeping up appearances: Uniform policy for school diversity? *British Journal of Educational Studies*, 45(2), 174-186. Geraadpleegd via <http://www.jstor.org>
- Mitchell, H. W. & Knechtle J. C. (2003). Uniforms in public schools and the first amendment: A constitutional analysis. *The Journal of Negro Education*, 72(4), 487-494. Geraadpleegd via <http://www.jstor.org>
- Mottet, T. P. & Thweatt, K. S. (1997). The relationships between peer teasing, self-esteem, and affect for school. *Communication Research Reports*, 14(2), 241-248. doi: 10.1080/08824099709388666
- Norum, P. S., Weagley, R. O., & Norton, M. J. T. (1998, March). The effect of uniforms on non uniform apparel expenditures. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 26(3), 259-280. doi: 10.1177/1077727X980263001
- Noyes J, Popay J, Pearson A, Hannes K, & Booth A. (2008). Chapter 20: Qualitative research and Cochrane reviews. In Higgins J., & Green, S. (ed.), *Cochrane handbook for systematic reviews of interventions*. Geraadpleegd via www.cochrane-handbook.org
- Pilcher, J. (2011). No logo? Children's consumption of fashion. *Childhood*, 18(1), 128–141. doi: 10.1177/0907568210373668
- Sint-Franciscusinstituut Melle. (n.d.). *Uniformreglement*. Geraadpleegd via http://www.sfimelle.be/index.php?option=com_content&task=view&id=137&Itemid=128
- Sint-Pietersinstituut Gent. (2011). *Kledingcode*. Geraadpleegd via http://www.sintpietersgent.be/humaniora/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=111
- Smeyers P. (2007). The hidden homogenization of educational research: On opening up the sphere of responsiveness. *Educational Research: Networks and Technologies*, 2, 85- 104.
- Sontag, M.S. & Lee, J. (2004). Proximity of clothing to self scale. *Clothing and Textile Research Journal*, 22, 161–184. doi: 10.1177/0887302X0402200402
- Spencer, S. (2007, March). A uniform identity: Schoolgirl snapshots and the spoken visual. *History of Education*, 36(2), 227-246. doi:10.1080/00467600601171468
- Swain, J. (2002). The right stuff: fashioning an identity through clothing in a junior school. *Gender and Education*, 14(1), 53-69. doi: 10.1080/09540250120098889
- Swanborn, P.G. (1987). Kwalitatief onderzoek. In Swanborn, P.G. (ed.), *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek* (pp. 341- 376). Amsterdam: Boom.

Von der Lippe, A. L. & Amundsen, E. (1998). Individuation, ego development and the quality of conflict: Negotiation in the family of adolescent girls. *Scandinavian Journal of Psychology*, 39, 25–31. doi: 10.1111/1467-9450.00052

Wilson, J. D. & MacGillivray, M. S. (1998, June). Self-perceived influences of family, friends, and media, on adolescent clothing choice. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 26(4), 425-443. Geraadpleegd via <http://online.sagepub.com>

7. BIJLAGE

JONGEREN EN HUN SCHOOLUNIFORM: LEIDRAAD DIEPTE-INTERVIEWS

De onderstaande vragen zijn een leidraad voor het gesprek met de jongeren. De bedoeling is de leerlingen een aantal algemene vragen voor te leggen en hen daarbij zoveel mogelijk zelf te laten vertellen. Deze vragen dienen dus voornamelijk als ondersteuning om te zorgen dat voldoende thema's belicht worden.

Algemene gegevens

- Naam?
  - Leeftijd?
  - School? Schoolloopbaan?
  - Studierichting?
-

Uniform algemeen

- Kan je kort iets vertellen over jouw school en het uniform op jouw school? Wat wordt precies verstaan onder 'het uniform'? Wat voor regels zijn er zoal met betrekking tot het dragen van een uniform?
  - Wat voor kleding koop je meestal die past binnen dat uniform? Wat is jouw algemene stijl? Zijn er bepaalde merken die je verkiest?
-

Internaat

- Is er een internaat op jouw school? Zit je zelf op internaat? Moet je daar ook je uniform dragen?
  - Wordt op internaat gelet op de juiste manier van het dragen van een uniform (bijvoorbeeld voor je naar school vertrekt)?
-

Mening

- Wat vind je van de regels die er zijn over het uniform?
- Volgen er soms straffen wanneer leerlingen niet het juiste uniform dragen? Wat voor straffen zijn er en door wie worden deze uitgedeeld?
- Kreeg jij al eens een sanctie, en vond je dat terecht?
- Wat zijn volgens jou mogelijke voor- en nadelen van het dragen van een uniform? Ervaar je die voor- en nadelen zelf ook?

Mogelijkheden:

- Zorgt voor minder onderscheid tss leerlingen, houdt klikjesvorming tegen
  - Meer discipline en orde
  - Geeft meer het gevoel een hechte groep te zijn, meer gevoel erbij te horen
  - Onderscheid arm en rijk
  - Voorkomt modeshows op school, pronken met kledij
  - Zorgt ervoor dat iedereen hetzelfde eruitziet, dat is niet fijn
  - Het zorgt dat ik mezelf niet kan uiten zoals ik ben
  - Uniform legt nog meer de nadruk op merken die je draagt
-

Ervaringen

- Heb je het gevoel dat het uniform een invloed heeft op hoe je je kleedt? Heeft dit een invloed op je persoonlijkheid? Kan je deze uitdrukken via het uniform?
  - Zie je verschillende stijlen op school, ook met uniform?
  - Heeft het uniform een invloed op hoe jij je kleedt op vrije dagen?
  - Kleed je je soms om als je van school thuiskomt, of bijvoorbeeld na school nog ergens heengaat?
  - Gedraag je je anders wanneer je je uniform aanhebt? (*Bijvoorbeeld omdat je denkt dat mensen dan kunnen zien van welke school je komt*)
  - Heeft het uniform een invloed op hoe je je voelt als je het draagt? Vind je het vervelend dat mensen buiten school kunnen zien dat je een uniform draagt, of net leuk?
  - Denk je dat het dragen van een uniform zorgt dat je anders naar kledij kijkt dan andere jongeren? Hou je je er meer of minder mee bezig denk je?
  - Heeft het een invloed op hoe je je kleedt op vrije dagen?
  - Denk je soms na over welke kledij je wilt dragen wanneer je afgestudeerd bent? Ga je je dan anders kleden dan nu? (*vb. meer extravagant*)
-

Ouders

- Heb je bewust voor die school gekozen omdat er een uniform is? Hebben je ouders daar mee in beslist?
  - Wat vinden je ouders ervan dat je op school een uniform moet dragen?
  - Letten jouw ouders erop dat je uniform in orde is als je naar school gaat? Vinden ze het belangrijk dat je de regels van het uniform opvolgt?
  - Wordt er thuis soms gesproken over het uniform? Waar gaat het dan meestal over?
  - Heeft het feit dat je een uniform draagt invloed op hoe het eraan toegaat binnen je gezin? (*Bijvoorbeeld minder ruzies rond kledij, zelf betalen als er kleding is dat niet binnen uniform past*)
-

Leerkrachten

- Hoe gaan leerkrachten om met het uniform? Letten ze erop of knijpen ze wel eens een oogje toe?
  - Letten ze bij iedereen evenveel op het uniform? Is er volgens jou een verschil tussen hoe streng ze zijn voor meisjes of voor jongens?
  - Zijn de leerkrachten vrij om te dragen wat zij willen? Wat vind je daarvan?
-

Vrienden

- Wordt er binnen je vriendengroep gepraat over kledij? Praten jullie soms over het uniform?
  - Let jij op wat anderen dragen op school? Praat je hierover met vrienden?
  - Hebben je vrienden/vriendinnen ongeveer dezelfde kledingstijl of verschilt die?
  - Vind je het belangrijk dat je vrienden vinden dat je er leuk uitziet, dat je mooi gekleed bent?
  - Wordt er wat gezegd wanneer iemand iets nieuws aanheeft?
  - Letten jullie op de merken van jullie kleding? Zijn bepaalde merken populairder dan andere?
  - Wanneer er verplichte kleuren zijn op school, gebeurt het al eens dat veel mensen in hetzelfde kledingstuk rondlopen. Vindt je het vervelend als andere mensen hetzelfde aan hebben als jou?
-

Creativiteit

- Hoe ga je om met de regels die er zijn? Volg je ze netjes of niet altijd? Zijn er manieren om die te omzeilen en toch andere dingen te dragen?

- Zijn er op school dingen die iedereen doet of draagt, wat eigenlijk niet mag? (vb. te korte rokjes)

Eerst laten zelf vertellen, wat niet aan bod komt: eens naar polsen via onderstaande vragen!

- Zijn er bepaalde dingen die met opzet draagt, ook al mag het niet? (vb. accessories, nagellak)
- Ga je soms iets bijzonder doen met je haar of make-up om er wat specialer uit te zien?
- Kleet je je soms om of verander je iets aan je kledij als je uit de schoolpoort stapt?
- Als je weet dat je iets draagt wat eigenlijk niet mag, zorg je dan dat je een juist kledingstuk mee hebt voor als iemand er iets van zegt? Trek je het je aan als iemand er wat van zegt?
- Letten leerlingen er van elkaar op of ze wel juist gekleed zijn? Zeggen ze er dan iets van? Hoe vind je dat?